

**FİNANSAL TABLOLARDA
FİNANSAL VARLIKLARIN DEĞERLEMESİ:
VERGİ USUL KANUNU VE TÜRKİYE MUHASEBE
STANDARTLARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKBEN AYDIN

214MAC9044

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2016

**FİNANSAL TABLOLARDA
FİNANSAL VARLIKLARIN DEĞERLEMESİ:
VERGİ USUL KANUNU VE TÜRKİYE MUHASEBE
STANDARTLARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

GÖKBEN AYDIN

Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Ana Bilim Dalı
Muhasebe Denetim Yüksek Lisans Programı, 2015

Bu Tez, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne
Yüksek Lisans (MA) derecesi ile sunulmuştur.

**IŞIK ÜNİVERSİTESİ
2016**

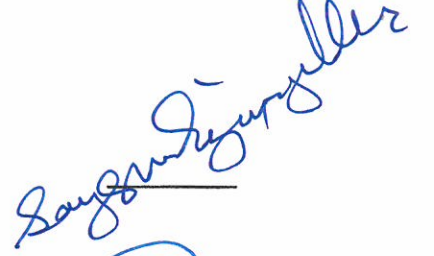
İŞIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FINANSAL TABLOLARDA FINANSAL VARLIKLARIN DEĞERLEMESİ:
VERGİ USUL KANUNU VE TÜRKİYE MUHASEBE
STANDARTLARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi
GÖKBEN AYDIN

ONAYLAYANLAR:

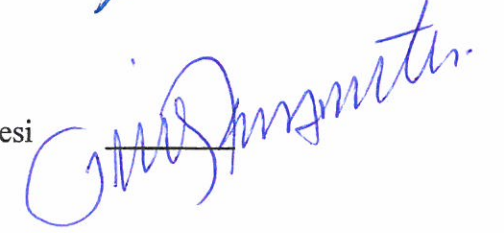
Prof. Dr. S. Saygın EYÜPGİLLER Işık Üniversitesi
(Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Dilek TEKER Işık Üniversitesi

.Doç.Dr. İlker Kıymetli ŞEN İstanbul Ticaret Üniversitesi

Onay Tarihi: 02/02/2016

FİNANSAL TABLOLARDAN
FİNANSAL VARLIKLARIN DEĞERLEMESİ:
VERGİ USUL KANUNU VE TÜRKİYE MUHASEBE
STANDARTLARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Bu çalışmada “TMS 32 Sunum Standardı”, “TMS 39 Muhasebe ve Ölçme Standardı”, “IFRS 7, IFRS 9 Açıklama Standardı” kapsamında olan finansal araçlarda finansal varlıklar konusu incelendi. Ölçme, sınıflandırma, değerlendirme ve muhasebeleştirme bakımından finansal varlıklardaki farklılıkların, Türk Vergi Usul Kanunu ve TMS/TFRS’ye dayanarak muhasebe kayıtları aracılığıyla açıklanması hedeflenmiştir.

Finansal tablolardaki, finansal varlıklar, Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları arasındaki farklılıklar ve değerlendirme kavramları açısından ele alınmıştır. İşletmelerin faaliyetlerine ilişkin işlemlerinin finansal tablolardaki güvenilirliği ve karşılaştırılabilirliğini artıracak etkisiyle “Finansal Varlıkların Değerlemesi” kapsamında varlıkların, işletmelerdeki sunumunun, etkinliklerinin, verimliliklerinin, ölçme biçimleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Tablolar; TMS 32, TMS39, TRFS7, TFRS9

**COMPARISON OF FINANCIAL
ASSETS IN FINANCIAL STATEMENTS UNDER TAX
PROCEDURES LAW AND TURKISH ACCOUNTING STANDARDS**

ABSTRACT

In this study, financial assets in financial statements which are in the scope of “TMS 32 Presentation Standard”, “TMS 39 Accounting and Quantification Standard” and “IFS 7, IFS 9 Declaration Standard” are examined. Explanation of differentiations in the financial assets in respect of quantification, classification, valuation and recognition based on Turkish Tax Procedure Law and TMS/IFRS is aimed.

Financial assets in the statements are approached according to the valuation standards and differences between Tax Procedures Law and Turkish Accounting Standards. With the effect created by processes related to operating activities are increasing the reliability and comparability of the financial statements; presentableness, effectiveness, productivity and measurement format of assets are examined in the scope of, “Valuation of Financial Assets”.

Keywords: Financial Instruments, IAS 32, IAS 39, IFRS 7, IFRS 9

TEŞEKKÜR

Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu'nda yer alan finansal tablolarda, "Finansal Varlıkların Değerlemesi" kapsamında varlıkların işletmelerdeki amacını, sunumunu, verimlilikleri, etkinlikleri, ölçme biçimlerinin incelenmesi ve karşılaştırılması ele alındı.

Benden zamanını, sabrını, desteğini esirgemeyen saygıdeğer annem Sabahat Aydın'a abim Hasan Gökhan Aydın'a desteği için Sevgili kız kardeşim Gönül Aydın'a teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmalarım sırasında yol haritamı belirlememde bilgisini ve tecrübelerini aktaran Sayın Prof. Dr. S. Saygın Eyüpgiller'e öneri ve değerli görüşleri için teşekkür ederim.

Gökben AYDIN

İstanbul, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1
KISALTMALAR	4
BÖLÜM 1- FİNANSAL ARAÇLAR SUNUM, KAVRAMSAL ANLATIMLAR VE AÇIKLAMALAR.....	6
1.1 Finansal Araçlar Tanımsal Açılımı.....	6
1.1.1 Giriş Amacı ve Kapsamı	6
1.1.2 Finansal Araç Nasıl Tanımlanır.....	9
1.1.3 Finansal Araçların Sunumu	12
1.1.4 Finansal Araçların Muhasebesi ve Ölçülmesi.....	14
1.1.4.1 Finansal Borcun Gerçeğe Uygun Değer Farkının Kâr veya Zarara Yansıtılması	15
1.1.4.2 Alım Satım Amaçlı Finansal Varlık ve Borç	15
1.2 Finansal Araç Çeşitlerinin Tanımları.....	18
1.2.1 Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Tanımlar	18
1.2.2 Finansal Araçların Devri	27
1.2.3 Finansal Varlıklarda Gerçeğe Uygun Değerde Değişiklik.....	29

BÖLÜM 2 – FİNANSAL VARLIKLARIN TMS/TFRS AÇISINDAN

DEĞERLEMESİ	39
2.1 Kasa Mevcutlarının Değerlemesi.....	39
2.1.1 Kasa Mevcudunun TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi.....	39
2.2 Alınan Çek ve Alınan Senetlerin Değerlemesi.....	40
2.2.1 Alınan Çek ve Alınan Senetlerin TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi	40
2.3 Banka Mevduatlarının Değerlemesi.....	41
2.3.1 Banka Mevduatlarının TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi	41
2.4 Alacakların Değerlemesi.....	42
2.4.1 Alacakların TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi.....	42
2.4.2 Şüpheli Alacakların TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi	45
2.4.3 Alacaklara Karşılık Ayırma TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi	45
2.4.4 Şüpheli Alacağın Tespitinin TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi	46
2.4.5 Karşılık Tutarının Hesaplanması TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi.....	48
2.5 Menkul Kıymetlerin Değerlemesi.....	52
2.5.1 Menkul Kıymetin TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi.....	52
2.5.1.1 Hisse Senetlerin İncelenmesi.....	53
2.5.1.2 Tahvillerin İncelenmesi	55
2.5.2 Türev Ürünlerin TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi.....	60
2.5.2.1 Finansal Riskten Korunma Aracı ve Etkinliği	61
2.5.2.2 Finansal Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebe Uygulamaları.....	62
2.5.3 TMS-TFRS' ye Göre İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımların İncelenmesi	64

BÖLÜM 3– FİNANSAL VARLIKLARIN VUK AÇISINDAN DEĞERLEMESİ

.....	73
3.1 Finansal Varlık Tanımsal Açılım.....	73
3.2 Kasa Mevcutlarının Değerlemesi.....	74
3.2.1 Kasa Mevcutlarının VUK'a Göre İncelenmesi.....	79
3.3 Alınan Çek ve Alınan Senetlerin Değerlemesi.....	80
3.3.1 Alınan Çeklerin VUK'a Göre İncelenmesi.....	81
3.3.2 Senetlerin VUK' a Göre İncelenmesi.....	83
3.4 Banka Mevduatlarının Değerlemesi.....	87
3.4.1 Banka Mevduatlarının VUK' a Göre İncelenmesi	87
3.4.2 Repo ve Vadeli Mevduat İşlemlerinin İncelenmesi	88
3.5 Alacakların Değerlemesi.....	89
3.5.1 Alacakların VUK' a Göre İncelenmesi.....	89
3.5.1.1 Değersiz Alacaklar	90
3.5.1.2 Şüpheli Alacaklar	92
3.5.1.3 Alacaklara İlişkin Muhasebe Örnekleri	102
3.6 Menkul Kıymetlerin Değerlemesi.....	105
3.6.1 Menkul Kıymet Tanımı.....	105
3.6.1.1 Hisse Senetleri.....	105
3.6.1.2 Sermaye Piyasası Kuruluna Göre Düzenlenen Menkul Kıymetler	106
3.6.2 Menkul Kıymetlerin VUK'a Göre İncelenmesi	108
3.6.2.1 Hisse Senedi'nin İncelenmesi.....	109
3.6.2.2 Yatırım Fonu Katılma Belgesi'nin İncelenmesi.....	110
3.6.2.3 Borsa Rayici ya da Kıst Esasına İlişkin Menkul Kıymetlerin İncelenmesi	111
3.6.2.4 Menkul Kıymetlerin Değerlemesine İlişkin Muhasebe Uygulamalar	114

BÖLÜM 4– FİNANSAL VARLIKLARIN, VERGİ USUL KANUNUNDAKİ DEĞERLEME ÖLÇÜLERİNİN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	116
4.1 Değerleme Kavramlarının VUK ve TMS/TFRS’ ye Göre Karşılaştırılması.....	116
4.1.1 Kasa Mevcutlarının VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması.....	116
4.1.2 Banka Mevcutlarının VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması	117
4.1.3 Çek Mevcutlarının VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması	118
4.1.4 Hisse Senetlerinin VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması.....	120
4.1.5 Tahvillerin VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması	121
4.1.6 Yatırım Fonu Katılma Belgeleri VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması	122
4.1.7 Türev Ürünler VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması	122
4.1.7.1 Futures VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması	123
4.1.7.2 Forward VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması.....	123
4.1.7.3 Swap VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması	124
4.1.7.4 Options	125
4.1.7.4.1 Alış Opsiyonu	125
4.1.7.4.2 Satış Opsiyonu.....	125
4.1.7.4.3 Faiz Opsiyonu.....	125
4.2 Alacaklar VUK ve TMS’ ye göre karşılaştırılması.....	126
4.2.1 Alacak Senetleri VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması.....	126
4.2.2 Şüpheli Alacakların VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması.....	126
SONUÇ.....	130
KAYNAKLAR	135
ÖZGEÇMİŞ.....	144

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1 Finansal Araçların Değerleme Ölçüsü	19
Tablo 1. 2 Finansal Varlıkların Ölçülenmesi	26
Tablo 2. 1 Etkin Faiz Oranı Hesaplanması	57
Tablo 2. 2 Finansal Varlıkların VUK ve TMS /TFRS Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırılması.	74
Tablo 4. 1 TFRS –TMS IFRS –IAS Açısından, VUK – TDMS – TDHP’ye Göre Temel Değerleme Farklılıkları	127

GİRİŞ

Uluslararası Muhasebe Standartları'nın oluşturulması konusundaki ilk tartışmalar 1960'larda başlamış, bu konunun bir komite tarafından yürütülmesine yönelik somut öneriler ise ilk defa 1972 yılında Sydney'de yapılan 10.Uluslararası Muhasebeciler Kongresi'nde gündeme gelmiştir.

Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS), Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi tarafından hazırlanmakta ve yayınlanmaktadır. Finansal raporlama düzenlemeleriyle ilgili olarak yapılan çalışmaların başında, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee IASC) gelmektedir.

Komite, İngiltere, Fransa, Almanya, İrlanda, Japonya, Hollanda ve Amerika'daki muhasebe alanındaki kurumlarla yapılan sözleşme ile 1973 yılında kurulmuştur. Muhasebe kurumunun amacı denetlenmiş hesapların ve temel standartları belirleyip, finansal raporların sunulmasında önem arz etmektedir. Böylece, uluslararası alanda kabul görmesi, kamuya açık olarak yayınlamak, dikkate alınma olanağını artırmaktadır.

IASC'nin ana hedefleri kuruluş sözleşmesinin (Constitution) 2. maddesinde aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

- Kamu yararını gözeten, yüksek kaliteli, kolaylıkla anlaşılabilen ve tüm dünyada uygulanması zorlanabilir nitelikte tek bir standartlar manzumesi geliştirerek, finansal raporların yüksek kalitede, şeffaf ve birbirleri ile karşılaştırılabilir nitelikte olmasını sağlamak ve dünya sermaye pazarlarında,

İşlem yapanlarla diğer kullanıcıların ekonomik kararlar vermesinde kolaylık sağlamak,

- Standartların kullanımını ve tam olarak uygulanmasını teşvik etmek,
- Ulusal muhasebe standartları ile uluslararası muhasebe standartlarının birbirlerine yaklaşmasını sağlamak.

Ülkemizde Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD) bu kuruluşa üyedir. Üyeliği 1979 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır. 1994 tarihinde TMUD'un desteği ile Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği de IASC üyeliğine alınmıştır.

Bu çalışma, standartlar hakkında edinilen bilgilerden yola çıkılarak, 4 bölüm halinde sunulmaktadır. İlk bölümde, "Finansal araçların tanımı, amacı ve kapsamı", "Alım satım amaçlı elde tutulan, finansal varlık ve finansal borç", "Gerçeğe uygun değer farkı kâr ve zarara yansıtılan, finansal borç", ve "Finansal araç çeşitlerinin tanımı, muhasebe ve ölçmeye ilişkin tanımlar" incelenmektedir.

İkinci bölümde, TMS ve TFRS açısından, finansal varlıkların, kasa, çek, banka, alacaklar ve menkul kıymetlerin tanımlamaları yapılarak konularla ilgili incelemeler ele alınmıştır.

Bilindiği gibi, mali tabloların, karar vericiler için işletmenin nelere sahip olduğunu ve bunları hangi kaynaklardan sağladığını göstermesi gerekmektedir. İşletmeler bu finansal tablolara göre, kredi durumunu göstermekte, yatırım kararını vermekte ve devlet, vergi miktarına bu bilgilerden yararlanarak karar vermektedir. Bu nedenle üçüncü bölümde, öncelikle Vergi Usul Kanunu'nda değerlendirme kavramı ve ölçüleri ilgili mevzuatın belirlediği esaslara göre anlatılmış ilgili değerlendirme ölçüleri sıralanmıştır

Dördüncü ve son bölümde, Vergi Usul Kanunu'ndaki değerlendirme ölçüleri ile Türkiye Muhasebe Standartları'ndaki değerlendirme ölçülerine göre, hazır değerler, menkul kıymetler, alacaklar bilanço kalemleri etraflıca anlatılıp, aralarındaki benzerlikler ve farklılıklardan bahsedilmiştir.

Bu bölümde amaç, Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları açısından tanımlamaların yapılmış olmasıdır. Bilanço alt kalemlerinin alt grubu olan hesapların tanımlanması, Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları'na göre nasıl değerlendirmeye tabi tutulduğu açıklanmıştır. Yabancı paranın değerlendirilmesi, çeklerin vadelerinin değerlendirme günündeki farklılıkları, banka hesaplarındaki Türk Lirası ve yabancı paraların değerlendirilmesi, menkul kıymetlerin değerlendirilmesi, Türkiye Muhasebe Standartları'na göre finansal varlıklardaki kur değişimi etkilerinden bahsedilmiş, parasal kalemler anlatılmış, Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları'na göre farklılıklarından bahsedilmiştir.

Finansal raporlamaya ilişkin olarak, muhasebe sistemi uygulamaları ve "Kamu Gözetimi Muhasebe ve Standartları Kurumu" finansal örneklerle incelenerek, uygulama ve yöntemlerle ilgili açıklamalar yapılmıştır. Vergi Usul Kanunu ve TMS/TFRS'lerdeki değerlendirme ve ölçüm esasları karşılaştırılmıştır. Türkiye'de, Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na göre finansal rapor hazırlama zorunluluğu bağımsız denetimin içinde yer almaktadır. "TMS 32 Sunum Standardı", "TMS 39 Muhasebe ve Ölçme Standardı", "TFRS 7, TFRS 9 Açıklama Standardı" kapsamında olan finansal araçlarda, finansal varlık konusu incelenmiştir. Bu standartların finansal varlıklar üzerindeki ölçme, değerlendirme ve muhasebeleştirme uygulamalarının Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na göre oluşan farklılıklardan dolayı örnek muhasebe kayıtlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
A. g. e.	: Adı Geçen Eser
BIST	: Borsa İstanbul
FASB	: ABD Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board)
G. K. G. M. İ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IAS	: Uluslararası Muhasebe Standartları (International Accounting Standards)
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Account Standards Committee)
KGK	: Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
Md.	: Madde
RG	: Resmi Gazete
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TL	: Türk Lirası
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı
TRFS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları

TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
V. b.	: Ve Benzeri
VOB	: Vadeli Opsiyon Borsası
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YMM	: Yeminli Mali Müşavir

BÖLÜM 1- FİNANSAL ARAÇLAR SUNUM, KAVRAMSAL ANLATIMLAR VE AÇIKLAMALAR

1.1 Finansal Araçlar Tanımsal Açılımı

Bu başlık altında, finansal araçların giriş amacı, kapsamı, nasıl tanımlandığı, araçların sunumu, muhasebesi ve ölçülmesi konuları ele alınmaktadır.

1.1.1 Giriş Amacı ve Kapsamı

“Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından yayınlanan finansal araçlar standartlar aşağıdadır.

- TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum
- TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm
- TFRS 9 Finansal Araçlar
- TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar.
- TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü

Finansal araçlar; her işletmenin finansal tablolarında yer alan nakit, banka mevduatları, menkul kıymetler, ticari alacaklar, ticari borçlar ve banka kredileri gibi hesapları, nispeten daha büyük işletmelerde veya finans kuruluşlarının finansal tablolarında yer alan vadeli işlemleri (forward/future), opsiyon takas gibi karmaşık işlemlere ilişkin hesapları içermektedir.

Yürürlükte bulunan, TMS 39 muhasebeleştirme ve ölçme finansal araçlar standardının yerine, TFRS 9 finansal araç standardı da kullanılabilir. Özellikle bileşik finansal araçların yükümlülük ve öz kaynak aracı olarak sınıflandırılması konusu TMS 32 Finansal Araçlar Açıklamalar Standardı'na göre yapılmaktadır. Finansal araçlara ilişkin yapılması gereken kapsamlı dipnot açıklamaları ise TFRS 7 Finansal Araçlar Açıklamalar Standardı'nda ele alınmaktadır. Finansal araçların değerlemesinde kullanılan önemli ölçütlerden biri olan gerçeğe uygun değer hesaplamaları ile ilgili olarak ise TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü standardı yol göstermektedir.¹

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu finansal araçların muhasebeleştirilme ve ölçüm esaslarına ilişkin olarak, tamamlandığında UMS 39'un yerini alacak yeni bir proje başlatmış ve bu kapsamda ilk olarak 12 Kasım 2009 tarihinde UFRS 9 finansal araçlar standardını yayınlamıştır. Finansal araçların muhasebeleştirme ve ölçümüne yönelik proje tamamlandığında, UMS 39 tamamen yürürlükten kalkmış olacaktır. UFRS 9 standardı uygulanmaktadır. Bu standardı uygulamayan işletmeler, finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin olarak UMS 39'u uygulamaya devam edeceklerdir. Dolayısıyla çalışmada, finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne yönelik her iki standarda da yer verilecektir.

“TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardı ve “TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı”nda yer alan finansal varlık ve borçların muhasebeleştirilme ve ölçümüne ilişkin ilkeler ile bunlara ilişkin bilginin kamuoyuna açıklanmasına yönelik “UFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” standardında yer alan ilkeleri tamamlamaktadır. UMS 32'de ihraç eden açısından, finansal araçların finansal durum tablosunda ne şekilde sınıflandırılacağı açıklanmaktadır. Bilindiği gibi finansal araçlar, finansal durum tablosunda;

- Finansal varlık,
- Finansal borç,

¹ Tuba Şavlı 'Uluslararası Türkiye Finansal Raporlama Standartları' Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2014 s.63

• Öz kaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılmaktadır. İhraç eden açısından ise finansal araçlar, finansal durum tablosunda finansal borç veya öz kaynak olarak sınıflandırılmaktadır. Bu araçlara ilişkin ortaya çıkan;

- Faiz,
- Temettü ve
- Kazanç ve kayıpların sınıflandırılması da, bu standart kapsamında yer almaktadır

Finansal varlıklar gerçeğe uygun değeri ile TFRS 9 kapsamında ilk muhasebe kayda alınırlar. Finansal varlıklar gerçeğe uygun değer farkı kâr ya da zarara eklenmeseydi işlem maliyetleri ilk muhasebe kaydı değerine ilave edilmektedir. Ters durumda maliyet gideri olarak yazılmaktadır.

Eğer itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklar söz konusu ise borçlunun kredibilitesinden doğan düşüklüklerin değer düşüklüğüne karşı olacağı tabiidir. Nitekim TFRS 9'un 5.2.2. maddede bu konuda TMS 39'un 58-65'inci maddelerinin uygulanmasını önermektedir ki, bu maddelerin özü de yukarıda itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklarda (kredi ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar) değer düşüklüğünde açıklanmış bulunmaktadır.²

Finansal araçlar karmaşık bir hale geldikçe ve yaygınlaştıkça, net ve kesiksiz açıklamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Niteliklerine göre; finansal araçlar, finansal tablolarda raporlanabilir veya raporlanmayabilir. Finansal tablolarda yer almasa da firmanın riski önemli düzeyde olabilir. Açıklamalarda buna yer verilmelidir. İhtiyaca uygun finansal tabloların fonksiyonu; çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmalarını, işletmenin finansal durumu ve performansı hakkındaki değişiklikleri öğrenmelerini sağlamaktır. Finansal bilgi, kullanıcılar tarafından alınan kararları etkilemektedir.

² Remzi Örtün, Aydın Karapınar, Hasan Kaval, Türkiye Muhasebe Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012, s. 497.

Finansal araçları üç ana gruba ayırmak mümkündür.

- Temel Finansal Araçlar: Bütün işletmelerde bulunan finansal araçlar nakit, ticari alacaklar, hisse senetleri, hazine bonosu, banka kredileridir.
- Birleşik Finansal Araçlar: Menkul kıymetlere dönüştürülebilir bonodur.
- Türev Finansal Araçlar: Takas işlemleri ve vadeli işlemlerden oluşur.

Finansal araçlarda, varlıklar bir başka işletmeden nakdi varlık ya da başka bir finansal varlık almak için hazırlanan anlaşma metninden doğan haktır. Direkt olarak işletmenin lehine olan durumlarda borç veya varlıkların başka bir işletmeyle değiştirilmesi için hazırlanan sözleşmeden doğan hak ya da başka bir işletmenin öz kaynağa dayalı finansal aracıdır. Örneğin, hisse, nakit, ticari alacaklar ve öz kaynağa dayalı yatırımlar finansal varlıklardandır.

Finansal borç, ticari bir işletmeye nakitten başka bir finansal varlık verilmesi için, işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir ticari işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan yükümlülüktür. Krediler, finansal borçlar ve ticari borçlar örnek olarak verilebilir.

1.1.2 Finansal Araç Nasıl Tanımlanır

TMS 32 Finansal Araçlar Standardı'nda geçen terimlerin anlamları aşağıdaki gibidir.³

Finansal Araç: Bir işletmenin finansal varlığı ile finansal borcunda ya da öz kaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşmedir.

Aşağıdaki varlıklardan herhangi biridir.

- Nakit,
- Başka işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araç,
- Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için veya potansiyel olarak işletmenin lehine olan koşullarda finansal varlık veya

³ Finansal Araçlar Sunumuna İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 32)

borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan hak,

- İşletmenin öz kaynağına dayalı aracıyla ödenecek ya da ödenebilecek olan,
- İşletmenin değişken sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme,
- İşletmenin belirli sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdinin ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme.

Finansal Borç: Aşağıdaki borçlardan herhangi biridir.

- İşletmenin belirli sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracının, belirli bir nakit tutar ya da başka bir finansal varlık ile takas edilmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme. Bu nedenle, herhangi bir para birimi cinsinden belirli bir tutar karşılığında işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araçlarının elde edilmesine ilişkin hak, opsiyon ya da teminatlar; işletmenin, bunları, öz kaynağına dayalı ve aynı sınıftaki türev olmayan finansal araçlarını ellerinde bulunduranların tümüne oransal olarak sunma durumunda öz kaynağına dayalı finansal araç niteliğindedir.
- Potansiyel olarak işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan yükümlülük veya işletmenin değişken sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme.

Satım Opsiyonu Bulunan Finansal Araç: “Finansal araç hamiline, nakit veya başka bir finansal varlık karşılığında opsiyonu veren tarafa söz konusu finansal aracı geri satma hakkı veren ya da gelecekte belirsiz bir olayın meydana gelmesi, finansal araç hamilinin ölmesi veya emekli olması halinde otomatik olarak opsiyonu veren tarafa iade edilen bir finansal araçtır.”⁴

⁴Gürbüz Gökçen, Başak Ataman, Cemal Çakıcı, Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları, Türkmen Kitapevi, 2011, s.77

Finansal Tablo Unsurlarının Ölçüm Esasları:

Türkiye Muhasebe Standartları'na göre değerlendirme, tablolarda yer alan faktörlerin gelir tablosunda ve bilançoda gösterilecekleri parasal değerlerin belirlenmesidir. Bu işlemde belirlenecek ölçüm esasına karar verilmesidir. Bu çerçevede yer alan ölçüm esasları aşağıdaki gibidir.

Cari Maliyet: Varlığın veya bu varlığa eşdeğer olan bir varlığın alınması için hali hazırda gereken nakit ve nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilirler. Yenileme Maliyeti olarak da adlandırılmaktadır.

Gerçekleşebilir Değer: İşletmenin normal faaliyet koşullarında, bir varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek nakit ve nakit benzerlerinin tutarıdır.

Tarihi Maliyet: Varlıkların elde edildikleri tarihte nakit ya da nakit benzerlerinin tutarlarını ya da onlara karşılık verilen varlıkların piyasa değerleridir.

Bugünkü Değer: Bu değerlendirme ölçüsüne göre varlıklar faaliyet koşullarında işletmenin ileride yaratacakları nakit girişlerini bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilirler.

Vergi Usul Kanunu'nda yer alan "değerleme" ifadesinin, karşılığı olarak TFRS'de "ölçümleme" ifadesi kullanılmaktadır. Uygulamada genellikle değer takdiri amacı göz önüne alındığından, değerlendirme, finansal raporlara koymak amacıyla yapıldığında ölçümleme ifadesi tercih edilmektedir.⁵

IASB'nin yayınladığı UFRS'ler hem de FASB'ın yayınladığı iki farklı ölçüm kurallarını içeren tarihi maliyet muhasebesi ve gerçeğe uygun değer muhasebesinin bir karışımı olarak ortaya çıkmıştır. Ne var ki son yıllarda, ölçüm konusunda gerçeğe uygun değer muhasebesinin önemi artmıştır.⁶

⁵ Necdet Şensoy, Atilla Perek, "Kobiler İçin Finansal Raporlama Standardı ve Vergi Usul Kanunu'ndaki Değerleme Esaslarına Toplu Bakış", Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Sayı:2 s.52

⁶ Volkan Demir, Oğuzhan Bahadır, Kobilerde Finansal Raporlama, Türmob Yayınları, Ankara 2012, s.30-31

Muhasebe kayıtlarının nasıl yapılacağından çok doğrudan finansal tabloların hazırlanmasını hedef alan “UFRS’nin “ilke bazlı” standartları, konuya ilişkin ilkeleri ve standardın nihai amacını ortaya koyan bir yaklaşım doğrultusunda hazırlanmaktadır. İlke bazlı standartlar, finansal raporlamada işlemlerin şeklini değil, ekonomik özünü yansıtmalarını temel almaktadır.”⁷

Finansal tablo analizi temel olarak “Analizi yapanın amacına da bağlı olarak bir veya birkaç döneme ait finansal tablolarda yer alan kalemlerin, gerek kendi aralarındaki gerekse bütünle olan ilişkilerinin çeşitli analiz tekniklerinden yararlanılarak incelenmesi, yorumlanması ve işletmenin içinde bulunduğu koşulların da göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi işlemidir.”⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.

1.1.3 Finansal Araçların Sunumu

Finansal araçların sunumu, öz kaynağa dayalı finansal araçlar, finansal varlık ve borç muhasebe kayıtları ve mahsup işlemlerinin nasıl yapılması gerektiği anlatılmaktadır.

Öz kaynağa Dayalı Finansal Araçlar

Satım opsiyonu olan bir finansal araç, opsiyonun kullanılması gerektiğinde, opsiyonu sağlayan taraf finansal aracın nakit ödeme yapılması ya da diğer bir finansal varlıkla ödenmesi koşuluyla geri satın alınımına ya da itfasına ilişkin sözleşmeye dayalı bir yükümlülük içerir. Finansal borç tanımından istisna olarak, yükümlülük içeren finansal araç, şu özelliklerinde tamamını taşıması durumunda öz kaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılır.

- Finansal aracın ömrü boyunca muhasebeleştirilmiş olup olmamasına bakılmaksızın net işletme varlıklarının gerçeğe uygun değerlerindeki değişime bağlı olmasıdır.

⁷ Cemal İbiş, Serdar Özkan, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)’na Genel Bakış” Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat- Mart 2006, Sayı:74 s.30

⁸ Serdar Özkan, Ece Erdener Acar, “ Uluslararası Muhasebe Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Tablolar Analizi Üzerindeki Etkilerine Genel Bakış”, Mali Çözüm Dergisi, 2010 Sayı:97 s. 54.

- İşletmenin kapanması yani tasfiyesi durumunda, hamiline, işletmenin net varlıklardan oransal bir pay alma hakkı vermesi. İşletmenin net varlıkları, varlıklar üzerindeki diğer tüm alacak haklarının düşülmesinden sonra kalan varlıklardır.
- Tasfiye durumundaki işletmenin net varlıklarının eşit olarak bölünmesi ve finansal araç hamillerinin elindeki parça sayısı ile söz konusu tutarının çarpılması suretiyle belirlenir. Finansal araçlarının bu sınıfta yer alması için, kapanış durumunda, işletmenin varlıklarına ilişkin olarak diğer alacaklar hakları içerisinde bir önceliğinin bulunmaması, diğer tüm finansal araç sınıflarından sonra gelen bir sınıf içinde yer alan bütün finansal araçların benzer özellikler taşıması gerekir. Örneğin, hepsinin satım opsiyonu bulunmalı ve geri satın alım veya itfa fiyatlarının hesaplanmasında kullanılan yöntemler o sınıftaki diğer tüm finansal araçlar için aynı olmalıdır.

Koşullu Ödeme Hükümleri: Bir finansal araç, işletmenin borsa endeksi tüketici fiyat endeksi, faiz oranı, vergi yükümlülükleri ya da ihraççının gelecekte gerçekleşecek olan gelirleri, net kâr veya borcun öz kaynağa oranındaki değişikliklerdir. Bunun benzer gelecekte ihraççı ve hamilin kontrolü dışında bazı olayların olması veya olmaması durumunda, nakit veya başka bir finansal varlık verilmesi veya finansal borç teşkil edecek bir şekilde ödeme bulunmasını gerektirebilir. Bu tür bir araç ihraç edenin, nakit ya da başka bir finansal varlık vermekten kaçınmak (veya bir finansal borç olacak şekilde ödemek) konusunda koşulsuz bir hakkı yoktur. Bu nedenle söz konusu araç, aşağıdaki durumların oluşması haricinde ihraççının finansal borcudur.⁹

Faizler, Temettüler, Kayıp ve Kazançlar,

Bir finansal araca bağlı veya finansal borç unsuru teşkil eden faizler, temettüler, kayıp ve kazançlar, kâr ya da zararda gelir veya gider olarak muhasebeleştirilir. Öz kaynağa dayalı finansal araç sahiplerine yapılan ödemeler, işletme tarafından, her türlü gelir vergisi indiriminden arındırılmış olarak doğrudan öz kaynağa borç olarak muhasebeleştirilir.

⁹Gürbüz Gökçen, vd. a.g.e., s.78

“Öz kaynak işlemlerinden kaynaklanan işlem maliyetleri, her türlü gelir vergisi indiriminden arındırılmış şekilde öz kaynaktan indirilerek muhasebeleştirilir.”¹⁰

İşletmenin Geri Satın Alınan Kendi Hisseleri,

İşletmenin, öz kaynağına dayalı finansal araçlarını yeniden edinmesi durumunda, bu araçlar “işletmenin geri satın alınan kendi hisseleri” öz kaynaktan düşülür. İşletmenin öz kaynağına dayalı finansal araçlarının alışından, satışından, ihracından ya da iptalinden dolayı kâr veya zarar herhangi bir kazanç ya da kayıp yansıtılmaz. Bunun gibi, işletmenin geri satın alınan kendi hisseleri, işletme tarafından ya da konsolide edilmiş şirketler grubunun diğer üyeleri tarafından geri alınabilir veya elde tutulabilir. Alınan ya da ödenen tutarlar doğrudan öz kaynakta muhasebeleştirilir.

Finansal Varlık ve Borçların Birbirinden Mahsup Edilmesi (Netleştirilmesi),

Bir finansal varlık ve borcun birbirine mahsup edilerek (netleştirilerek) net tutarın finansal durum tablosunda (bilançoda) gösterilmesi, ancak işletmenin:

Muhasebeleştirilen tutarları netleştirme konusunda yasal bir hakkının bulunması, net esasa göre ödemede bulunma ya da varlığı elde etme ve borcu ödeme işlemlerini eşzamanlı olarak gerçekleştirme niyetinde olması durumunda mümkün olabilir. İşletme, finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakılma koşullarını taşımayan bir finansal varlığın devrini muhasebeleştirme sırasında, devrolunan varlığı ve buna ilişkin borçları netleştiremez.¹¹

1.1.4 Finansal Araçların Muhasebesi ve Ölçülmesi

Finansal araçların muhasebe ve ölçülmesi başlığı altında, finansal borcun gerçeğe uygun değerleri ve alım satım amaçlı finansal varlık ve borç kapsamında kâr ve zarar da nasıl muhasebeleştirildi anlatılmaktadır.

¹⁰ Finansal Araçlar Sunuma İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 32, 35)

¹¹ Finansal Araçlar Sunuma İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 32,42)

1.1.4.1 Finansal Borcun Gerçeğe Uygun Değer Farkının Kâr veya Zarara Yansıtılması

Alım satım amacıyla elde tutulan finansal borçlar gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Değerleme farkları kâr ya da zarar da muhasebeleştirilir. Diğer tüm finansal borçlar ise gerçeğe uygun değerle ölçme seçeneği kullanılmadığı sürece itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür. Finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr ya da zarara yansıtılarak sınıflandırılması mümkündür.

Bir finansal borç grubu veya finansal varlıklar ile finansal borçları birlikte içeren bir grup, belgelendirilmiş bir risk yöntemi veya yatırım stratejisi çerçevesinde gerçeğe uygun değer esas alınarak yönetilmekte, performansları buna göre değerlendirilmekte ve işletmenin kilit yönetici personeline “TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları” standardında (2009 yılında gözden geçirilen) tanımlandığı şekliyle, örneğin yönetim kuruluna ve icra kurulu başkanına, ilgili grup hakkında bu esasa göre bilgi sunulmaktadır.¹²

1.1.4.2 Alım Satım Amaçlı Finansal Varlık ve Borç

Finansal varlık kısa süreli olarak alınıyor ya da alım satım amaçlı finansal varlık olarak sınıflandırılıyor ise dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Borsa fiyatı gerçeğe uygun değer olarak alınır.

Örnek verecek olursak, borsanın kapanışında ortalama fiyat ikinci seans da gerçeğe uygun değer kabul edilir. Satışla ilgili katlanılan maliyetler değerlemede dikkate alınmaz. Değerlemede, çıkan değer farkı kâr ve zarara aktarılarak sınıflandırılan finansal varlığa ilişkin kayıp ve kazanç, kâr veya zarar şeklinde muhasebeleştirilmek suretiyle Gelir tablosuyla da ilişkilendirilebilir.

Örnek: 10.12.2015 tarihinde Aydın işletmesi, tanesi 55 TL'den 5.000 adet tahvili Işık işletmesinden 275.000.- TL'ye satın almıştır. 3.000.- TL komisyon gideri ödemiştir. Dönem sonunda tahvilin tanesi 55 TL'dir. Tahvilin satışının yapılması durumunda ise 3.500.- TL komisyon gideri ödenecektir.

¹² TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları Standardı

Aydın işletmesinin 10.12.2015’de finansal varlık ile ilgili muhasebe kaydı.

10.12.2015			
1	112 ALIM SATIM AMAÇLI TAHVİLLER 653 KOMİSYON GİDERİ	275.000 3.000	
	102 BANKALAR		278.000
	2015 yılı finansal varlık alış kaydı.		

Finansal varlık kalemi olan tahvil alıp-satmak amacıyla olduğu için maliyetler aktifleştirilemeyecektir. Dönem sonunda, Aydın işletmesinin tahvilin gerçeğe uygun değerinde bir değişim olmadığından kâr veya zararla ilişkilendirilecek bir durum da söz konusu olmayacaktır.

Işık işletmesi tarafından dönem sonunda ihraç edilen tahvilin piyasa değerinin 54.- TL olması durumunda, işletmenin elinde bulunan 5.000.- adet tahvil için her birinde 1.- TL değer düşüklüğü oluşacağından, toplamda 5.000.- TL tutarında değer düşüklüğü zararı oluşacaktır. Satış ile ilgili gider dikkate alınmayacaktır. Dönem sonu değer düşüklüğü zararının muhasebe kaydı aşağıdadır.

31.12.2015			
2	119 DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI	5.000	
	112 ALIM SATIM AMAÇLI TAHVİLLER		5.000
	2015 yılı değer düşüklüğü kaydı		

Işık işletmesi tarafından dönem sonunda ihraç edilen tahvilin piyasa değerinin 56.- TL olması durumunda, işletmenin elinde bulunan 5.000.- adet tahvil için her birinde 1.- TL değer artışı oluşacağından toplamda 5.000.- TL tutarında değer artış kazancı oluşacaktır. Satış ile ilgili gider dikkate alınmayacaktır.

Dönem sonu değer artış kazancı ile ilgili muhasebe kaydı aşağıdadır

31.12.2015			
3	112 ALIM SATIM AMAÇLI TAHVİLLER	5.000	
	645 MENKUL KIYMET SATIŞ KÂRI		5.000
	2015 yılı değer artış kazancının kaydı		

“Bir finansal varlık veya finansal borç, alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılır.”¹³

Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39)

Finansal Varlıklar UMS 39’da, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar ve finansal borçlar ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür, izleyen dönemlerde gerçeğe uygun değerde çıkan farklar kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Gerçeğe uygun değere işlem maliyetleri ilave edilmez veya gerçeğe uygun değerden düşülmez.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ile kredi ve alacaklar ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değerden ölçülür, işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir. İzleyen dönemlerde ise bu varlıklar itfa edilmiş maliyetinden ölçülür.

Söz konusu varlıklarda ortaya çıkan değer düşüklükleri de ayrıca kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Satılmaya hazır finansal varlıklar da ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülür, işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir. İzleyen dönemlerde ortaya çıkan farklar ise öz kaynaklarda diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir. Varlığın satılması durumunda, satıştan doğan kazanç veya kaybın muhasebeleştirilmesinde, kapsamlı gelirden muhasebeleştirilmiş olan tutarlar da dikkate alınır. İlgili varlık veya borç, esas itibarıyla, yakın bir tarihte satılmak veya geri satın alınmak amacıyla edinilmiş veya yüklenilmiştir,

¹³ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39)

İlk muhasebeleştirme sırasında, birlikte yönetilen ve son zamanlarda kısa dönemde kâr etme konusunda belirgin bir eğilimi bulunduğu yönünde delil bulunan belirli finansal araçlardan oluşan portföyün bir parçasıdır veya bir türev ürünüdür (finansal teminat sözleşmesi olan veya etkin bir finansal riskten korunma aracı niteliğinde bulunan türev ürünler hariç).¹⁴

1.2 Finansal Araç Çeşitlerinin Tanımları

Finansal araç çeşitlerinin muhasebe ve ölçmeye ilişkin tanımı, finansal araçların devri, finansal varlık, finansal borç kavramları incelenerek, aşağıdaki örnek tabloda finansal araçların değerlendirme ölçüleri anlatılmaktadır.

Alım Satım Amaçlı Elde Tutulan Finansal Varlık veya Finansal Borç

“Bir finansal varlık ve finansal borç, aşağıdaki durumlarda alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılır.”¹⁵

- Bir türev ürünüdür (finansal teminat sözleşmesi olan veya etkin bir finansal riskten korunma aracı niteliğinde bulunan türev ürünler hariç).
- İlgili varlık veya borç, esas itibarıyla, yakın bir tarihte satılmak veya geri satın alınmak amacıyla edinilmiş veya yüklenilmiştir.
- İlk muhasebeleştirme sırasında, birlikte yönetilen ve son zamanlarda kısa dönemde kâr etme konusunda belirgin bir eğilimi bulunduğu yönünde delil bulunan belirli finansal araçlardan oluşan portföyün bir parçasıdır.

1.2.1 Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Tanımlar

Finansal Varlık ve Borcun Etkin Faizi ile Hesaplanan İtfa Edilmiş Maliyeti

Finansal varlık ve borcun ilk muhasebe kaydı sırasında, anapara geri ödemeleri ölçülen değerden düşüldükten sonra, vade tutarı ve ilk tutar farklarının etkin faiz yöntemine göre hesaplanarak, değer düşüklüğü, itfa değeri düşüldükten ya da eklendikten ya da tahsil edememe durumlarıyla ilgili olarak her türlü indirim yapılmasından sonra geriye kalan tutardır.

¹⁴ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39, 9)

¹⁵ Ataman Akgül, (2004), “Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma”, Türkmen Kitabevi, İstanbul, Türkiye

Etkin Faiz Yöntemi: Finansal varlık ya da finansal borcun itfa edilmiş maliyetlerinin tespitinden ve faiz gider veya gelirlerinin ilgili oldukları dönemde dağıtılmasıdır.

Gerçeğe Uygun Değer: Karşılıklı pazarlık ortamında, ilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirilmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

Finansal Araçların Değerleme Ölçüsü

Tablo 1. 1 Finansal Araçların Değerleme Ölçüsü

FİNANSAL ARAÇ	DEĞERLEME ÖLÇÜSÜ	SONUÇ HESABI	DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ
Alım Satım Amaçlı Varlıklar	Gerçeğe Uygun Değer	Dönem Kâr veya Zararı	Yok
Alacak ve Krediler, Menkul Kıymetler, Gömülü Araçlar, Türev Ürünleri	Gerçeğe Uygun Değer	Dönem Kâr veya Zararı	Yok
Finansal Borçlar, İhraç edilmiş Menkul Kıymetler	Gerçeğe Uygun Değer	Dönem Kâr veya Zararı	Yok
Alım Satım Amaçlı Borçlar ve Türev Ürünleri	Gerçeğe Uygun Değer	Dönem Kâr veya Zararı	Yok
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Varlıklar	İtfa Edilmiş Maliyet	Dönem Kâr veya Zararı	Borçlunun Kredibilitesi Azaldığında
Satılmaya Hazır Varlıklar	Gerçeğe Uygun Değer	Faiz Dönem Kâr Zararına, Fiyat Farkı Öz kaynaklara	Değer Düşüklüğü Kalıcı Olduğunda
Alacak ve Kullandırılan Krediler	İtfa Edilmiş Maliyet	Dönem Kâr veya Zararı	Var
Satıcılar, Borç Senetleri, Diğer Borçlar	İtfa Edilmiş Maliyet	Dönem Kâr veya Zararı	Yok

Türkiye Muhasebe Standartları'nda finansal araçları dört farklı standartta incelenmek üzere; Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), 2006 yılında TMS 32, "Finansal Araçlar: Sunum" ve TMS 39, "Finansal Araçlar; Muhasebeleştirme ve Ölçme" 2007 yılında TFRS 7 "Finansal Araçlar: Açıklamalar" standardını ve 2010 yılında TFRS 9 "Finansal Araçlar" standardını yayımlamıştır.

UMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardı

Finansal tablolar, işletmelerin mali durumlarını muhasebe ilkeleri çerçevesinde doğru bir biçimde yansıtan ve paydaşların ihtiyaç duydukları bilgileri sağlayan bilgi kaynaklarıdır. Bazı durumlarda mali tablolarda yer alan varlık kalemlerinin temsil ettikleri değer (defter değeri) cari piyasa değerleri ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Varlıklardaki değer düşüklüğüyle ilgili olarak 36 numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı'nda (UMS 36) belirlenen esaslarla uyumlu olarak, "TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü" standardı, 31.12.2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak, Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.¹⁶

Muhasebenin temel kavramlarından olan ihtiyatlılık kavramı, muhasebe olaylarında temkinli davranılmasını ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin dikkate alınması gereğini ifade eder. İhtiyatlılık kavramı mali tabloların gerçek durumu yansıtmasının sağlanmasında göz önünde bulundurulacak ilkelere dayanır. Uluslararası muhasebe standartları ve Türkiye muhasebe standartları uygulamasında etkili bir şekilde kullanılan ihtiyatlılık kavramının, ülkemizde her ne kadar muhasebenin temel kavramlarından biri olarak kabul edilse de özellikle vergi idaresi açısından önem arz eden mali tabloların hazırlanmasında çok fazla önemsenmediğini görmekteyiz.

¹⁶ Hasan Gül, "TMS 36'ya Varlıklarda Geri Kazanılabılır Tutarın Tespiti ve Değer Düşüklüğü Zararının Hesaplanması-I", E-Yaklaşım, Mayıs 2013, Sayı:245, s. 1-2

Bu durum vergi idaresine yönelik olarak hazırlanan mali tablolar ile UMS ve TMS'lere yönelik olarak hazırlanan mali tabloların taraflarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Vergi Dairesi için hazırlanan mali tablolarda karşı taraf vergi dairesi olduğundan tahsil edilmek istenen verginin aşındırılmaması istenirken, UMS ve TMS'ler açısından karşı taraf işletmenin ortakları, kredi verenler, yatırımcılar vb kesimlerdir.

TMS 36 varlıklarda değer düşüklüğü standardının amacı, bir işletmenin, varlıklarının geri kazanılabilir tutarından daha yüksek bir değerden izlenmemesini sağlamak amacıyla uygulanması gereken ilkeleri belirlemektir. Buna göre bir varlığın defter değerinin, kullanımı ya da satışı ile geri kazanılacak tutarından fazla olması durumunda, ilgili varlık mali tablolarda geri kazanılabilir tutarından daha yüksek bir tutardan izlenmektedir.

Eğer varlığın defter değeri, kullanımı veya satışı ile geri kazanılabilecek tutardan yüksek ise varlık değer düşüklüğüne uğramıştır ve TMS 36, işletmenin değer düşüklüğü zararını muhasebeleştirmesini gerektirir. Bu standartta ayrıca geri kazanılabilir tutarın nasıl hesaplanacağı, değer düşüklüğü zararının ölçümü, muhasebeleştirilmesi ve iptali konuları ile değer düşüklüğüne uğrayan varlıklara ilişkin olarak yapılması istenen açıklamalar yer almaktadır.

TMS 36'nın ikinci paragrafında bu standart kapsamına girmeyen varlık kalemlerinin hangileri olduğu ve sayılanlar dışında kalanların bu standardın kapsamında olduğu belirtilmiştir. Buna göre aşağıda sayılanlar TMS 36 kapsamına girmektedir:

- Şerefiye,
- Yeniden değerlendirilmiş tutar üzerinden kayıtlanmış varlıklar,
- Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmeyen, yatırım amaçlı gayrimenkuller ile canlı varlıklar,
- Bağlı ortaklıklar, iştirakler, iş ortaklıkları,
- Arazi, bina, makine gibi maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıklar.

Aslında varlıkların değerlerinin son durumunun ölçülmesi kolay değildir. Bu sonuç, en doğru olarak tasfiye anında bütün varlıkların paraya dönüştürüldüğü ve borçların ödendiği anda elde edilebilir

Varlığı özgü riskler ise TMS 36'da "söz konusu nakit akışlarının tutarında veya zamanlamasındaki muhtemel değişikliklere ilişkin beklentiler; varlığın doğasında mevcut belirsizliğe katlanma bedeli ve piyasa katılımcılarının, işletmenin varlıktan elde etmeyi beklediği gelecekteki nakit akışlarının fiyatlandırmasına yansıtılabileceği, bazen belirlenmeleri mümkün olmayan, diğer (likidite eksikliği gibi) etkenler" olarak sayılmıştır.¹⁷

Değerlemeye İlişkin Genel Esaslar:

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 78'inci maddesinde değerlemeye ilişkin genel ilkelere yer verilmektedir. Söz konusu madde hükmü aşağıda yer almaktadır.

"(1) Tacir, ticari faaliyetinin başında ve her faaliyet döneminin sonunda, varlık ve borçlarının tutarlarının ilişkisini gösteren finansal tabloyu (sırasıyla açılış bilançosunu ve yıllık bilanço) çıkarmak zorundadır. Açılış bilançosunda, yılsonu finansal tablolarının, yılsonu bilançosuna ilişkin hükümleri uygulanır.

(2) Tacir, gelir tablosunu hazırlar.

(3) Bilanço ile gelir tablosu, yılsonu finansal tablolarını oluşturur. 514 üncü madde ile Türkiye Muhasebe Standartlarının bu konudaki hükümleri saklıdır."

Yukarıdaki madde hükmü uyarınca, finansal tablolarda yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak aşağıdakilerle sınırlı olmamak ve TMS'de öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere şu değerlendirme ilkeleri geçerlidir:¹⁸

a) Değerleme işleminde ihtiyatlılık ilkesi geçerlidir.

b) Fiili veya hukuki duruma aykırı olmadıkça, değerlemelerde işletme faaliyetinin sürekliliği varsayımı geçerlidir.

¹⁷ Fahri Ayçiçek, "Türkiye Muhasebe Standartları Bugünkü Değerinden Ölçülen Varlık ve Yükümlülükler." Mali Çözüm Dergisi, Mayıs- Haziran 2011, s.76.

¹⁸ Okan Netek, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Dönem Sonu İşlemleri", Vergi Dünyası Dergisi, 2014 S: 400 (Aralık 2014), s.212

c) Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir.

d) Bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerler ile faaliyet döneminin açılış bilançosundaki değerler birbirinin aynı olmalıdır.

Finansal Riskten Korunma Konusu Kalem,

İşletmeyi, gerçeğe uygun değerde veya gelecekte elde edilecek nakit akışlarında değişiklik olması riskine maruz bırakan ve finansal riskten korunan olarak sınıflanan bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı işletmedeki net yatırım şeklinde tanımlanmıştır.

Standartta riskten korunma muhasebesinin belirli şartların sağlanması halinde geçerli olacağı öngörülmüştür. Bu şartların en başta geleni, gerek işlemin başında, gerekse de devam eden dönemde riskten korunma işleminin amacının ve kapsamının döküm halinde çıkarılmasıdır. Bunun yanında riskten korunma işleminin oldukça etkin olması beklenmektedir. Bir finansal riskten korunma ilişkisi, sadece aşağıdaki koşulların tümünü karşılaması durumunda finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında değerlendirilir:

- Nakit akış riskinden korunma işlemleri için, finansal riskten korunma işleminin konusunu teşkil eden tahmini işlemin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikte olması gerekir.
- Finansal riskten korunma aracının belirlenmesi, finansal riskten korunma konusu varlık ya da işlemi, korunan finansal riskin yapısını ve işletmenin ilgili finansal riskten korunma aracının varlığını gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunan finansal riskle ilişkilendirilebilen değişiklikleri dengelemedeki etkinliğini nasıl değerlendireceğini içerir.
- Finansal riskten korunma işleminin başlangıcında, finansal riskten korunma ilişkisi ile işletmenin finansal riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetimi hedef ve stratejisinin resmi bir tanımının bulunması ve bunların resmi bir belgeye dayanması.

Finansal Riskten Korunma Muhasebesine İlişkin Genel Çerçeve

Konsolide edilmiş grup içindeki işletmelerden veya işletme içindeki bölümlerden her biri, grup içindeki diğer işletmelerle veya işletme içindeki diğer bölümlerle finansal riskten korunma amaçlı işlemlerde bulunabilseler dahi, bu tür grup içi işlemler konsolidasyon işlemleri sırasında ihmal edilir. Dolayısıyla, bu tür finansal riskten korunma amaçlı grup içi işlemlerin, grubun konsolide finansal tablolarında finansal riskten korunma muhasebesine dahil edilmesi uygun görülmez. Ancak bunlar, raporlanan işletme veya bölümün dışında kalmaları durumunda, grup içindeki veya bölüm raporlamasına dahil işletmelerin bağımsız veya bireysel finansal tablolarında finansal riskten korunma muhasebesine konu edilebilirler.¹⁹

Korunma; bir veya daha fazla korunma amaçlı aracın makul değeri veya nakit akımlarındaki değişikliklerin, korunan bir kalemin makul değeri veya nakit akımlarındaki değişiklikleri tamamen veya kısmen karşılaması amacıyla kullanılan işlemlerdir. Korunma muhasebesi, korunma amaçlı araçlar ile korunan kalemlerin makul değerlerinde meydana gelen değişikliklerin birbirleriyle netleştirilmesi suretiyle kâr veya zarar olarak mali tablolara alınmasını gerektirir.

Finansal Varlıkların Ölçümlenmesi

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, varlık ve borçların değerlendirilmesinde kısmen ya da tamamen gerçeğe uygun değer yaklaşımını kullanmaktadır. İncelenen standartlarda gerçeğe uygun değer bulunmasında bazı yöntemler kullanıldığı görülmektedir.

- Gerçeğe uygun değer piyasa fiyatının güvenilir olmaması durumunda, net bugünkü değer, opsiyon fiyatlaması ve benzer yöntemler kullanılacağı öngörülmektedir.
- Varlık ve yükümlülüğün gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde, ilk önce piyasa fiyatı esas alınmaktadır.

¹⁹Özgür Özkan, “Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Ölçümlenmesi” E-Yaklaşım, Sayı:219, Mart 2011, s.3

- Gerçeğe uygun değerin tespitinde, varlık ya da borçlarla ilgili piyasa fiyatına ulaşılmaması durumunda, aynı olan kalemlerin piyasa fiyatından hesaplanmaktadır.
- Bilgili ve istekli taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen işlemlerin piyasada kullanılmasını, büyük ölçüde aynı olan diğer finansal araca ilişkin gerçeğe uygun değerin referans olarak alınmasını, iskonto edilmiş nakit akışı analizlerini ve opsiyon fiyatlama modellerini içerir.
- İş koşulları içerisinde değerleme yöntemi kullanmanın amacı, karşılıklı istekli, bilgili, pazarlık ortamında, taraflar arasında gerçekleştirilen bir piyasada finansal aracın, fiyatının ne olacağını tespit etmektir

Katılımcılar tarafından kullanılan değerleme yönteminin bulunması, yöntemin piyasada fiilen gerçekleştirilen işlemlere ilişkin güvenilir fiyat tahminleri sağladığının kanıtlanması sonucunda, işletme bu değerleme yöntemini kullanır.

Bir varlık veya yükümlülüğün para karşılığı tutarı “değer”, bu tutarın belirlenmesinde esas alınan fiyat “değer ölçüsü”, varlık veya yükümlülüğün değerini belirleme işleminin bütünü ise “değerleme” işlemi olarak ifade edilmektedir.²⁰

Aşağıdaki finansal varlıklar bu hükümden müstesnadır:

Etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden ölçümlenmesi gereken kredi ve alacaklar; etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden ölçümlenmesi gereken vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ve aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçümlenmeyen öz kaynağa dayalı finansal araçlar ile aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan söz konusu öz kaynağa dayalı finansal araçlara bağlı olan ve bunların teslim edilmesiyle ödenmesi gereken türev ürünlere yapılan yatırımlar, sözü edilen finansal varlıklar maliyetlerinden ölçümlenir.²¹

²⁰ Semih Hüseyin Tokay, Ali Deran, “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Değerleme Ölçüleri”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:90, Kasım-Aralık 2008, s. 20

²¹ Özgür Özkan, “Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Ölçümlenmesi” E-yaklaşım Sayı:219, Mart 2011, s.7

Finansal varlıkların ölçümlenmesi esaslarına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. 2 Finansal Varlıkları Ölçümlenmesi

Finansal Varlıklar	Finansal Araç Türü	Ölçümlenme Bazı	Defter Değerindeki Değişim	Gerçeğe Uygun Değer Düşüklüğü Testi (Yeterli Kanıtın Olması Durumunda)
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr Veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	Borçlanma	Gerçeğe uygun değer	Kâr zarar	Hayır
	Öz kaynak	Gerçeğe uygun değer	Kâr zarar	Hayır
	Korunma amaçlı olmayan türev varlıklar	Gerçeğe uygun değer	Kâr zarar	-
Kredi ve Alacaklar	Borçlanma	İtfa edilmiş maliyet	Kâr zarar	Evet
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar	Borçlanma	İtfa edilmiş maliyet	Kâr zarar	Evet
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	Borçlanma	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değer ile itfa edilmiş maliyet arasındaki kısım öz kaynaklara, diğer unsurlar kâr zarar	Evet
	Öz kaynak	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değer ile itfa edilmiş maliyet arasındaki kısım öz kaynaklara, diğer unsurlar kâr zarar	Evet
	Öz kaynak (Piyasa fiyatı bulunmayan)	Maliyet (Gerçeğe uygun değer güvenilir değil)	Kâr zarar	Evet

Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı TMS 39, finansal araçlar gerçeğe uygun değer ile yatırımcıların menkul kıymet ve hisse senediyle ilgili değerlemeleri tekrar incelenerek, gerçeğe uygun değerın önemine dikkat çekmektedir. Geçmiş tarihlerde kullanılan yöntem ise aktif piyasa olmadığı zamanlarda aynı yakın varlıklar ile benzerlik olmayan durumlarda kullanılmaktadır.

Finansal varlıklara göre değişmekle birlikte değer değişikliğinden kaynaklanan kâr veya zararlar direkt gelir tablosuna yansıtılmakta ya da öz kaynak unsuru olarak muhasebeleştirilmektedir. Dolayısıyla, değerlendirme işlemi finansal bilgi kullanıcılarının tamamını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.²²

Çalışmada; TMS 39'a göre Türkiye'de Borsa İstanbul 100 endeksinde işletmelerin finansal varlıklarının değerlendirme ve raporlama konusundaki uygulamaları incelenmiş, gerçeğe uygun değerın kullanılması sonucunda oluşan değer artış ve azalışlarının öz kaynaklarda raporlanması sorgulanmıştır. Muhasebe ve finansal yapıları özellikli olan mali sektörde faaliyet sürdüren işletmeler ise araştırma dışı bırakılarak, aynı kayıt tutan toptan ve perakende ticaret, eğitim sağlık spor, ulaştırma ve haberleşme sektörlerindeki 56 şirket değerlendirmeye alınmıştır. 56 işletmenin 2005 ile 2012 yılları itibarıyla mali tabloları incelendiğinde, 37 işletmenin varlıklarıyla ilgili olarak gerçeğe uygun değerinin bulunmadığı, gerçeğe uygun hesaplanmasında kullanılan yöntemlerin uygun olmadığı, gerçeğe uygun değerın tahmin edilemediği ve güvenilir bir ölçümleme yapılamadığı durumlarda finansal varlıklar maliyet bedeliyle gösterilmektedir.

1.2.2 Finansal Araçların Devri

İşletmenin devredilen varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve yararları önemli ölçüde elinde bulundurmaya devam etmesi nedeniyle, yapılan devir işleminin finansal durum tablosu dışı bırakma sonucunu doğurması durumunda, işletme, devredilen varlığın tamamını finansal durum tablosuna yansıtmaya devam eder ve tutarı finansal borç olarak muhasebeleştirir. İşletme, daha sonraki dönemlerde,

²² Gülsün İşseveroğlu, "TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi, Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları" Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 10, Sayı 21, 2014

devredilen varlıktan sağlanan her türlü geliri ve finansal borçtan kaynaklanan her türlü gideri muhasebeleştirmeye devam eder.²³

İşletme, devir işlemi sırasında bir bütün olarak finansal durum tablosu dışı bırakma koşulları oluşan bir finansal varlığı devretmesi ve ücreti karşılığında söz konusu finansal varlığa hizmet verme hakkını elinde bulundurması durumunda, söz konusu hizmet anlaşmasını bir hizmet varlığı ya da bir hizmet borcu olarak muhasebeleştirir.

Bir finansal varlığın tamamen finansal durum tablosu dışı bırakılması sonucunda:

Defter değeri (finansal durum tablosu dışı bırakıldığı tarihte ölçülen) ile elde edilen tutar (elde edilen yeni varlıklardan, üstlenilen yeni borçların çıkarılması sonucunda bulunan tutar dahil) arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.²⁴

Devir işlemi sonucunda finansal varlığın tamamen finansal durum tablosu dışı bırakılmasıdır. Ancak devir işleminin, işletmenin yeni bir finansal varlık elde etmesi veya yeni bir finansal borç ya da hizmet borcu üstlenmesi sonucunu doğurması durumunda, işletme, sözü edilen yeni finansal varlık, finansal borç veya hizmet borcunu gerçeğe uygun değerden muhasebeleştirilir.²⁵

İşletmenin bir varlığı, devam eden ilgisi ölçüsünde finansal durum tablosuna yansıtmayı sürdürmesi durumunda, finansal durum tablosuna buna bağlı bir borç da yansıtılır. Bu standartla, TFRS 9'da yer verilen diğer ölçüm hükümleri dikkate alınmaksızın, devredilen varlık ve buna bağlı borç, işletmenin elinde bulundurmaya devam ettiği hak ve yükümlülükleri yansıtacak şekilde ölçülür.

Finansal varlıkların normal yoldan alımı veya satımı, uygulanabilir oldukça, teslim tarihi muhasebesi veya ticari işlem tarihi muhasebesi kullanarak muhasebeleştirilir veya finansal durum tablosu dışı bırakılır.²⁶

Finansal borçlanma araçlarının mevcut alacaklı ile borçları arasında farklı koşullar içinde takas edilmesi, finansal borcun ortadan kalktığını gösterir ve bunun yerine yeni bir finansal borç muhasebeleştirilmesini gerektirir.

²³ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 29)

²⁴ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 26)

²⁵ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 25)

²⁶ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 38)

Devredilen varlığa bağlı borç şu şekilde ölçülür. Devredilen varlığın itfa edilmiş maliyetinden ölçülmesi durumunda, devredilen varlığın net defter değeri ve buna bağlı borç, işletmenin elinde bulundurmaya devam ettiği hak ve yükümlülüklerin itfa edilmiş maliyeti olacak şekildedir. “Devredilen varlığın gerçeğe uygun değerden ölçülmesi durumunda devredilen varlığın net defter değeri ve buna bağlı borç, tek başına ölçüldüğünde, işletmenin elinde bulundurmaya devam ettiği hak ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerine eşit olacak şekilde ölçülür.”²⁷

İşletme finansal borcun bir kısmını yeniden satın alması durumunda, söz konusu finansal borcun önceki defter değerini, finansal durum tablosuna yansıtılmaya devam edilen kısım ile finansal durum tablosu dışı bırakılan kısım arasında, satın alma tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile orantılı olarak bölüştürülür.

Ortadan kalkan veya başka bir tarafa devredilen finansal borcun (veya finansal borcun bir bölümünün) defter değeri ile devredilen her türlü nakit dışı varlık veya üstlenilen her türlü borç da dahil olmak üzere anılan borca ilişkin olarak ödenen tutar arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.²⁸

1.2.3 Finansal Varlıklarda Gerçeğe Uygun Değerde Değişiklik

Finansal riskten korunma ilişkisinin parçası olmayan ve gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen bir finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik nedeniyle ortaya çıkan kazanç veya kayıp, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.²⁹

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal borçların finansal durum tablosu dışı bırakılmaları ve itfa edilmeleri durumlarında ortaya çıkan kazanç veya kayıplar, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen varlıkların teslim tarihi muhasebesi uygulanarak muhasebeleştirildiği durumlarda, işlem tarihi ile teslim tarihi arasındaki süre içerisinde elde edilecek olan varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler (değer düşüklüğü zararları hariç) finansal tablolara yansıtılmaz.

²⁷ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 31)

²⁸ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 41)

²⁹ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 55)

Ancak, gerçeğe uygun değerinden ölçülen varlıkların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen bu tür değişiklikler, TFRS 9'un 5.4.1 paragrafı uyarınca kâr veya zararda ya da öz kaynaklarda muhasebeleştirilir.³⁰

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradığına, ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür.

Değer düşüklüğü açısından bireysel olarak değerlendirilen ve kendilerine ilişkin olarak değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirilen veya muhasebeleştirilmeye devam edilen finansal varlıklar, değer düşüklüğünün toplu olarak değerlendirilmesi sürecine dahil edilemez. Finansal riskten korunma muhasebesinde, finansal riskten korunma aracı ile riskten korunma kaleminin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişikliklerin kâr veya zarardaki etkileri muhasebeleştirilir.

Varlığın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılır. İlgili zarar tutarı kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Öncelikle işletme, değer düşüklüğüne ilişkin olarak tarafsız göstergenin bireysel olarak önemli olan finansal varlıkları için bireysel bir şekilde, bireysel olarak önemli olmayan finansal varlıklar için ise bireysel veya toplu bir şekilde bulunup bulunmadığını değerlendirir.

TFRS 13 ile Yapılan Düzenleme

TFRS 13 standardında gerçeğe uygun değer ölçümünü veya gerçeğe uygun değere ilişkin açıklama yapılmasına izin verdiği veya gerektirdiği durumlarda uygulanır. Gerçeğe uygun değerlendirme ölçütü piyasa fiyatlarına ve mükellefe bir miktar değerlendirme esnekliği tanır. Bu standartta satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değere dayalı ölçümlerin kullanılmasını veya bu ölçümlere ilişkin açıklamalar yapılmasını zorunlu tuttuğu veya izin verildiği durumlarda uygulanır.

Gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı, var olan piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasında varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik olarak ölçüm tarihinde olağan bir işlemdeki fiyatın tahmin edilmesidir. Ölçüm tek varlıkta veya varlık grubunda yapılabilir. Bu standart, tanımlanan ilk ölçümde ve sonraki ölçümde uygulanır.

³⁰ Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS39, 57)

Varlıklar ve borçlar değerlemenin konusu olduğundan, gerçeğe uygun değer tanımı bu temele dayandırılır. Piyasaya dayalı bir ölçüm gerçeğe uygun değer işletmeye özgü bir ölçüm değildir. Bu sebeple riske ilişkin tahminlerinde olması piyasa katılımcılarının varlıkları ve borçları fiyatlandırırken, Varlığın durumu, konumu varsa varlığın satışına veya kullanımına ilişkin tahminler kullanılarak ölçülür.

Gerçeğe Uygun Değerin Tespit Edileceği Piyasa: Varlığın satışına veya borcun devrine ilişkin işlemin; gerçeğe uygun değer ölçümünde, varlığa veya borca ilişkin asıl piyasada veya asıl piyasanın bulunmadığı durum varlığa veya borca ilişkin en avantajlı piyasada gerçekleştiği varsayılır. Bu ölçüyü kullanacak işletmenin ölçüm tarihinde belirli bir varlığı satabilecek ya da belirli bir borcu devredebilecek durumda olması gerekmez. Standartta, taşıma maliyetleri ve işlem maliyetleri dikkate alındıktan sonra varlığın satışından elde edilen tutarı en üst seviyeye yükselten veya borcun devredilmesi için ödenen tutarı asgari seviyeye indiren piyasa olarak tanımlanmıştır. Asıl piyasayı ya da asıl piyasanın bulunmadığı durumlarda en avantajlı piyasayı belirlemek üzere, diğer bütün piyasalarda ayrıntılı şekilde inceleme yapılmasına gerek yoktur. Fakat makul olarak ulaşılan bilgilerin tamamı dikkate alınmalıdır.

Değerleme: Varlık ya da borca ilişkin asıl piyasanın bulunması durumunda, ölçüm tarihinde farklı bir piyasadaki fiyat potansiyel olarak daha avantajlı olsa dahi, gerçeğe uygun değer ölçümü asıl piyasadaki fiyatı yansıtmalıdır. Bu fiyatın doğrudan gözlemlenebilir olmasına ya da başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilmesi önemli değildir. Gözlemlenebilir bir piyasanın olmaması halinde ölçüm tarihinde, gerçeğe uygun değer ölçümü, varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan bir piyasa katılımcısının bakış açısı dikkate alınarak işlemin değerlendirme tarihinde gerçekleştiği varsayımıyla yapılır. Varlık veya borcun gerçeğe uygun değerini, piyasa katılımcılarının en fazla ekonomik fayda sağlamayı düşünerek hareket ettikleri ile varlık veya borcun fiyatlandırılmasında kullandığı varsayımları kullanarak ölçer.

Varlık ve Borçların Değerleme Ölçüleri

Türk Ticaret Kanunu, duran ve dönen varlıkların TMS'de gösterilen ölçülere göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Borçlar ve diğer kalemlerin değerlendirilmesi için de TMS belirlemeleri geçerlidir.³¹

TTK'nın 80'inci maddesinde, değerlemede uygulanacak değerlerin belirlenmesi, tanımları, kapsamı, uygulanacak kalemlerin gösterilmesi ve değişikliklerin TMS'ye tabi olduğu; mezkur Kanun'un 81'inci maddesinde de, TTK 80'inci maddede belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde TMS' de öngörülen değerlemeyi basitleştirici yöntemlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Görüldüğü üzere, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, varlık ve borçlar için ayrı ayrı değerlendirme esaslarına kanun metninde yer vermek yerine, bu konuda doğrudan TMS'ye gönderme yapmıştır. Varlık ve borçların değerlendirme ilkeleri açısından Türkiye Muhasebe Standartları'nın (tam set TMS/IFRS veya KOBİ IFRS) her bir varlık ve borç grubuna ilişkin özel bölümlerine gidilmesi ve buralarda yer alan değerlendirme hükümlerinin esas alınması gerekmektedir.³²

Finansal Olmayan Varlıklarda Uygulama

Finansal olmayan varlığın piyasa katılımcısının gerçeğe uygun değerinin ölçümünde, bu varlığı en iyi ve en üst seviyede kullanımına uygun olmayan ya da aynı şekliyle kullanacak olmasının bir önemi yoktur. Finansal olmayan bir varlığın en iyi ve üst seviyede kullanımı, varlığın fiziki olarak mümkün olan, finansal açıdan yasalara uygun biçimde kullanımını ifade eder. Piyasa katılımcılarının en iyi ve üst seviyede kullanım bakışıyla belirlenir. Gerçeğe uygun değerinin ölçümünde finansal olmayan varlığın diğer IFRS'lerde belirlenen hesap birimiyle tutarlı bir şekilde satıldığı varsayılır.

³¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Madde 79

³² Okan Netek, a.g.e.,s.213

Finansal olmayan kalemlerin alım satımına ilişkin sözleşmeler finansal araç tanımına uymaz. Finansal olmayan bir varlık veya hizmet alınmasına yönelik hak ile karşı tarafın borcu, taraflardan hiçbirine bir finansal varlığın alınması, verilmesi veya takasına ilişkin mevcut bir hak veya yükümlülük doğurmaz.³³

Fakat net tutar üzerinden veya finansal araçların takası şeklinde ödenebilen ya da içerisindeki finansal olmayan kalemin halihazırda nakde dönüştürülebildiği bazı finansal olmayan kalem alım satım sözleşmeleri, sanki finansal araçlar gibi kapsamında yer alırlar, net ödemenin nakit ya da başka bir finansal araçla ya da finansal araç sözleşmesi gibi finansal araçların takası yoluyla yapıldığı finansal olmayan bir kalemin alım ya da satım sözleşmelerine uygulanır

İşletmenin Kendi Öz Kaynağına Dayalı Finansal Araçlarına ve Borçlarına İlişkin Uygulama

Firmanın kendi öz kaynağına dayalı finansal aracının veya borcunun devrine ilişkin fiyatlandırma bilgisini sağlayacak piyasa bulunmasa dahi, diğer taraflarca varlık olarak elde tutulması durumunda bu kalemler için gözlemlenebilir bir piyasa bulunabileceği kabul edilir. İşletme o zaman gerçeğe uygun değer ölçümünü, var olan piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasındaki öz kaynağına dayalı finansal aracın veya borcun devrine yönelik olağan bir işlemdeki fiyatın varsayımı şeklinde yapar. Firma öz kaynağına dayalı özdeş ve benzer finansal aracın veya borcun devrine ilişkin kotasyon fiyatı olmadığında ve özdeş bir kalemin başkası tarafından varlık olarak elde tuttuğu halidir. İşletme bu finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değerini, ölçüm tarihinde özdeş kalemi varlık olarak elinde tutan bir piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçecektir.

- Başkası tarafından varlık olarak elde tutulan özdeş kalemin bulunması durumunda, aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatı kullanılmaktadır. Firmanın öz kaynağına dayalı ya da benzer bir finansal aracın ya da borcun devrine ilişkin kotasyon fiyatının bulunmadığında, benzer bir kalemin başkası tarafından varlık olarak elde tutulmadığı durumda işletme sahip olduğu öz kaynağına dayalı finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değerini, öz kaynak

³³ Evren Dilek Şengür, Havva Nur Çiftçi, “İşletmelerde Faaliyetlerin Sınıflandırılması ve Finansal Raporlama Üzerindeki Etkileri.” Mali Çözüm Dergisi, Kasım-Aralık 2011, s. 46.

üzerindeki hakkı ihraç eden veya borçlu konumda bulunan piyasa katılımcısının bakış açısıyla değerlemektedir.

- Bu fiyatın bulunmaması durumunda, başkası tarafından varlık olarak elde tutulan aynı kalemin, aktif olmayan bir piyasadaki kotasyon fiyatı gibi diğer gözlemlenebilir girdileri kullanılır.
- Gözlemlenebilir fiyatın bulunamaması durumunda, başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak yapılır.

Finansal ya da finansal olmayan borcun veya işletmenin kendi öz kaynağına dayalı finansal aracın gerçeğe uygun değer ölçümü, örneğin işletme birleşmesinin bedeli olarak ihraç edilen öz kaynak paylarının, ölçüm tarihinde piyasa katılımcısına devredildiği varsayımdır. Devir, borç veya işletmenin kendi öz kaynağına dayalı olan finansal aracın ödenmemiş olması ve bunlarla ilgili hak ve sorumlulukları devralan piyasa katılımcısına bırakılmış olması koşulunu içerir.

Mali Mevzuatta Değerleme Uygulaması

Mali mevzuatta değerlemenin tanımı VUK'un 258. maddesinde "Vergi Matrahlarının Hesaplanmasıyla İlgili İktisadi Kıymetlerin Takdir ve Tespiti" olarak yapılmıştır. Değerleme esası, VUK' un 260. maddesinde "Değerlemede iktisadi kıymetlerden her biri tek başına işleme alınır. Aynı cinsten sayılan malları ve düşük kıymetli müteferrik eşyayı toplu olarak değerlemek uygundur." şeklinde düzenlenmiştir. Mali mevzuat uyarınca yapılacak değerlendirme kullanılacak değerlendirme yöntemleri VUK'un 261. maddesinde sayılmıştır. Bunlar; maliyet bedeli, borsa rayici, tasarruf değeri, mukayyet değer, itibari değer, vergi değeri olarak sayılmış ve bu değerlendirme ölçüleri Kanun'un 262-268 maddelerinde tanımlamıştır. VUK'da hangi kıymetin hangi değerlendirme yöntemiyle değerlendirileceği hususu ise 269-290. maddelerde ayrıca düzenlenmiştir. Anlaşılacağı üzere, mali mevzuat değerlendirme yöntemiyle değerlendirileceği hususu ise 269-290. maddelerde ayrıca düzenlenmiştir.

VUK'da belirtilen diğer yöntemlerinin kullanılmadığı durumlarda değerlendirme "emsal bedeli" yöntemiyle yapılacaktır. Emsal bedeli değerlendirme ölçütü genel uygulama dışına taşan işlemlerde kullanılır. Genellikle tasarruf bedeli uygulamasında da emsal bedeli yönteminden yararlanır. "Bir iktisadi kıymetin değerini devamlı olarak artıran, kapasitesini genişleten veya hizmet ömrünü artıran harcamalar da maliyet bedeline dahil edilir."³⁴

Değerleme sonucunda bulunan değer, ilk kayıt veya giderleştirme işleminde kullanılır. Mali mevzuat uyarınca yapılacak değerlemede ayrıca, dönemsellik ilkesine ve tahakkuk esasına da uyulur. Dönemsellik ilkesi VUK'un 174. maddesinde, tahakkuk esasına da GVK'nın 39. maddesinde dolaylı olarak düzenlenmiştir.

Değerleme, bir kıymetin ilk ediniminde, dönem sonlarında veya satışa konu edildiği dönemlerdeki kıymetinin belirlenmesinde uygulanır. Değerleme işlemi vergi kanunlarında belirtilen günlerde yapılır.

Muhasebe kavram ve prensiplerine göre, döneme ait bütün gelir ve giderler karşılaştırılarak, muhasebe ticari kârı veya zararı tespit edilir. Vergi yasalarında ise bazı giderlerin vergiye tabi mali kârdan indirilmesini önleyen, bazı gelirlerin de vergiden muaf veya istisna olmasını sağlayan hükümler bulunmaktadır. Ertilenmiş vergi kavramı belirtilen nedenlerle ticari kâr ile vergiye esas mali kârda bir farklılaşma meydana geldiğinde ortaya çıkmaktadır.³⁵

Ticari kâr ile vergiye esas mali kâr arasındaki farklılık sürekli ve geçici farklar olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır.

³⁴ http://www.muhasenet.net/makale_abdullah%20ekinci_smmm_vuk%20da%20degerleme%20olcu_leri.html 30 KASIM 2015

³⁵ Ahmet Kızıl, Mehmet M. Fidan, Cevdet Kızıl, İrem Keskin, "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları" Uygulamalar, Yorumlar, Muhasebeleştirme, Gazi Kitapevi, Ankara 2013 s.13

Vergi Mevzuatı ile Uyumluluk

Düzeltilme işlemi muhasebe kayıtları içinde veya beyanname üzerine yapılabilecektir. Bunun birden fazla yöntemi bulunmaktadır. Mali mevzuat ile muhasebe standartlarının değerlendirme ilkeleri ve değerlendirme ölçüleri konusundaki uyumsuzluğu, öncelikle yaklaşım farklılığından kaynaklanmaktadır. TFRS 13 uygulamasında bu açıklıkla görülmektedir. Bu konuda mutlaka toplu bir uyumlaştırma çalışması yapılması gereğine inanılmaktadır. Bu konuda yapılacak çalışmada kısa zamanda önemli mesafeler alınabileceği ve esaslı uyumlaştırmalar yapılabileceğini düşünülmektedir.

Mali mevzuat, değerlendirme işlemini düzenlerken asgari ve kesin ölçüler belirlemek suretiyle değerlemede mükellefe esneklik bırakmak istememiştir. Bu anlayışın temelinde verginin (karşılıksız olması ve kanunla alınacağı gibi) özelliklerini aramak gerekir. Bu anlayış, muhasebe standartlarıyla benimsenen anlayışla temelden uyumsuzdur. Muhasebe standartları değerlendirme işleminde işletme sahibine belirli ölçüde karar verme ve tercihte bulunma olanağı sunar. Muhasebe standardı işletme sahibine mali mevzuat gibi temkinli yaklaşmaz. Değerleme genel ilkeleri TTK'nın 78. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede düzenlenen değerlendirme genel ilkelerin yanı sıra TTK, muhasebe standartlarında düzenlenen ilke ve esaslara uyulmasını öngörür. Ancak muhasebe standartlarının uygulanmasında hali hazırda bir geçiş dönemi yaşanmaktadır. Şartların gerçekleşmesi durumunda TMS'de öngörülen değerlemeyi basitleştirici yöntemler kullanılabilir.

Mali mevzuat yukarıda sayılan değerlendirme ölçüleri dışında bir ölçü ile değerlendirme yapılmasını kabul etmez. Görüleceği üzere mali mevzuat uygulamasında "gerçeğe uygun değer" ölçütüyle değerlendirme yapılması olanağı bulunmamaktadır. Gerek ilk edinimde gerekse daha sonraki tarihlerde bu değerlendirme ölçüsüyle yapılacak değerlemenin, mali mevzuatın öngördüğü değerlendirme ölçüsüne göre bulunacak sonuçlar esas alınarak düzeltim tabii tutulması gerekmektedir.

Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi TFRS 13

12 Mayıs 2011’de yayımlanan gerçeğe uygun değer, muhasebe gerçeğinin temel unsuru olan varlığa, borçlara ve aynı zamanda öz kaynağa dayalı finansal araçlara odaklanır.

Gerçeğe uygun değer; piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır.³⁶

Gerçeğe uygun değer karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi halinde oluşan fiyattır. Gerçeğe uygun değer, işletmeye özgü olmayan piyasa da bir ölçüm şeklidir. Gerçeğe uygun değer ölçümü, belirli bir varlık veya borç için yapılır. Bu nedenle, gerçeğe uygun değeri ölçülecek finansal aracın durumu ve konumu ile varlığın satışına veya kullanımına ilişkin sınırlamaların piyasa aktörlerince göz önüne alınması gerekmektedir.

Ölçüm tarihinde, istekli ve bilgili gruplar arasında gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devinde ödenecek fiyattır. Başka bir ifadeyle, varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçüm tarihindeki çıkış fiyatıdır. TFRS 13 standardında; gerçeğe uygun değerın işletmeye özgü bir ölçü olmayıp, piyasa da bir ölçüm olduğu belirtilmiştir.

Buna göre; gerçeğe uygun değeri, fiyatın doğrudan gözlemlenebilir olmasına veya başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilmesine bakılmaksızın, mevcut piyasa koşullarında ölçüm tarihiyle asıl ya da en avantajlı piyasada olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat şeklinde tanımlamak mümkündür.

Gerçeğe uygun değer ölçümünde, mevcut piyasa koşullarında piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde bir varlığı satmak veya bir borcu devretmek amacıyla söz konusu varlık ya da borcun el değiştirdiği varsayılır.

³⁶ Erdem Saçan, ” Türkiye’de Bankacılar Açısından Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Yaşanan Finansal Krizlerindeki Rolü”, Mali Çözüm Dergisi, Kasım-Aralık 2014, s.60.

Varlığın satışına veya borcun devrine ilişkin işlemin:

- Varlığın veya borcun en yüksek hacimde ve seviyede işlem gördüğü asıl piyasada gerçekleştiği varsayılır.
- Asıl piyasanın bulunmadığı durumlarda, işlem ve taşıma maliyetleri dikkate alındıktan sonra, varlığın satışından elde edilen tutarı en üst seviyeye yükselten veya borcun devredilmesi için ödenen tutarı asgari seviyeye indiren en avantajlı piyasada gerçekleştiği varsayılır.
- Asıl piyasanın veya en avantajlı piyasanın belirlenmesi için olası bütün piyasalarda araştırma yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Çünkü standartta; aksi yönde herhangi bir veri bulunmadığı sürece finansal aracın işlem gördüğü piyasanın normal koşullarda asıl piyasa, asıl piyasanın bulunmadığı durumlarda ise en avantajlı piyasa olduğu kabul edilmiştir.

Gerçeğe uygun değer ile finansal raporlama yaklaşımında eleştirilen bir diğer faktör, bu yaklaşımın firmaların yönetilme ve faaliyetlerini sürdürme biçimine uygun olmaması ile ilgilidir. Bu düşünceye göre, işletmelerin birinci amacı; kâr elde etmek ve topluma hizmet etmektir.

Dolayısıyla işletmenin sahip olduğu birçok kaynak ve varlık kalıcı olmayan kâr amacını sağlamak için yapılan geçici faaliyettir. İşletme yöneticileri de, işletmenin varlık değerindeki değişiklikleri göz önüne alarak değil, kârı oluşturan gelir ve giderleri dikkate alarak yönetirler

BÖLÜM 2 – FİNANSAL VARLIKLARIN TMS/TFRS AÇISINDAN DEĞERLEMESİ

2.1 Kasa Mevcutlarının Değerlemesi

Bu bölümde, TMS/TFRS açısından, kasa mevcutlarının, TL ve yabancı para cinsinden değerlendirilmesinin nasıl yapıldığı ile ilgili konular ele alınmıştır.

2.1.1 Kasa Mevcudunun TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi.

TMS/TFRS' ye göre kasa mevcutları üzerinde, Türk Lirası olarak yazılı olan değerleri gerçeğe uygun değerleridir. “Finansal varlıklar ilk muhasebe kaydında gerçeğe uygun değerinden ölçülür.”³⁷

İşleme alınış tarihi TFRS'ye göre, işlemin ilk defa kaydedildiği tarihtir. İşlem tarihindeki kur, gerçek kura yaklaşan kur, ayın veya haftanın ortalama kurunun o dönem içinde yabancı para biriminde gerçekleşen işlemlerin tamamı için kullanılması mümkündür. Döviz kurunun önemli ölçüde dalgalanması sonucunda ortalama kur dönem için kullanılamamaktadır.

“Yabancı para cinsinden kalemler kapanış kuru alınarak çevrilir.”³⁸ “Yabancı para işlemi ilk muhasebe kaydı sırasında; yabancı para cinsindeki tutara, geçerli olan para birimi ile işlem tarihindeki yabancı para birimi arasındaki geçerli kur uygulanarak, geçerli para biriminde kaydedilir.”³⁹ TFRS 13 Muhasebe Standardı'nda piyasadaki

³⁷ Türkiye Muhasebe Standartları 39, Paragraf 43.

³⁸ Türkiye Muhasebe Standartları 21, Paragraf 23.

³⁹ Türkiye Muhasebe Standartları 21, Paragraf 21.

İşletmeler arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde gerçeğe uygun değeri varlık satışında elde edilecek fiyat olarak belirlendiğinden, yabancı paralarında değerlemesi gerçeğe uygun değerler yapılacağından T.C. Merkez Bankası ve T.C. Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan kurlar üzerinden gerçeğe uygun değer hesaplanır. VUK'a göre, kasayla ilgili yabancı para mevcutlarının değerlemesi ile TMS-TFRS'de herhangi bir farklılık görünmemektedir. Farklılık sadece gelir ve gider hesaplarının isim ve kodlarında ortaya çıkmaktadır.

2.2 Alınan Çek ve Alınan Senetlerin Değerlemesi

TMS/TFRS açısından, alınan çek ve senetlerin nasıl tanımlandığı ve dönem sonu reeskont hesaplamalarının nasıl yapılması ile ilgili konular ele alınmıştır.

2.2.1 Alınan Çek ve Alınan Senetlerin TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi

Alınan çekler, vade mevcuttur. İbraz edilen çek tahsil edilmesi bakımından ödeme aracı niteliğinde olmasından dolayı piyasa teamülleri üzerinde yazan vade tarihinde çeklerin tahsili sonucunu doğurmaktadır. Özü itibarıyla vadeli çekler ticari alacak niteliğindedir. Çekler ticari faaliyetler içinde vadeli ve vadesiz olarak düzenlenmektedir. TMS-TFRS'ye göre vadesiz çekler nakit olarak değerlendirilir. Vadesi gelmiş senetlerde değerlendirme günü itibarıyla nakit olarak değerlendirilir.

Bir alacak veya borç tutarının KDV'ne dahil olduğu tutarının, katma değer vergisine dahil tutar üzerinden reeskont hesaplamalarının gerektiğini bildiren görüşlerin olması sonucunda, bu uygulamada yanlış sonuçlar doğuracaktır. Çünkü hasılat standardı TMS 18'e göre, Katma Değer Vergisi'nin hasılat yazılmayacağına dair ifadeler yer almaktadır. Bu duruma rağmen, Katma Değer Vergisi'ne dahil olan bir alacağın reeskonta tabi tutulması durumunda ise katma değer vergisinin bir kısmının faiz geliri olarak kaydedilmesi durumu karşımıza çıkmaktadır.

Reeskont hesaplarının TMS-TFRS ile VUK'a göre farklılıkları aşağıda açıklanmıştır:

- Reeskont hesaplaması TMS-TFRS'ye göre borç ve alacakların hepsine uygulanırken, VUK'a göre ise borç ve alacak senetleri hesabındaki borç ve alacaklara uygulanır
- Vadeli borç ve alacakların TMS-TFRS'ye göre değerlemesinde çek ya da senede bağlı olma gibi bir şart yoktur.

2.3 Banka Mevduatlarının Değerlemesi

TMS 32 açısından, finansal araçlar sunumu içinde yer alan, banka mevduatlarının değerlemesi konusu incelenerek, muhasebe örnekleri ile açıklanmıştır.

2.3.1 Banka Mevduatlarının TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi

TMS 32'ye göre, finansal araçların sunumuna ilişkin ilkelerde yer alan banka mevduatları alacak niteliğinde bir finansal varlıktır. "Bir banka ya da benzeri bir finansal kuruluş nezdindeki nakit mevduat bir finansal varlıktır, çünkü sahibine, sözleşmeden doğan, kuruluştan nakit ödeme veya bakiyesine karşılık kredi veren lehine bir finansal borcun ödenmesinden kullanılacak çek veya benzer bir araç keşide etme hakkını temsil eder."⁴⁰

Uygulamalı Muhasebe Örnekleri

Örnek 1: Işık işletmesi, bankadaki mevduat hesabındaki Türk Lirası ile 01.10.2015 tarihinde 50.000.- \$ satın almıştır. Dolar kuru; 3,0251.-'dir. Dönem sonu Maliye Bakanlığı tarafından açıklanan dolar kuru ise 2,9076.- TL'dir. Bu bilgilere göre, Döviz Alış ve Dönem Sonu Muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

		01.10.2015			
1	102 BANKALAR			151.255	
			100 KASA		151.255
	Döviz alış kaydı 50.000.-\$ x 3,0251 USD/TL				

⁴⁰ Türkiye Muhasebe Standartları 32, Uygulama Rehberi, Paragraf 3.

	31.12.2015		
2	656 KAMBİYO ZARARLARI	5.875	
	102 BANKALAR		5.875
	Kambiyo zararın kaydı 50.000.-\$ x 2,9076 =145,380.-USD/TL		

2.4 Alacakların Değerlemesi

TMS/TFRS'ye göre, finansal varlıklar grubu içinde yer alan, alacakların nasıl tanımlandığı ve dönem sonu reeskont hesaplamaları nasıl yapılması ile ilgili konular incelenerek, muhasebe örnekleri ile açıklanmıştır.

2.4.1 Alacakların TMS-TFRS'ye Göre İncelenmesi

TSM kapsamında finansal varlıklar işletmenin doğrudan tahsis ettiği alacaklar ve kredi grubunda yer alır. İtfa edilmiş maliyet değeri ile yansıtılır. Belirlenebilir veya sabit nitelikte ödemelere sahip finansal varlıklardan alacak ve krediler aktif piyasada işlem görmeyen varlıklardır. TMS -TFRS'ye finansal varlıklar kredi ve alacak olarak sınıflandırılır. TFRS finansal tablolar hazırlanırken alacaklara ilişkin şüpheli alacak karşılığı ve itfa edilmiş maliyet hesaplaması dikkat edilmesi gereken hususlardır. Alacakların TMS-TFRS'ye göre senet ya da çekle evraka bağlı olup olmadığına bakılmaksızın reeskont işlemine tabi tutularak itfa edilmiş maliyet değerleri üzerinden değerlendirilmeleri gerekmektedir

VUK'a göre, senetsiz alacakların kayıtlı değeri üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Yani reeskont uygulaması kanunen kabul edilmeyen gider yaratır. Tekdüzen Muhasebe Sistemi'nde Vergi Usul Kanunu'nun yaklaşımına uyulduğu, sadece alacak senetleri için reeskont hesabı açılmasından anlaşılmaktadır.⁴¹

⁴¹ Nalan Akdoğan, Orhan Sevilengül "Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması" Ankara, Gazi Kitapevi, 2003, s.36.

Buna karşılık vadesi belirli olan senetsiz alacakların da reeskonta tabi tutulması “Özün Önceliği Kavramı” gereğidir. Muhasebe standartlarına göre bu tür alacak ve borçların reeskonta tabi tutulmaları ve gerçeğe uygun değerleri ile raporlanmaları zorunludur.⁴²

Uygulamalı Muhasebe Örnekleri

TMS-TFRS’ye göre değerlemeye ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir

Örnek 1: Murat Demir İşletmesi, 2015 yılında yapmış olduğu kredili satışları ile ilgili dönem sonu değerlendirme günü itibarıyla vadesi gelmemiş alacakları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Borçlu Firma	Vade	Vadeye Kalan Gün	Faiz Oranı	Alacak Tutarı
Gönül Kahvesi	25.02.2015	56,00	12,00%	60.000,00
Hasan Hat	30.03.2015	89,00	13,00%	70.000,00

Gönül Kahvesi Firmasındaki Alacağın İskonto Tutarının Hesaplanması;

$$\text{İtfa Edilmiş Maliyet Değeri} \quad 60.000.- \text{ TL} \times 36.500 \quad = 58.915,31.- \text{ TL}$$
$$\underline{36.500 + (12 \times 56)}$$

$$\text{İskonto Tutarı} \quad 60.000.- \text{ TL} - 58.915,31.- \text{ TL} \quad = 1.084,69.- \text{ TL}$$

⁴² Güliz Fulya Şen, Uluslararası Muhasebe Standartlarının Vergisel Açından İncelenmesi ve Ertelemiş Vergi Uygulaması, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.73

Hasan Hat Firmasındaki Alacağın İskonto Tutarının Hesaplanması;

$$\text{İtfa Edilmiş Maliyet Değeri} \quad \frac{70.000.- \text{ TL} \times 36.500.-\text{TL}}{36.500.- \text{ TL} + (13 \times 89)} = 67.849,27.- \text{ TL}$$

$$\text{İskonto Tutarı} \quad 70.000.-\text{TL} - 67.849,27.- \text{ TL} = 2.150,73.- \text{ TL}$$

Reeskont işlemlerine ait hesaplamalar sonucu aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Borçlu Firma	Vade	Vadeye Kalan Gün	Faiz Oranı	Alacak Tutarı	İtfa Edilmiş Maliyet Değeri	İskonto Tutarı
Gönül Kahvesi	25.02.2015	56,00	12,00%	60.000,00	58.915,31	1.084,69
Hasan Hat	30.03.2015	89,00	13,00%	70.000,00	67.849,27	2.150,73
TOPLAM				130.000,00	126.764,58	3.235,42

1	31.12.2015	673 VADE FARKI GİDERLERİ	3.235,42	
		128 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ		3.235,42
		Dönem sonu alacak reeskont hesaplaması kaydı.		

2	01.01.2016	128 ERTELENMİŞ FAİZ GELİRLERİ	3.235,42	
		663 VADE FARKI GELİRLERİ		3.235,42
		Reeskont iptal kaydı.		

2.4.2 Şüpheli Alacakların TMS-TFRS'ye Göre İncelenmesi

Alacakların tahsili konusunda şüpheli durumda olan bakiyeler analiz edilirken, alacakların ödeme vadesinin kaç gün geçtiğiyle ilgili yaşlandırma çalışması yapılması, sık kullanılan bir yöntemdir. Bu çalışma sonucunda, firmalar vadesi geçen büyük bakiyeli alacakları tespit ederek incelediğinde, tahsilat durumuyla ilgili şüpheli durumların olup olmadığını değerlendirebilir. Küçük bakiyeli vadesi geçmiş hesaplarla ilgili geçmiş tecrübelerine dayanarak, vadesi geçen alacakların tahsil edilmediğinde ya da ne kadarını tahsil edebileceğini tahmin ederek ayrılması gereken karşılığı tespit eder.

“Türkiye Muhasebe Standartları 37 Karşılıklar, Koşullu Varlıklar ve Koşullu Borçlar” standardının isminde “karşılıklar” ifadesi kullanılmasına rağmen, bu kavram şüpheli alacaklar hesabını bu standardın içine almamaktadır. Bu standart; ayrılan karşılıkları, tutar ve zamanına ilişkin kesin olmayan borçlar olarak tanımlanmaktadır. Bazı ülkelerde, “karşılıklar” terimi, amortisman varlıklarda değer düşüklüğü ve şüpheli alacaklar kavramları ifade etmek için kullanılmaktadır. Varlıkların defter değerinde yapılan değişikliklere ilişkin düzeltmeler bu standardın konusuna girmemektedir. TMS 39 finansal araçlar standardında, alacaklar için karşılık ayırma şartları ve karşılık tutarının tespitiyle ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

2.4.3 Alacaklara Karşılık Ayırma TMS-TFRS'ye Göre İncelenmesi

Bir finansal varlıkla ilgili ilk muhasebeleştirmeden sonra zarar, kayıp durumunun meydana gelmesi söz konusu olduğunda, ilgili finansal varlığın ya da varlık grubunun güvenilir bir biçimde tahmin edilebilen gelecekteki nakit akışları üzerindeki etkisi sonucunda değer düşüklüğü zararı oluşur.

Gruptaki varlıkların geri ödenmemesiyle ilişkili bulunan ulusal veya yöresel ekonomik koşullardır (Örneğin; borçluların bulunduğu coğrafi bölgedeki işsizlik oranında artış yaşanmasıyla, ipotekli konut kredileri açısından ilgili bölgelerdeki gayrimenkul fiyatlarında düşüş olması. Petrol üreticilerine kullandırılan kredi

varlıkları açısından petrol fiyatlarında düşüş olması, petrol üreticilerine kullandırılan kredi varlıkları açısından petrol fiyatlarında düşüş olması veya gruptaki borçluları etkileyen sanayi koşullarında olumsuz anlamda değişiklikler olması)⁴³

Zararın oluşumuyla ilgili çeşitli etkenler aşağıdaki gibidir:

- Anapara ve faiz kapsamındaki özleşmenin ihlal edilmesi, ödemelerinin yerine getirilmemesi, borçlunun içinde bulunduğu ekonomik ya da yasal nedenlerden, finansal sıkıntıdan dolayı ticari alacaklıların borçluya, başka şartlarda tanımayacağı bir ayrıcalık tanınması,
- Finansal zorluklardan dolayı, finansal varlıkla ilgili aktif piyasanın ortadan kalkması, ilk muhasebeleştirilmesinden itibaren bir grup finansal varlığın gelecekteki tahmini nakit akışlarında ölçülebilir bir azalış olması,
- Başka bir finansal yapılanmaya gitmek istemesi borçlunun ya da iflasının söz konusu olması.

2.4.4 Şüpheli Alacağın Tespitinin TMS-TFRS'ye Göre İncelenmesi

Finansal varlık grubuna ilişkin gelecekte nakit ve benzer nitelikteki varlıkların taşıdığı kredi riskine ilişkin geçmişte yaşanan zararlar esas alınarak tahmin edilir. Önceden firmaya ilişkin bir zarar olmamış ya da bu konuda tecrübesi az olan firmalar ise karşılaştırılabilir varlık gruplarına ilişkin grup deneyimlerini kullanır. “Geçmişteki zarar deneyimleri, anılan deneyimlerin ilişkili oldukları dönemde mevcut olmayan güncel koşullar ile hali hazırda mevcut olmayan geçmiş döneme ilişkin koşulların etkilerini yansıtmak amacıyla, gözlemlenebilen güncel verilere göre düzeltilir.”⁴⁴ Nakit akışları için gelecek de tahmini yöntem ve varsayımlar, tahmin edilen zararlar ile gerçekte meydana gelen zararlar arasındaki farklılıkları azaltmak için düzenli olarak gözden geçirilir.

⁴³ Türkiye Muhasebe Standartları 39, Paragraf 59.

⁴⁴ Türkiye Muhasebe Standartları 39, Uygulama Rehberi, Paragraf 89.

Değer düşüklüğü finansal varlıklarda tahmin edildiğinde mevcut durum ve veriler sınırlı koşullardan dolayı uyumlu olmayabilir. Örneğin, borçlunun finansal durumu elverişli olmadığına, aynı durumdaki başka borçlulara ilişkin tarihi verilerin az olması halinde böyle bir durumdan söz edilebilir. Değer düşüklüğü muhakeme ve tecrübelerle tahmin edilebilir. İsbetli tahminlerde bulunulması, finansal tabloların güvenilirliğiyle ilgili zarar vermemektedir.

Düşük bakiyeli kredilerdeki gibi, varlık grubunda yer alan değer düşüklüğü zararlarının belirlenmesi sırasında değişik yöntemler kullanılabilir. Bu uygulamalar, paranın zaman değerine, varlığın geriye kalan ömrünün tamamında meydana gelecek nakit akışlarına, portföy içerisinde yer alan kredilerin ve finansal varlığın ilk muhasebeleştirme sırasında değer düşüklüğü zararına neden olmamalıdır.

- Finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet değerinden ölçülür. Varlıklar değer düşüklüğüne uğradığında ilk muhasebe kaydında hesaplanan faiz oranı üzerinden iskonto edilerek bugünkü değeriyle defter değeri arasındaki fark ölçülerek, defter değeri doğrudan ya da bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılır.

Açıklamalarla ilgili olarak, tahsili hakkında şüpheli olan alacakların TMS-TFRS ve VUK'a göre uygulamaları açısından farkları aşağıdaki gibidir:

- VUK'a göre, alacağın dava icra safhasında olması durumunda karşılık ayrılır. Alacağın zirai ve ticari kazançla alakası ve herhangi bir değerli evraka bağlı olmaması gibi şartlar TMS-TFRS'de bulunmaktadır.
- Geçmiş tecrübelerle dayalı tahminlere TMS-TFRS'de götürü olarak karşılık ayrılabilir. Fiilen tespiti dayalı karşılık ayırma yöntemi ise VUK'da uygulanır.
- Vergi Usul Kanunu'nda karşılık ayırma isteğe bağlı iken, TMS-TFRS'ye göre karşılık ayırmak zorunludur.

2.4.5 Karşılık Tutarının Hesaplanması TMS-TFRS'ye Göre İncelenmesi

Alacağın, şüpheli alacak oluşabilecek durumlarıyla ilgili TMS-TFRS'de şüpheli alacak tutarının fiili olarak ya da istatistiksel tahminlere dayalı olarak hesaplanmasında, bağlayıcı bir yaklaşım bulunmamaktadır. Şüpheli alacak ile ilgili hesaplama örnekleri aşağıdaki gibidir:

- a. Gerçek Tespite Göre Karşılık Ayırma:** Ticari alacaklar tek tek incelenerek, borçlunun borç yükünü yerine getirmemesi, ödeyememesi, iflas etmesi, hukuki takibe alınma ihtimalinin artması gibi nedenlerin oluşması durumunda, bu alacak için karşılık ayrılabilir. Uygulama Vergi Usul Kanunu'nda da aynı şekilde uygulanmaktadır.

Uygulamalı Muhasebe Örnekleri

Örnek: 20.11.2014 tarihinde, Meleşim işletmesi 50.000.- TL tutarında 120 gün vadeli mal satmıştır. Finansal tablolarda 2014 yılı hasılatı olarak kayıtlara almıştır. Müşterisi 22.03.2015 tarihinde vadesi dolduğu halde nakit sıkışıklığı sebebiyle ödeme yapamamıştır. 10.09.2015 tarihinde alacağın tahsili belirsiz olduğundan, Meleşim işletmesinin yapacağı muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

1	22.03.2015		
	127 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI	50.000	
	120 ALICILAR		50.000
	Alacağın tahsilinin şüpheli hale gelmesi kaydı.		

2	22.03.2015	50.000	50.000
	654 KARŞILIK GİDERLERİ		
	129 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI KARŞILIKLARI		50.000
	Karşılık ayırma kaydı.		
3	10.09.2015	50.000	50.000
	129 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI KARŞILIKLARI		
	127 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI		
	Alacağın tahsil imkanının kalmaması kaydı.		

b. Tahmine Göre Karşılık Ayırma: Geçmişteki faaliyetlerine dayalı olarak firmaların tecrübeleriyle alacaklarında oluşabilecek değer düşüklükleriyle ilgili tahminde bulunarak, karşılık ayırmalarını sağlayan yöntemdir. Karşılık tutarı hesaplanan bu yöntemle göre gerçekleşen fiili tespiti dayalı değerlendirme günü ve sonrasında tutarlar karşılaştırılarak ilgili düzeltmeler yapılır. Değerleme gününde belirlenen farklar ters kayıtla, bir sonraki dönemde belirlenen farklar ise konusu kalmayan karşılıklar hesabı kapatılarak gelir olarak aktarılır.

Tahmine Dayalı ya da Götürü Gidere Dayalı karşılık ayırma yönteminde iki yaklaşım vardır:

- Gelir Tablosu “satışların yüzdesi” yaklaşımı
- Bilanço “alacakların yüzdesi” yaklaşımı

Satışların Yüzdesi Gelir Tablosu Yaklaşımı: Geçmiş yıllarda tahsilatı yapılamayan alacakların bu yaklaşımda gereken karşılık giderinin ayrılması, geçmiş yıllardaki kredili satışlara oranının, cari yıldaki kredili satışlar ile çarpımı sonucu bulunur.

Uygulamalı Muhasebe Örnekleri

Örnek: Erdoğan işletmesinin 2015 yılı sonunda müşterilerinin tamamına yaptığı vadeli satışların toplam tutarı 20.000.000.- TL'dir. İşletme 2015 yılının ekonomik nedenleriyle benzerlik gösteren son 4 yıldaki toplam müşterilerine yapmış olduğu vadeli satışları 100.000.000.- TL'dir. Vadeli satışlardan tahsil edemedikleri toplam 5.500.000 TL'dir. Bu bilgilere göre, 2015 yılında ayrılması öngörülen karşılık giderinin muhasebe kaydı aşağıdaki örnekte gösterilmektedir.

Formül, Karşılık Gideri = Cari Yıl Kredili Satışları x Geçmiş Yıllardaki Tahsil Edilemeyen Alacaklar / Geçmiş Yıllardaki Toplam Kredili Satışlar

Yukarıdaki formüle örnekteki tutarları yerleştirdiğimizde karşılık giderini hesaplamış oluruz.

$$\text{Karşılık Gideri} = 20.000.000.-\text{TL} \times (5.500.000.- \text{TL} / 100.000.000.- \text{TL})$$
$$= 1.100.000.- \text{TL karşılık gideri tutarındır.}$$

31.12.2015	
1	127 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI
	120 ALICILAR
	Tahmini hesaplanan şüpheli alacağın kaydı.
	1.100.000
	1.100.000

31.12.2015	
2	654 KARŞILIK GİDERLERİ
	129 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI KARŞILIKLARI
	Şüpheli alacak hesabındaki alacağın karşılık gideri kaydı.
	50.000
	50.000

Bilanço Yaklaşımında Alacakların Yüzdesi: Karşılık gideri ayrılması gereken geçmiş yıl alacaklarının tahsilatı yapılamayanlar ile ve alacakların cari yılda bakiyesi ile toplam alacakların çarpımı ile bulunmaktadır.

Uygulamalı Muhasebe Örnekleri

Örnek: SA işletmesinin 2015 yılı sonunda müşterilerine yaptığı vadeli satışlarla ilgili alacakların toplamı 15.000.000.- TL'dir. 2015 yılında işletmenin, ekonomik nedenleriyle aynı olan geçmiş 4 yıldaki toplam alacakları 60.000.000.-TL'dir. Tahsilini gerçekleştiremediği alacaklarının toplam 5.000.000 TL'dir. 2015 yılında ayrılması gereken karşılık ve muhasebe kaydı aşağıdadır.

Formül, Karşılık Gideri = Cari Yıl Alacak Bakiyesi x Geçmiş Yıllardaki Tahsil Edilemeyen Alacaklar / Geçmiş Yıllardaki Toplam Alacaklar

Yukarıdaki formüle örnekteki tutarları yerleştirdiğimizde karşılık giderini hesaplamış oluruz.

$$\begin{aligned} \text{Karşılık Gideri} &= 15.000.000.- \text{ TL} \times (5.000.000.- \text{ TL} / 60.000.000.- \text{ TL}) \\ &= 1.250.000.- \text{ TL karşılık gideri tutarıdır} \end{aligned}$$

31.12.2015	
1	127 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI
	120 ALICILAR
	Tahmini hesaplanan şüpheli alacağın kaydı.
	1.250.000
	1.250.000

31.12.2015	
2	654 KARŞILIK GİDERLERİ
	129 ŞÜPHELİ ESAS FAALİYET ALACAKLARI KARŞILIĞI
	Şüpheli alacak hesabındaki alacağın karşılık gideri kaydı.
	50.000
	50.000

2.5 Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

TMS/TFRS'ye göre, finansal varlıklar grubu içinde yer alan, menkul kıymetlerin, hisse senetlerin ve tahvillerin alım- satımı ile ilgili konular ele alınarak muhasebe örnekleri ile açıklanmıştır.

2.5.1 Menkul Kıymetin TMS-TFRS' ye Göre İncelenmesi

Menkul kıymetler elde etme maliyeti caridir. Maliyete satın alma bedelleri dahil değildir. Gelir Ortaklığı Senedi, Hazine Bonosu, Devlet Tahvili için gelir tahakkuku vardır. Bilanço gününde değerleri ve elde etme maliyetinden düşük olanı değerlendirilir. Rayiç bedel, piyasadaki işlem görmeyen menkul kıymetlerde mevcuttur.

UFRS-TFRS mevzuatı süreklilik, ihtiyatlılık kavramlarından değerlemeye yaklaşarak, sermaye piyasalarında menkul kıymet ihraç etmiş şirketlerin kârlarını olduğundan yüksek göstermelerini önleyici ve gelecekte oluşacak muhtemel giderlerini de içerecek şekilde konuyu düzenlemiştir. Bilindiği üzere TTK, tüm anonim şirketler ve limitet şirketlerin aynı ilkelere göre mali tablolarını düzenleme zorunluluğu kapsamında olduğunu açıklamıştır.

“vadeye kadar elde tutulacak menkul değerlerin takibi “030 alım satım amaçlı menkul değerler hesabı”nda yapılmaktadır. Menkul değer satın alındığında “elde etme maliyeti” üzerinden hesabın borcuna, satıldığında ise yine “elde etme maliyeti” üzerinden hesabın alacağına kaydedilir. Satış sonucu ortaya çıkan farklar ise ilgili kâr/zarar hesaplarına aktarılır. Dönem sonlarında ise menkul değerlerin “itfa edilmiş maliyet değerleri” hesaplanır ve “elde etme maliyeti” ile karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan artış veya azalışlar, ilgili kâr/zarar hesaplarına aktarılır. Bu tür menkul değerler bilançoda “elde etme maliyetleri” üzerinden takip edilir ve tüm bu işlemler tarihi değer muhasebesi prensipleri çerçevesinde gerçekleştirilir.”⁴⁵

⁴⁵ Serkan Özdemir, Cemal Elitaş, ”Bankacılık Sektöründe Menkul Değerlerin TMS 39 Standardına Uygun Olarak Muhasebeleştirilme İşlemlerinde Ortaya Çıkan Farkların Tespiti Üzerine İnceleme” Mali Çözüm Dergisi, Temmuz-Ağustos 2011, s. 40.

2.5.1.1 Hisse Senetlerin İncelenmesi

Hisse senetleri alım satım amacıyla elde tutulan, “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr ya da Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar” grubunda sınıflandırılarak aşağıdaki örnekte muhasebeleştirilir.

Örnek: AS şirketi 20.05.2015 tarihinde elindeki nakdi kısa sürede değerlendirmek amacıyla, PAK şirketinin 12.000 adet hissesini 1,13 TL’den almıştır. 30.09.2015 tarihinde ilk değerlendirme gününde hisselerin Borsa İstanbul’daki kapanış fiyatı 1,52.- TL’dir. 20.12.2015 tarihinde AS şirketi hisselerinin tamamını adedi 1,65 TL’den elden çıkarmıştır.

Kısa sürede hisse senedi satın almak amacıyla, Borsa İstanbul’daki hisselerdeki artıştan, kâr elde edildiğinde hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan farkının kâr ya da zarara aktarılması gerekmektedir.

Hisse Değeri: 12.000.- Adet x 1,13.- TL = 13.560.- TL

1	20.05.2015		
	110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	13.560	
	102 BANKALAR		13.560

30.09.2015 Değerleme Değeri: 12.000.- Adet x 1,52 .- TL = 18.240.- TL

Değerleme Artış: 18.240.- TL – 13.560.- TL = 4.680.- TL

2	30.09.2015		
	110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	4.680	
	649 DİĞER ÇEŞİTLİ GELİR VE KÂRLAR		4.680

20.12.2015 Satış Bedeli: 12.000 Adet x 1,65.- TL =19.800.- TL

Satış Günü Kârı: 19.800.- TL – 13.560.- TL – 4.680.- TL = 1.560.- TL

20.12.2015			
3	102 BANKALAR	19.800	
	110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		18.240
	645 FİNANSAL VARLIK SATIŞ KÂRLARI		1.560

Örnek: AS şirketi 20.05.2015 tarihinde, elindeki bulunan nakdi kısa sürede değerlendirmek amacıyla, hisseleri aktif bir piyasada işlem görmeyen PAK şirketinin 12.000.- adet hissesini, adedi 1,13 TL'den almıştır. İlk değerlendirme yapılacak ilk gün olan 30.09.2015 tarihinden önceki gün PAK şirketinin hisseleri farklı şirketler tarafından 1,52.- TL'den alınmıştır. AS şirketi hisselerinin hepsini 20.12.2015 tarihinde adedini 1,65.- TL'den satmıştır.

Hisseler aktif bir piyasada olmadığından oluşan kayıplar neticesinde, satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır. Gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirilmektedir. Öz kaynaklarda da değerlendirme farklarının muhasebe kayıtlarına yansıtılması gerekmektedir.

Hisse Değeri: 12.000 Adet x 1,13.- TL=13.560.- TL

20.05.2015			
1	111 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI ÖZKAYNAKLARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	13.560	
	102 BANKALAR		13.560

30.09.2013 Değerleme Değeri: 12.000 Adet x 1,52.- TL = 18.240.- TL

Değerleme Artışı: 18.240.- TL – 13.560.- TL = 4.680.- TL

30.09.2015			
2	111 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI ÖZKAYNAKLARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	4.680	
	553 ÖZKAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		4.680

20.12.2015 Satış Tutarı: 12.000 Adet x 1,65.- TL =19.800.- TL

Satış Günü Kârı: 19.800.- TL – 13.560.- TL – 4.680.- TL = 1.560.- TL

20.12.2015			
3	102 BANKALAR	19.800	
	553 ÖZKAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI	4.680	
	111 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI ÖZKAYNAKLARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		18.240
	645 FİNANSAL VARLIK SATIŞ KÂRLARI		6.240

2.5.1.2 Tahvillerin İncelenmesi

Tahvil, bono ve senetleri, işletmeler vadesine kadar elde tutma amacıyla TMS- TFRS uyarınca “İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar” olarak sınıflandırılarak “İtfa Edilmiş Maliyet Değeri” ile değerlemeye tabi tutulurlar. Bu tür finansal varlıklara ödenen komisyon gibi giderler yazılmadan önce maliyete ilave edilir.

Örnek⁴⁶:A şirketi B şirketinin ihraç ettiği nominal değeri 100.000.- TL, %10 yıl sonlarında kupon faiz ödemeli 5 yıllık bir tahvili 01.01.2012 tarihinde 90.000.- TL'ye 10.000.- TL iskontolu olarak satın almıştır. A şirketi, söz konusu tahvili faiz geliri elde etmek için vadesine kadar elde tutmak amacıyla iktisap etmiştir.

A şirketi uzun dönemli olarak faiz geliri elde etmeyi amaçladığından, söz konusu tahvilin vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar-itfa edilmiş maliyetle ölçülen finansal varlıklar olarak sınıflandırılması gerekmektedir. Tahvilin nominal değeri 100.000.- TL olduğundan ve her yılın sonunda 10.000.- TL faiz geliri elde edileceğinden 5. yılın sonunda A şirketinin elde edeceği toplam tutar 150.000.- TL olacaktır. B şirketi tarafından tahvilin iktisabında ödenen tutar 90.000.- TL olduğundan, iskonto tutarı ve faiz geliri toplamı $150.000-90.000=60.000.-$ TL'dir.

Buna göre: İskonto $100.000-90.000 = 10.000.-$ TL

Dönemsel faiz gelirleri toplamı $5 \times 10.000 = 50.000.-$ TL

01.01.2012-31.12.2016 dönemi toplam faiz geliri = 60.000.- TL

Etkin faiz yöntemi uyarınca 10.000.- TL iskontonun 5 yıla faiz geliri olarak dağıtılması gerekmektedir. Ayrıca her yıl dönem sonlarında 10.000.- TL faiz geliri söz konusudur.

Etkin Faizin Hesaplaması: Excel tabloya aşağıdaki rakamlar girildikten sonra sırasıyla, “fx, İşlev Ekle, Finansal, İç Verim Oranı, Değerler, Tamam” uygulaması sonucunda etkin faiz oranı $=İÇ_VERİM_ORANI(B2:B7)$ formülü ile %12,8315 olarak bulunur.

A Şirketi	B Şirketi
AÇIKLAMA	TUTAR
Alışta Yapılan Ödeme	-90.000
1. Yıl Faiz Tutarı	10.000
2.Yıl Faiz Tutarı	10.000
3.Yıl Faiz Tutarı	10.000
4.Yıl Faiz Tutarı	10.000
Vade Sonu Anapara + Faiz Tutarı	110.000

⁴⁶ Demir a. g. e. s.349-351

Bulunan etkin faiz oranı kullanılarak tahvilin dönem sonlarındaki itfa edilmiş maliyet bedeli aşağıdaki gibi hesaplanır.

Tablo 2. 1 Etkin Faiz Oranı Hesaplanması

YIL	Dönem Başı İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli	Faiz %10 ve Ana Para Ödemeleri	Faiz Geliri 1 x Etkin Faiz % 12,8315	İskonto Edilen Tutarın Faiz Geliri	İtfa edilmiş Maliyet Bedeli
2012	90.000	10.000	11.548	1.548	91.548
2013	91.548	10.000	11.747	1.747	93.295
2014	93.296	10.000	11.971	1.971	95.267
2015	95.266	10.000	12.224	2.224	97.490
2016	97.490	10.000	12.510	2.510	0
TOPLAM		50.000	60.000	10.000	

Tahvilin dönem sonlarındaki itfa edilmiş maliyet bedeline aşağıdaki şekilde etkin faiz oranı uygulanarak dönemler itibarıyla tahakkuku yapılacak faiz tutarlarına ulaşılır. Ulaşılan bu rakamla birlikte dönem sonunda tahsil edilen kupon faiz ödemesi faiz gelirleri hesabına kaydedilir.

Dönem Başı İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli	Etkin Faiz Oranı	Toplam Faiz Geliri
90.000	0,01283	11.548
91.548	0,01283	11.747
93.296	0,01283	11.971
95.266	0,01283	12.224
97.490	0,01283	12.510

Bu hesaplamalar sonucunda tahvilin alış, dönem sonu değerlemeleri ve satış muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

Tahvilin Alış Kaydı;

01.01.2012			
1	112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	90.000	
	102 BANKALAR		90.000

Birinci Yıl Sonu Değerlemesi ve Kupon Faizinin Tahsili;

31.12.2012			
2	102 BANKALAR	10.000	
	112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	1.548	
	661 FİNANSAL VARLIKLAR FAİZ GELİRLERİ		11.548

İkinci Yıl Sonu Değerlemesi ve Kupon Faizinin Tahsili;

31.12.2013			
3	102 BANKALAR	10.000	
	112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	1.747	
	661 FİNANSAL VARLIKLAR FAİZ GELİRLERİ		11.747

Üçüncü Yıl Sonu Değerlemesi ve Kupon Faizinin Tahsili;

31.12.2014			
4	102 BANKALAR	10.000	
	112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	1.971	
	661 FİNANSAL VARLIKLAR FAİZ GELİRLERİ		11.971

Dördüncü Yıl Sonu Değerlemesi ve Kupon Faizinin Tahsili;

31.12.2015			
5	102 BANKALAR	10.000	
	112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	2.224	
	661 FİNANSAL VARLIKLAR FAİZ GELİRLERİ		12.224

Beşinci Yıl Sonu Değerlemesi ve Kupon Faizinin Tahsili;

31.12.2016			
6	102 BANKALAR	10.000	
	112 İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	2.510	
	661 FİNANSAL VARLIKLAR FAİZ GELİRLERİ		12.510

Muhasebe kayıtları sonucunda büyük defter kayıtları aşağıdaki gibidir. Vade sonunda, vade başında hesapladığımız 60.000.- TL tutarındaki faiz gelirine ulaşmış oluyoruz.

İtfa Edilmiş Maliyetle		Faiz Geliri	
Ölçülen Finansal Varlıklar			
90.000	100.000		11.548
1.548			11.747
1.747			11.971
1.971			12.224
2.224			12.510
2.510			
100.000	100.000		60.000

2.5.2 Türev Ürünlerin TMS -TFRS'ye Göre İncelenmesi

Türev finansal araçların değerlemesinde ilk önce, türev sözleşmenin edinilmesindeki amaç riskten korunmak mı veya kâr elde etmek mi olduğu tespit edilmelidir. Niteliğine uygun şekilde sınıflandırıldıktan sonra, alım satım amaçlı olarak, kısa vadeli kâr elde etmek üzere girilen türev sözleşmeler, finansal varlık olarak kabul edilir. Bu finansal varlıklar gerçeğe uygun değer üzerinden değerlemeye tabi tutulur. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara aktarılıp gelir tablosuna yansıtılır.

Türev finansal araçlar; işletmelerin kâr elde etmek amacıyla ellerinde bulundurdukları sözleşmeleri ifade ettiğinde alım-satım amaçlı finansal araçlar olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle de değerlendirme ölçüsü gerçeğe uygun değerdir ve gelir tablosunda (kâr/zarar) muhasebeleştirilir. Ancak türev finansal araçlar finansal riskten korunma amacıyla (hedging) edinildiğinde, değerlendirme ölçüsü gerçeğe uygun değer olmasına karşın sınıflandırılması ve muhasebeleştirilmesi bazı unsurlara göre değişiklikler göstermektedir. Finansal riskten korunma aracının, etkin olan kısmı öz kaynaklarda, etkin olmayan kısmı ise gelir tablosunda raporlanmaktadır.⁴⁷

⁴⁷ Volkan Demir, TMS Kapsamında Finansal Araçlar ve Vergi Uygulamaları Karşılaştırması, VI Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu Bildirisi, 02-06 Mart, 2008, s.87

2.5.2.1 Finansal Riskten Korunma Aracı ve Etkinliği

“**Finansal riskten korunma aracı:** Gerçeğe uygun değerinin veya nakit akışlarının finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemesi türev araç ya da (sadece döviz kuru riskinden korunma amaçlı işlemle için) türev olmayan finansal varlık veya borçlardır.”⁴⁸

Kesin taahhüde ilişkin finansal riskten korunma işlemi (örneğin bir elektrik işletmesinin sözleşmeye bağlı ve sabit bir fiyattan yakıt satın almaya yönelik muhasebeleştirilmemiş bir taahhüdünün bulunması sebebiyle gerçekleştirdiği yakıt fiyatlarında meydana gelebilecek değişimden korunma işlemi), gerçeğe uygun değerdeki değişim riskine ilişkin bir korumadır. Dolayısıyla, anılan işlem gerçeğe uygun değer riskinden korunma işlemidir. Diğer yandan kesin taahhüde ilişkin yabancı para riskinden korunma işleminin nakit akış riskinden korunma işlemi olarak da muhasebeleştirilmesi mümkündür.⁴⁹

“**Finansal riskten korunma işleminin etkinliği:** Korunma altında olan risk ile finansal riskten korunma ile ilişkilendirilebilen nakit akışlarının ya da gerçeğe uygun değerdeki değişiklikleri dengelemenin etkin olması ve finansal riskten korunmayla ilgili risk yönetimi stratejisi tutarlı olmalıdır. Finansal riskten korunma işleminin, nakit akış riskinden korunma konusuyla ilgili tahmini işlemin gerçekleşme durumunun fazla olması ve nakit akışlarındaki değişikliklerin kâr ya da zararı etkileyebilecek durumda olması gerekir.

Finansal riskten korunma ile ilgili kalemin korunan finansal risk ile ilişkilendirilebilen nakit çıkışları ve gerçeğe uygun değer ile finansal riskten korunma gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir biçimde ölçülebilir olması gerekmektedir. Devamlı finansal riskten korunma değerlendirilir ve finansal raporlama yapılan dönemlerde etkin olması beklenir.

⁴⁸ Türkiye Muhasebe Standartları 39, Paragraf 9.

⁴⁹ Türkiye Muhasebe Standartları 39, Uygulama Rehberi, Paragraf 104.

Finansal riskten korunma işlemlerinde, örneğin faiz oranlarında değişiklik olması durumunda sabit oranlı bir borçlanma aracının gerçeğe uygun değerinin değişmesi riskine yönelik finansal riskten korunma işlemleri, gerçeğe uygun değere ilişkin finansal riskten korunma işlemlerine örnek olarak verilebilir. Bu tür bir finansal riskten korunma işlemi hem ihraç eden hem de hamil tarafından yapılabilir

2.5.2.2 Finansal Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebe Uygulamaları

Örnek; Nefise Dış Ticaret Firması, dövizli (\$) borçlanarak ithalat olarak aldığı malları, yurtiçinde kredili satışını TL olarak yapıyor. Firma dövizli (\$) olarak borçlandığı yurtdışına ait borçlarından dolayı nakit riskiyle karşı karşıyadır. Finansal tablolarını Türk Lirası cinsinden düzenlemiştir. Firma bulunduğu riskten korunmak için, kur riski karşısında forward işlemi yaparak korunmayı amaçlamaktadır.

Buna göre; işletme yurtdışı tedarikçilerine 10.09.2015 tarihine kadar yapması gereken 80.000.- \$ ödeme için, banka ile forward sözleşmesini 15.05. 2015 tarihinde yaparak, 10.09.2015 tarihinde 80.000.- \$ satın almak için kuru 2,65 \$/TL'den sabitlemiştir.

Birinci Değerleme günü 30.06.2015 tarihindeki kur 2,68 \$/TL,

Sabitlenen Kur ile Değerleme günündeki kur arasındaki fark,

80.000.- \$ x (2,68-2,65) = 2.400.- TL

Birinci Değerleme Günü Muhasebe Kaydı

30.06.2015	
1	227 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR
	562 TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI
	2.400
	2.400

Forward işleminin vade tarihi 10.09.2015 tarihindeki kur 3,04 \$/TL'dir

Forward işleminin muhasebe kaydı. Sabitlenen kur ile birinci gün değerlendirme kur arasındaki fark, 80.000.- \$ (3,04-2,68) = 28.800.-TL

10.09.2015			
2	227 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	28.800	
	562 TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		28.800

Bankadaki döviz hesabının bakiyesi ve aynı gün kuru 3,04 \$/TL'den 80.000.-\$ = 243.200.- TL banka hesabına Borçlu kaydedilir. Banka TL mevduat hesabına sözleşme gereği, türev sözleşmesi sona erdiğindeki kur 2,65 x 80.000.- \$ = 212.000.- TL Alacaklı olarak kaydedilir. Artıştan kaynaklanan 31.200.- TL Alacak yazılarak hesap kapatılır.

10.09.2015			
3	102 BANKALAR \$	243.200	
	102 BANKALAR TL 227 TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR		212.000 31.200

Yurtdışı Tedarikçinin Transfer Muhasebe Kaydı.

10.09.2015			
4	320 SATICILAR	243.200	
	102 BANKALAR		243.200

Öz Kaynaklarda Sınıflandırılan Değerleme Artışlarının Kâr ya da Zararın Muhasebe Kaydı. Vade ve değerlendirme günlerinde değer artışının 2.400.- TL + 28.800.- TL= 31.200.-TL'nin öz kaynaklardan kâr zarar hesabına aktarılması

5	10.09.2015		
	648 TÜREV FİNANSAL ARAÇ KÂRLARI	31.200	
	562 TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		31.200

2.5.3 TMS - TFRS'ye Göre İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımların İncelenmesi

Mali duran varlıkların ortaklık pay oranı, TMS-TFRS'ye göre düzenlenmesinde TDHP'ye göre farklılık göstermektedir. İşletmeye ait finansal aracın iktisap edilmesi halinde, kayıt altına alınacak mali duran varlık sınıfında tespitinde aşağıdaki oranlar kullanılır. Uygulaması ve karşılaştırmalar tabloda gösterilmiştir.

Mali Duran Varlıklar	TMS-TFRS		Uygulanacak TMS-TFRS
	Ortaklık veya Oy Hakkı	TDHP Ortaklık veya Oy Hakkı	
Bağlı Menkul Kıymetler	% 20'den az	% 10'dan az	TFRS-9,39
İştirakler	%20-50 arası	%10-50 arası	TMS -28
Bağlı Ortaklıklar	%50'den fazla	%50'den fazla	TFRS-3,10

TMS 28'de iş ortaklıkları ve iştiraklerdeki yatırımlar standardı kapsamında "iştirakler", bir işletmenin üzerinde önemli etkisi olan yatırımlar olarak ifade edilmektedir. Genellikle, ortaklık payı ya da oy hakkının %20 ile %50 arasında olması önemli etki olarak kabul görse de %20'nin altında oy hakkı olmasına rağmen önemli etkiye sahip olunan işletmeler de söz konusu olabilir. Bu durumda iştirak ile ilgili olarak önemli olan hisse oranı ya da oy hakkı değil, önemli etkinin olup olmadığıdır.

İş Ortaklığı: İşletmeler faaliyet göstermek için diğer işletmelerle birlikte çeşitli sözleşmeler yapar ve ortaklık yapıları da farklıdır. Müşterek anlaşmalar, TFRS 11 standardında, ortaklık anlaşmasında, müşterek kontrol sonucunu doğuran yapılan yatırımın müşterek faaliyet ya da iş ortaklığı olup olmadığı değerlendirmesinin yapılmasında yol gösterir. Girişimin net varlıklar üzerindeki hakların, müşterek kontrole sahip taraflarla yaptıkları müşterek sözleşmedir.

“**İştirak;** yatırımcının işletmenin üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmedir.”⁵⁰

Öz Kaynak Yönetimi: İşletmedeki, müşterek kontrol edilen yatırımın başlangıçta elde etme maliyeti ile muhasebeleştirilerek, sonrasında bu tutarın işletmenin net varlıklarında, müştereken kontrol edilen ortak girişimcinin payına düşen kısımdır. Bu, yansıtılacak kısım ile ilgili ortak girişimcinin kâr veya zararının, işletmenin müştereken kontrol edilen kâr ya da zararından kendisine düşen payı kapsadığı muhasebeleştirme yöntemidir.

İş ortaklığı ya da iştirak yatırımı öz kaynak yönetimine göre elde etme maliyeti ile başlangıçta muhasebeleştirilir, elde etme tarihinden sonra ise, yatırımcının yatırım yapılan işletmenin kâr ya da zararındaki payı yatırımın defter değeri artırılarak ya da azaltılarak finansal tablolara yansıtılır.

Yatırımcının, yatırım yaptığı işletmeden oluşan kâr ya da zararından alacağı pay, yatırımcının kâr ya da zararı olarak muhasebeleştirilir. Yatırım yapılan bir iştiraktan alınan kâr payı ve benzeri dağıtımlar yatırımın defter değerini azaltır. Yatırım yapılan iştirakin defter değerinin, iştirakin diğer kapsamlı kârındaki değişikliklerden yatırımcıya düşen pay oranında düzeltilmesi gerekebilir. Maddi Duran Varlıklar’daki değişiklikler yeniden değerlemesinde veya yabancı para farklarından kaynaklanan değişiklikleri içerir. Değişiklikler sonucu yatırımcıya düşen pay, yatırımcının kendi diğer kapsamlı kârından muhasebeleştirilir.

Öz kaynak yöntemini uygulamayı bırakması durumunda, işletme yatırıma ilişkin daha önce diğer kapsamlı kârda muhasebeleştiği tüm tutarları yatırım yapılan işletmenin varlık ya da borçlarını doğrudan elden çıkarması ile aynı esaslara uygun olarak muhasebeleştirir.”⁵¹

⁵⁰ Türkiye Muhasebe Standartları 28, Paragraf 3.

⁵¹ Türkiye Muhasebe Standartları 28, Paragraf, 22.

İştirak veya iş ortaklığındaki elden çıkarılan kısmi payın, her tür gelirin gerçeğe uygun değeri ve kalan payın gerçeğe uygun değeri ile yatırımın öz kaynak yönteminin bırakıldığı tarihteki defter değerinin farkı kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

“TFRS-3 İşletme Birleşmeleri Standardı”na göre, yatırımın bir bağlı ortaklık niteliği kazanması durumunda, TFRS-3 standardı uyarınca muhasebeleştirilir.

Maliyet Yöntemi:

Öz kaynak yönetiminde, maliyet yönteminden farklı olarak yeniden değerlendirme artışları ve kâr zarar açıklamalarıyla ilgili kayıt oluşturulmasına gerek duyulmamaktadır. Ödenen nakit temettü ve alışlar için muhasebe kaydı yapılmaktadır. Yatırım tutarından, ödenen temettüler düşülmek yerine, kâr olarak gelir hesaplarına aktarılmaktadır.

Yatırım yapılan şirketin kâr veya zarar durumunun çok değişken, buna karşılık kâr payı dağıtım politikasının büyük ölçüde sabit olduğu durumlarda maliyet yöntemi, yatırım yapılan şirketin faaliyet sonuçlarındaki gelişmeleri yatırım yapan şirketin finansal tablolarına yansıtmakta yetersiz kalmaktadır.⁵²

Tam mükellef kurumlar vergisi mükellefi olan iş ortaklıklarının ortakları, iş ortaklığına iştirak etmektedir. Bu nedenler, iş ortaklıklarından taahhüt edilen işten elde edilen kazanç üzerinden kurumlar vergisi ödendikten sonra kalan kâr ortaklara dağıtılmaktadır.⁵³

Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi ve Muhasebe Uygulamaları:

Gerçeğe uygun değer artışları yatırımlarla ilgili ise bilançoda “220 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr ya da Zarara Yansıtılan Finansal Yatırımlar” hesabında izlenir. Gerçeğe Uygun Değer Artışları, öz kaynaklar yerine gelir tablosunda, “647 Gerçeğe Uygun Değer Artış Kârları” hesabında takip edilir.

⁵² Aslı Türel, Yiğit Bora Şenyiğit, “İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanmasından Örneklerle Öz kaynak Yöntemi”, Mali Çözüm Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık 2005, Sayı:73 s.205-206

⁵³ Mustafa Dünder ”İş Ortaklıklarının Vergilendirilmesi” Türmob Yayınları, Ankara, s.56

Uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarının büyük bölümünde varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımı kullanılmaktadır. Gerçeğe uygun değer, varlık ve yükümlülüklerin bilanço tarihindeki cari değerlerini ölçmektedir. İşletmelerin varlık ve kaynaklarını gerçeğe uygun olarak ölçmede farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bunların başında, gerçeğe uygun değerlendirme kavramını en iyi şekilde ifade eden piyasa fiyatı yaklaşımı gelir. Piyasa fiyatının oluşmaması durumunda maliyet yaklaşımı, gelir yaklaşımı ve bugünkü değer yaklaşımlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntemlerin kullanılmasının amacı, mevcut piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasında bir varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemdeki fiyatın en doğru biçimde tespit edilmesidir.⁵⁴

TMS-TFRS'ye göre iştirak ve iş ortaklıklarındaki yatırımların değerlemesine ilişkin örnek muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

Örnek: 2000.000.- TL A işletmesinin öz kaynaklarının toplamıdır. A işletmesi hisse senetlerinin %40'ını 800.000.- TL'ye B işletmesine satmış, eşit oranda oy hakkı elde etmiştir.

A işletmesinin öz kaynaklarındaki hareketleri aşağıdaki gibidir.

- Net kârını 1. yılın sonunda 160.000.- TL olarak açıklamıştır.
- Temettü dağıtımını 1. yılın kârından 60.000.- TL dağıtmıştır.
- Zararını 2. yılın sonunda 90.000.- TL olarak açıklamıştır.
- 2. yılda öz kaynaklarda 140.000.- TL artış, maddi duran varlık yeniden değerlendirme artışından sağlanmıştır.
- Net kârını 3. yılın sonunda 180.000.- TL olarak açıklamıştır.
- Temettü dağıtımını 3. yılın kârından 110.000.- TL'sini dağıtmıştır.

B işletmesi elindeki hisse senetlerini 4 yılda %60'ını 600.000.- TL'ye satmış, bu satış sonucunda oy hakkı %16'ya düşmüştür. B işletmesinin, A işletmesinin oy hakkının %20 veya daha fazlasını elinde bulundurmasıyla, aksi bir durum söz konusu olmadıkça, B işletmesinin A işletmesi üzerindeki etkisinin önemli olduğu

⁵⁴ Enver Bozdemir, "Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Ertelenmiş Vergiler Üzerindeki Etkisi" Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat 2014, s.100-101

görülmektedir. Maliyet yönetimine ve öz kaynak yöntemine göre muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

Belirli payın satışı sonunda 4. yılda oy hakkının %16'ya düşmesi etkinin öneminin kaybolmasına yol açacağından, yatırım kalan defter değeri üzerinden, bağlı menkul kıymet olarak tekrardan sınıflandırılacaktır.

1- Öz Kaynak Yönetimine Göre Muhasebe Uygulamaları:

Alış Muhasebe Kaydı

1/...../.....		
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER	800.000	
	102 BANKALAR		800.000

1. Yıl Sonu Kârın ve Temettü Ödemesinin Kaydı

Açıklanan kârdan B işletmesine düşen pay $160.000.- \text{ TL} \times \% 40 = 64.000.- \text{ TL}$

2/...../.....		
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER	64.000	
	640 YATIRIMLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ		64.000

Dağıtılan kârdan B işletmesine düşen pay 60.000.- TL % 40= 24.000.- TL

3/...../.....		
	102 BANKALAR	24.000	
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER		24.000

2. Yıl Sonu Zararı ve Yeniden Değerleme Artışının Kaydı

Açıklanan zarardan B işletmesine düşen pay 90.000.- TL x %40= 36.000.- TL

4/...../.....		
	659 DİĞER ÇEŞİTLİ GİDER VE ZARARLAR	36.000	
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER		36.000

Yeniden değerlendirme artışında B işletmesine düşen pay 140.000.-TL x %40=56.000.- TL

5/...../.....		
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER	56.000	
	553 ÖZKAYNAĞA DAYALI FİNANSAL ARAÇLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		56.000

3. Yıl Sonu Kârın ve Temettü Ödemesinin Kaydı

Açıklanan kârdan B işletmesine düşen pay 180.000.- TL x % 40= 72.000.- TL

6/...../.....		
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER	72.000	
	640 YATIRIMLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ		72.000

Dağıtılan kârdan B işletmesine düşen pay 110.000.- TL % 40= 44.000.- TL

7/...../.....		
	102 BANKLAR	44.000	
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER		44.000

A işletmesinin öz kaynakları ile B işletmesinin iştirakler hesaplarına ait defteri kebir kayıtları aşağıdaki gibidir.

B İşletmesi Önemli Etki Taşıyan İştirakler Hesabı		A İşletmesi Öz Kaynakları	
800.000	24.000	60.000	2.000.000
64.000	36.000	90.000	160.000
56.000	44.000	110.000	140.000
72.000			180.000
992.000	104.000	260.000	2.480.000
888.000		2.220.000	

Muhasebe kayıtlarında görüldüğü gibi, öz kaynak hesaplarına ait işlemler sonucunda B işletmesinin öz kaynakları 2.220.000.- TL'dir. A işletmesinin ortaklık payı %40 olduğundan, 2.220.000.- TL x %40 =888.000.- TL'dir. A işletmesinin, önemli etki taşıyan iştirak hesabının bakiyesi de 888.000.- TL'dir.

4. Yılda Eldeki Hisse Senetlerinin %60'nın Satışı ve İştirak Niteliğinin Kaybedilmesinin Kaydı

Yatırımın defter değeri, satış günü 888.000.- TL'dir, satışı yapılan hisselerin defter değeri ise 888.000.- TL x %60= 532,800.- TL, hisselerin kalan kısmı ile ilgili defter değeri ise 888.000.- TL – 532,800.- TL= 355,200.- TL

8/...../..... 102 BANKALAR	600.000	
	110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI ÖZKAYNAĞA YANSIYAN FİNANSAL VARLIKLAR	355.200	
	224 ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN İŞTİRAKLER		888.000
	649 DİĞER ÇEŞİTLİ GELİR VE KÂRLAR		67.200

2- Maliyet Yöntemine Göre Muhasebe Uygulamaları:

%40 hisseye sahip olan B işletmesi yönetim kurulunda temsil edilmemiştir. Faaliyet ve finansal konuların belirlenmesinde söz hakkı bulunmamaktadır. Önemli etkiyle ilgili olarak hisse oranı yeterli olsa bile yönetimde temsil etme hakkı olmayacağından, maliyet yöntemine göre muhasebe kayıtları aşağıdadır.

Alış Muhasebe Kaydı

1/...../..... 223 MALİYETLE ÖLÇÜLEN ÖNEMLİ ETKİ TAŞIYAN YATIRIMLAR	800.000	
	102 BANKALAR		800.000

1. Yıl Temettü Ödemesinin Kaydı

Dağıtılan kârdan B işletmesine düşen pay 60.000.- TL %40= 24.000.- TL

2/...../.....		
	102 BANKALAR	24.000	
	640 YATIRIMLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ		24.000

3. Yıl Temettü Ödemesinin Kaydı

Dağıtılan kârdan B işletmesine düşen pay 110.000.- TL %40= 44.000.- TL

3/...../.....		
	102 BANKALAR	44.000	
	640 YATIRIMLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ		44.000

4. Yılda Eldeki Hisse Senetlerinin %60'nın Satışı ve İştirak Niteliğinin Kaybedilmesinin Kaydı. Yatırımın defter değeri, satış günü 800.000.- TL'dir, satışı yapılan hisselerin defter değeri ise 800.000.- TL x %60= 480.000.- TL, hisselerin kalan kısmı ile ilgili defter değeri ise 800.000.- TL – 480.000.- TL= 320.000.- TL

4/...../.....		
	102 BANKALAR	600.000	
	110 GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI ÖZKAYNAĞA YANSIYAN FİNANSAL VARLIKLAR	320.000	
	223 MALİYETLE ÖLÇÜLEN ÖNEMLİ ETKİ TAŞIMAYAN YATIRIMLAR		800.000
	649 DİĞER ÇEŞİTLİ GELİR VE KÂRLARI		120.000

BÖLÜM 3– FİNANSAL VARLIKLARIN VUK AÇISINDAN DEĞERLEMESİ

3.1 Finansal Varlık Tanımsal Açılım

Finansal varlıklar; banka ve kasada bulunan nakit, işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araç, örnek menkul kıymetler; firmadan finansal varlık veya nakit alma hakkı, finansal varlık veya borçların başka bir firmayla takas edilmesiyle ilgili yapılan sözleşmeden doğan haklardır. Nakit, alacakları örnek olarak söyleyebiliriz.

“Finansal varlıklar, bir finansal kurum ile yapılan kontrata bağlı olarak mülkiyet hakkı sağlayan ve değer yaratan araçlardır. Finansal varlıklar, arsa veya bina kullanımında olduğu gibi fiziksel sahiplik sağlamazlar. Hisse senedi, tahvil vb finansal varlık olarak veya satarak yatırımcılar gelecekte elde edecekleri faydaları temsilen bir kanuni anlaşma ile kendilerini bağlarlar.”⁵⁵

“Tekdüzen Muhasebe Sistemi’nde varlık yapılmamıştır. Tekdüzen Muhasebe Sistemi’nde varlıklar, temel olarak dönen varlıklar ve duran varlıklar şeklinde sınıflandırılmaktadır. İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşebilecek varlıkları bilançoda dönen varlıklar içinde gösterilir. İşletmenin bir yıl veya normal faaliyet dönemi içinde paraya dönüşemeyen, hizmetlerinden bir hesap döneminden daha uzun süre yararlanılan uzun vadeli varlıkları, bilançoda duran varlıklar grubu içinde gösterilir.”⁵⁶

⁵⁵http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/3801/mod_resource/content/3/Giri%C5%9F.pdf 20 Kasım 2015

⁵⁶ Raif Parlakkaya Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010, s.1

Finansal varlık kapsamında VUK ve TMS/IFRS'ye göre uygulanan değerleme ölçülerinin karşılaştırılması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. 2 Finansal Varlıkların VUK ve TMS/IFRS'ye Göre Uygulanan Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırılması

Finansal Varlık	Vergi Usul Kanuna Göre Uygulanan Değerleme Ölçüleri	Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Uygulanan Değerleme Ölçüleri
Kasa	İtibari Değer	Gerçeğe Uygun Değer
Vadeli Banka Hesapları	Kıst Getiri	İtfa Edilmiş Maliyet değeri
Vadesiz Banka Hesapları	Mukayyet Değer	Gerçeğe Uygun Değer
Alınan Vadeli Çekler	Tasarruf Değeri Reeskont Tabi	İtfa Edilmiş Maliyet Değeri
Alınan Vadesiz Çekler	İtibari Değer	Gerçeğe Uygun Değer
Alacak Senetleri	Tasarruf Değeri Reeskont Tabi)	İtfa Edilmiş Maliyet değeri
Alıcılar	Mukayyet Değer	İtfa Edilmiş Maliyet değeri
Verilen Depozito ve Teminatlar	Mukayyet Değer	İtfa Edilmiş Maliyet değeri

3.2 Kasa Mevcutlarının Değerlemesi

Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre, kasa hesabı için değerleme yapılmadan önce mevcut durumun tespit edilmesi gerekir. Kasa hesabı likiditesi en yüksek varlık kalemidir. Kasa hesabının tespitine, kasaya giriş ve çıkışların doğru olup olmaması incelenerek başlanır. Kasa hesabı, dönen varlıklar grubu içinde yer alır. Diğer varlık kalemlerinin ölçülmesinin ve muhasebeleştirilmesinin de temelini oluşturur. Kasa hesabı likiditesi çok yüksek bir varlık kalemi olmasından dolayı, bu hesapla ilgili yolsuzlukların yapılması kaçınılmazdır.

Kasa hesabının alacak bakiyesi vermesi kayıt dışı satışı ifade edebildiği gibi, faturasız olarak hizmet ve mal alımları da kasa hesabının borç bakiyesinin yükselmesinin sebepleri olarak ifade edilebilir.

VUK'a göre kasa hesabıyla ilgili düzenlemeler getirilmiş ve belli bir miktarın üzerindeki ödemelerin bankalar vasıtasıyla yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Kasa hesabının değerlemesi, değerlendirme gününde, kasanın dönem sonu bakiyelerine göre ve kasanın değerlendirme zamanı dışında kontrolün yapılması, firmanın varlıklarının korunmasını ve hesapla ilgili hataların önceden tespit edilmesini de sağlamaktadır.

Nakdin Türk Lirası ya da yabancı kasa mevcutlarının değerlendirilmesi farklılık göstermektedir. Kasa hesabı ile ilgili değerlendirme gününde kasa noksanlıkları ve kasa fazlalıklarının sebepleri araştırılarak, düzeltme kayıtları yapıldıktan sonra değerlendirme yapılır.

6552 sayılı kanunda, aksine bir düzenleme yapılmamasından dolayı, incelemesi devam eden mükellefler ile haklarında kasa mevcudu ve ortaklardan alacakların tenkidine ilişkin vergi inceleme raporu düzenlenip tarhiyat öngörülen ancak henüz kesinleşmemiş durumda olan mükelleflerin de yapılan düzenlemeden yararlanabileceği görülmektedir. Buna göre, bu durumda olan mükellefler diğer mükellefler gibi kasa ve ortaklardan net alacaklarına ilişkin kayıtların düzeltilmesine ilişkin beyannamelerinde beyan ettikleri tutarlar üzerinden %3 oranında vergi hesaplayacak ve hesaplanan vergiyi beyanname verme süresi içinde ödeyecektir.⁵⁷

Sayım ve Tesellüm Noksanlıkları

Kasa hesabının negatif bakiye vermesi kasa noksanlığı olarak adlandırılır. Fiili kasa hesabı sonucunun, kasa hesabının borç bakiyesinden küçük olması halinde, kasa noksanlığı söz konusudur.

⁵⁷ İbrahim Ercan, "Kasa Mevcudu ve Ortaklardan Alacaklara İlişkin Haklarında Vergi İncelemesi Yapılan Mükelleflerle İlgili 6552 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirme". Mali Çözüm Dergisi, Eylül-Ekim 2014, s.180

Kasa noksanlığının nedenleri şunlardır:

- Tahsilat işlemlerinden herhangi birinin kayıtlara alınmaması,
- Kasadan çıkan ödemelerin gerçek yapılmış olmaması,
- Kasadan çıkışı yapılan işlemlerin kayıtlara geçirilmemesi,
- Personelin kasadan zimmetine para alması,
- Kasadan ortakların almış olduğu paraların kayıtlara aktarılmaması,
- Kasadan habersiz para kaçırılması,
- Kasadan yapılan ödemelerin fazla girilmesi.

Muhasebe hataları olarak da bilinen kasa sayım noksanlıkları hesabı, hatalardan çok muhasebe hileleri olarak VUK'a göre 30/4'üncü madde gereğince resen takdir sebebidir. Vergi Mevzuatı'na ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne (GKMI) göre uygulanmalı, hatalar düzeltilmelidir. Hileli olarak adlandırılan durumlar tekrar incelenerek, tedbirler alınmalıdır. Kasadan ortaklara yapılan ödemeler, ortakların hesabına alacak olarak kaydedilmelidir. Bu hesapta kayıtlı olan tutarlara, faiz hesaplanmalıdır.

Kasa sayım noksanlıklarında cezalı vergi tarhiyatına konu olacak nedenler şöyledir:

- Kasadan sorumlu olan personelin zimmetine para geçirmesi ve bu sebeplerden oluşan kasa noksanlıkları sonucu meydana gelen eksiklikler, Gelir Vergisi Kanunu'na göre kârın tespitinde muhasebe kayıtlarına gider olarak yansıtılamaz.
- Doğal afetlerde oluşan hasarların hesaplara aktararak, mali kârın tespitinde gider hesaplarına alınabilmesi, Takdir Komisyonu'nca verilen kararın sonucuna bağlıdır.
- Sebebi bulunamayan kasa sayım noksanlıkları hesabıyla ilgili, sermaye oluşan bir noksanlık olarak değerlendirilmelidir. Kasanın negatif bakiye vermesi bir sorun olduğu halde, kasa hesabının borç bakiyesi vermesi, vergisel açıdan sebebin tespitinde kolay bulunmamaktadır.

Sayım ve tesellüm noksanlıkları hesabıyla ilgili muhasebe kayıtları aşağıdadır.

Örnek: Aydın işletmesinin sayımı sonucunda, fiili kasasındaki miktar 12.500.- TL'dir, kasa hesabının borç bakiyesi 13.000.- TL'dir. Kasa noksanlığı 500.- TL olarak hesaplanmıştır. Kasa noksanlığı ile ilgili yevmiye kaydı şöyledir.

Fiili kasa < kasa hesabının borç bakiyesinden ise kasa noksanlığı vardır.

12.500.- TL – 13.000.- TL = 500.- TL noksanlık mevcuttur.

1/...../..... 197 SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLIKLARI	500	
	100 KASA		500
	Kasa noksanlığın kaydı.		

Kasa noksanlığının sebepleri araştırılıp nedeni bulunduğunda, aşağıdaki yevmiye kayıtları yapılır.

2/...../..... 320 SATICILAR	500	
	197 SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLIKLARI		500
	Satıcıya yapılan ödeme kaydının unutulması		

Sayım ve Tesellüm Fazlalığı

Kasa mevcudunun, fiili sayım sonucunda kasa hesabının borç bakiyesinden büyük olması durumunda, kasa fazlalığı söz konusudur. Kasa fazlalığının sebepleri aşağıdaki gibidir:

- Yapılan ödemeye istinaden, ödeme miktarından fazla tutarda belge alınması,
- Tahsilatın kayıtlara alınmaması veya eksik olarak kayıt edilmesi,
- Ödenen tutarın, fazla olarak kaydedilmesi,
- Ortakların kasa için para vermesi, bunun kayıtlara geçirilmemesi gibi durumlarda, kasa mevcudunun sayım sonucunu, kasa hesabının borç bakiyesinden büyük olması halinde kasa fazlalığı mevcuttur.
- Kasa fazlalığı da muhasebe hileleri olarak, re'sen takdir sebebi olabilmektedir. Vergi Mevzuatı'na ve GKMİ'ye göre düzeltilmeli ve hile olarak nitelendirilen konular tekrar incelenerek gerekli tedbirler alınmalı ve düzeltmeler yapılmalıdır.

Sayım ve tesellüm fazlaları hesabı ile ilgili muhasebe kayıtları aşağıdadır.

Örnek: Aydın işletmesinin sayım sonucunda, fiili kasasında 13.000.- TL vardır. Kasa hesabının borç bakiyesi ise 12.500.- TL'dir. Kasa fazlalığı 500.- TL olarak hesaplanmıştır. Kasa fazlalığı ile ilgili yevmiye kaydı şöyledir.

Fiili kasa > kasa hesabının borç bakiyesinden ise kasa fazlalığı vardır.

13.000.- TL – 12.500.- TL = 500.- TL fazlalığı mevcuttur.

1	100 KASA/...../.....	500	
		397 SAYIM VE TESELLÜM FAZLALIKLARI		500
	Kasa fazlalığının kaydı.			

3.2.1 Kasa Mevcutlarının VUK'a Göre İncelenmesi

Dönem sonunda kasa sayım sonucunda, fiili envanterin çıkarılıp, Genel Geçici Mizan'daki tutarlarla karşılaştırılması sonucu, kasa fazlalığı ve noksanlığıyla ilgili düzeltmeler ve değerlendirme işlemleri, Vergi Usul Kanunu'muzda belirtildiği gibi yapılır. Yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilir, muvazaa olduğunda ise borsa rayici dikkate alınmaz, alış bedeli esas alınır.

Takvim yılı sonunda yapılacak değerlemede kullanılacak kur Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. 130 seri nolu Vergi Usul Kanunu'na göre, Genel Tebliğ'de Maliye Bakanlığı'nın kuru açıklamadığı zamanlarda, Merkez Bankası (MB) tarafından ilan edildiğinde alış kuru üzerinden alınması gerektiği açıklanmıştır. Nakit varlıklarda ise efektif kurların alınması gerekir.

Yasal düzenlemelere istinaden, Türk Lirası kasa mevcudu ile ilgili herhangi bir değerlendirme işlemi yapılmayacak. Kâr zarara bir etkisi olmadığı gibi, itibari değer ile raporlanacak, yabancı paraların işlem gördüğü bir borsa olmadığı için ülkemizde, yabancı para ile ilgili kasa mevcutları, efektif kurdan değerlendirilmektedir. Farkın oluşmasında ise kâr veya zarara yansıtılması gerekmektedir.

Örneğin: Kasada bulunan paranın nakit olduğunda ve efektif kur ile değerlendirilmesi gerektiğinde herkes mutabık, yalnız bankada olan paralarla ilgili olarak bankada bulunan paranın nakit gibi değil, ticari alacak gibi düşünülüp, efektif alış kurundan değil, döviz alış kurundan değerlendirilmesi gerektiğini düşünülmektedir. Vergi Usul Kanunu'nun 280. maddesi hükmü gereği olarak, yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilecektir. Ülkemizde yabancı paralar için açılmış borsa bulunmadığı için yabancı paralar dönem sonlarında Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen kurlar esas alınarak değerlendirilmektedir. Ayrıca geçici vergiye ilişkin olarak kazanç tespiti aşamasında da T.C. Merkez Bankası tarafından belirlenen ve Resmi Gazete'de yayımlanan kurlar esas alınmaktadır. Kasada nakit olarak bulunan yabancı para değerlendirme sırasında efektif olarak kabul edilmekte ve dolayısıyla değerlemede efektif kurlar dikkate alınmaktadır.

VUK'a göre kasa mevcutlarının değerlemesine ilişkin örnek uygulama

Örnek: 31.12.2015 tarihinde, Aydın işletmesinin kasasındaki yabancı paraların Maliye Bakanlığı'na açıklanan efektif kurdan dönem sonu değerlendirme hesapları tabloda yer almaktadır.

Yabancı Paranın Cinsi	Döviz Miktarı	Değerleme Efektif Kuru	Değerleme Tutarı TL	Geçici Mizan Borç Bakiyesi	Kambiyo Kâr/ Zararı
USD	2.230	2,9056	6.479,49	6.348,00	131,49
EUR	1.750	3,1754	5.556,95	5.195,00	361,95
GBP	2.400	4,2977	10.314,48	9.876,00	438,48
JPY	2.920	2,3989	7.004,79	7.380,00	-375,21
TOPLAM			29.355,71	28.799,00	556,71

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, Aydın işletmesinin Japon Yeni olan yabancı para ile ilgili kambiyo zararı oluşurken, USD, EURO ve GBP yabancı paralardan ise kambiyo kârı elde edilmiştir.

3.3 Alınan Çek ve Alınan Senetlerin Değerlemesi

“Türk Ticaret Kanunu’nda kambiyo senetlerinin altında yer alan maddelerin unsurlarını taşıması gerekmektedir. Senet kelimesi ticari hayatta emre yazılı senet için kullanıldığından, madde metninde geçen senet kelimesinin poliçe, o ve emre yazılı senedi de kapsayan genel bir ifade olup senet kelimesinin kıymetli evrak olarak okunması, anlam karmaşasının önüne geçecektir. Senette bulunması gerekenler şunlardır:

- Senet metninde “bono” veya “emre yazılı senet” kelimesini ve eğer senet Türkçe’den başka bir dille yazılmış ise o dilde “bono” veya “emre yazılı senet” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,
- Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi vaadini,

- Vadeyi,
- Kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adını,
- Düzenlenme tarihi ve yerini,
- Düzenleyenin imzasının içerir.”⁵⁸

“Türk Ticaret Kanunu’nda kambiyo senetlerinin altında yer alan maddelerin unsurlarını taşıması gerekmektedir. Çekte bulunması gerekenler:

- Ödeme yeri,
- Düzenleme tarihi ve yeri,
- Düzenleyenin imzasını,
- Ödeyecek kişinin “muhatabın” ticaret unvanı,
- Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havale,
- Senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçe’den başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi içerir.”⁵⁹

3.3.1 Alınan Çeklerin VUK’a Göre İncelenmesi

Çekler Türk Lirası olarak düzenlendiğinde itibari değerleriyle değerlendirilir. Yabancı para olarak düzenlenen çekler, Maliye Bakanlığı’na açıklanan döviz alış kuru ile değerlendirildiğinde, bilanço günündeki Türk Lirası tutarları tespit edilerek, çekler hesabını kayıtlı değerleriyle karşılaştırılarak çıkan olumlu kur farkları kambiyo kârları hesabının alacağına, olumsuz kur farkları da kambiyo zararları hesabının borcuna kaydedilir

“Maliye Bakanlığı’na herhangi bir tespit yapılmadığı durumlarda TCMB tarafından tespit ve ilan olunan döviz alış kurları dikkate alınır.”⁶⁰

İleri vadeli çeklerin reeskonta tabi tutularak, dönem kazancından reeskont faiz giderlerinin indirilmesi mümkün değildir.

⁵⁸ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, mad.776

⁵⁹ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, mad.780

⁶⁰ 130 Seri Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği

Türk parası ve yabancı paradan düzenlenen ileri vadeli çeklerle ilgili yapılan reeskont hesaplamaları, ticari kâr ve zararın belirlenmesi aşamasında kanunen kabul edilmeyen gider olarak alınıp vergi matrahının hesaplanmasında matraha eklenmelidir. İzleyen yılda ise reeskont faiz giderlerinin iptal kaydı yapılarak reeskont faiz geliri ise mali kâr ya da zararın hesaplanmasında vergi matrahının hesaplanmasında matrahtan indirilmelidir.

6102 sayılı TTK'nın da kambiyo senetleri arasında sayılan çek, senetler gibi vade ve faiz kaydı taşımamasına rağmen, ekonomik gereklilikler sonucu senet gibi kullanılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 780. Maddesinde, çekin üzerinde yazılı bulunması gereken unsurlardan biri olan düzenleme tarihi ticari faaliyetlerde vade olarak kullanılmaktadır. Fakat 795. maddesinde ise çek için görüldüğünde ödenir ifadesi yer almaktadır. Bu gibi sebeplerden dolayı vergi idaresi çeklerinde senetler gibi reeskonta tabi tutulmasına izin verilmemektedir. Fakat açılan bir davada Danıştay 3. Dairesi⁶¹ çekin güvenilir bir ödeme aracı olması nedeni ile senet yerine kullanıldığı amaç ve fonksiyon olarak, alacak ve borç senetlerinden hiçbir farkının olmadığından dolayı, çeklerin de senetler gibi reeskonta tabi tutulacağına dair karar vermiştir. Türk Ticaret Kanunu'nda yasal olarak çekin vade ve faiz kaydı taşımamasının mümkün olmamasından hareketle, bu kararı Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu⁶² bozmuştur.

3167 sayılı kanuna eklenen geçici madde ile 28.02.2009 tarihinden 31.12.2009 tarihine kadar çekin üzerinde yazılı tarihten önce bankaya ibraz edilmesi durumunda geçersiz olacağı hükmüne yer verilmiştir. Buna göre çeklerin reeskonta tabi olup olmayacağı konusundaki tereddütleri ortadan kaldırmak için, çeklerin reeskonta tabi tutulamayacağı VUK Sirküleri⁶³ kapsamında yayınlanmıştır.

⁶¹ Danıştay 3. Dairesi'nin, 04.06.1998 tarih ve E. No:1997/671, K. No:1998/2125 Sayılı Kararı

⁶² Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, 07.04.2000 tarih ve E.No:1994/448, K. No:2000/145 sayılı kararı.

⁶³ 41 Nolu Vergi Usul Kanunu Sirküleri

3.3.2 Senetlerin VUK'a Göre İncelenmesi

“Vergi Usul Kanunu’nun 281. ve 285. maddeleri hükümleri uyarınca, alacak ve borç senetlerine uygulanması öngörülen iskonto işlemlerinde ayrılacak olan karşılıkların hesaplanması uygulamada duraksama yaratmış, bu konuda ortaya çıkan uyuşmazlıklarda, Danıştay, iç iskonto oranının geçerli kabul edilebileceği yönünde karar vermiştir.”⁶⁴

Senetler ile ilgili işletmelerin yapmış olduğu reeskont işlemleri bilançoda gösterilirken alacak ve borçların üzerinde yazılı bulunan değerlerin ve faiz oranı kullanılarak, vade farkının ayrıştırılarak değerlendirme günündeki tasarruf değerine ulaşılması sağlamaktır. Senede bağlı alacaklar, vadesi gelmemiş senetlerin değerlendirme gününün kıymetine irca olunurken, vadeli çekler ise değerlendirme gününde vadesi gelmemiş senede bağlı alacaklar için öngörülen reeskont uygulamasından faydalanabilir.

Alacak senetlerini reeskont işlemi yapılırken, borç senetleri içinde reeskont işlemi yapılmalıdır. Firmanın reeskont işlemi yapmadan önce alacaklarına ait gider yazacakları reeskont tutarı ve borçlarına ait gelir yazacakları reeskont tutarını hesaplayarak, reeskont işlemi yapılıp yapılmayacağı konusunu çıkan sonuca göre değerlendirebilirler. “Değerleme yapılacak çek veya senedin üzerinde faiz oranı açıklanmamış ise TCMB’nin resmi iskonto haddi uygulanır.”⁶⁵

Reeskont uygulamasının mantığı gereği, senedin nominal değerinden katma değer vergisinin ayrıştırılması gerekmektedir. İşletmeye ait ticari ya da zirai kazancın elde edilmesi ve devamlılığıyla ilgili olmayan şahsi senetler için reeskont ayrılamamakta ayrıca, işletme bilançosuna kayıtlı olsa da şahsi kefalet ve teminatlardan doğan senetler esas itibarıyla reeskont kapsamı dışında tutulmaktadır.⁶⁶

⁶⁴<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/.../07-VEYSI%20SEVIG20.doc> 2 Aralık 2015

⁶⁵ Vergi Usul Kanunu, madde 281.

⁶⁶ Altar Ömer Arpacı, “Vergi Usul Kanunu Uyarınca Reeskont Uygulaması”, Mali Çözüm Dergisi, Mart-Nisan 2007, Sayı:80 s. 153.

Vergi Usul Kanunu'na göre reeskont işlemlerinden yararlanmak için borç ve alacaklarla ilgili gerekli unsurlar aşağıda yer almaktadır.

- Mükelleflerin reeskont işlemi tercihine bırakıldığından dolayı, reeskont işlemi tercih ettiklerinde ise tüm çek ve senetler için uygulamalıdır. Alacak senetlerin reeskonta tabi tutulması yasal bir zorunluluktur.
- Alacak ve borçların reeskont hesaplamasında ticari kazancın elde edilmesi gereklidir. Maliyet ya da hasılat ile ilgili tutarlar dönem kâr zararını etkisi olmadığı için, reeskont uygulamasında dönem kazancının düzeltilmesi gereksinimi kalmamıştır.
- Alacağın veya borcun senede ve çeke bağlı olması ile reeskont uygulayabilmenin temel şartı oluşmuş olmaktadır. Alacaklar ve borçlar senet ve çeke bağlı değilse, bunların dışındaki şartlar sağlanmış olsa da reeskont uygulaması vergi mevzuatından dolayı konu edilemez.
- Bilanço esasına göre defter tutan mükellefler reeskont işlemlerinin tabi iken, mükellefler işletme esasına göre defter tutuyorsa reeskont ayırmazlar.

Reeskont işlemleri aşağıdaki gibi uygulanmaktadır.

- Reeskont ayrılması için, senedin ticari işlemlerle ilgili olması gerekmektedir. Senet karşılığında alacak ve borç olarak dikkate alınmalıdır. Senet tutarının içinde katma değer vergisi tutarı ilave edilmiş ise bunun ayrıştırılması gerekmektedir.
- Borçlarını ve alacaklarını, sigorta şirketleri, bankalar ve bankerler Merkez Bankası'nın uyguladığı muamelelerinde faiz haddi ile değerlendirme günü kıymetine irca ederler. Bankaya tahsil için ciro edilen senetler ile ilgili yapılan ciro hukuki bakımdan temsil cirosudur. Bankaya ciro edilmesi ve ya senedin tahsiline kadar mükellefin portföyünde olması arasında bir fark yoktur. Senet üzerindeki haklar mükellefe aittir

Dolayısıyla, tahsildeki alacak senetlerinin, değerlendirme gününde tahsil edilmediği ve vadesinin de gelmemiş olması şartıyla, reeskont uygulamasına konu edilebilir. Örneğin, 25 Ocak 2016 vadeli bir senet 20 Aralık 2015 tarihinde bankaya tahsil için verildiğinde, senet üzerindeki tüm haklar senet sahibine (mükellefe) ait olduğu için, 31.12.2015 tarihinde bu senet için reeskont uygulanabilecektir. Ancak, factoring'e verilmiş senetler tahsile verilmiş senet olarak değerlendirilemez. Zira bu nitelikte senetler artık işletme aktifinden çıkmış oldukları için işletmenin bu senetler üzerinde tasarruf hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle factoring'e verilmiş olan senetler için senedi devredenler reeskont işlemi yapamazlar. Ancak, bu senetler factoring şirketi tarafından reeskonta tabi tutulabilir.⁶⁷

- Firmalar teminat için verdiği senetler üzerinde tasarruf hakkı yoktur. Firmalar kredi ödemek ya da senetleri değiştirme, geri alma hakları olsa dahi kredi ödemesi yapılmadığı zaman senetli olan alacakları ile ilgili tasarruf değeriyle değerlendirme yapamazlar. Anlaşılacağı üzere, teminat olarak verilen senedin tasarruf hakkı mevcut değildir. Hukuken senetlerin sahibi için arz ettiği değerle değerlendirilmesi uygun değildir. Ticari bir işlem olmadığından hatır senetleri reeskont uygulanmaz.
- Hizmet ve mal bedeline istinaden alınan ya da verilen paraları avans olarak nitelendirilir. İşletmeler ileri bir tarihte yapacakları mal ve hizmet teslimleri karşılığında avans bedelini önceden peşin olarak alırlar. İşin devamlılığı, garanti etme, güven vermek gibi durumların sonucunda hasılat kaydedilmeyen kazançlar, borç sayılmayan avanslara reeskont uygulanmaz.

GVK'nın 42. maddesinde, "Birden fazla takvim yılına sirayet eden inşaat ve onarım işlerinde kâr veya zarar işin bittiği yıl kati olarak tespit edilir ve tamamı o yılın geliri sayılarak mezkur yıl beyannamesinde gösterilir." hükmü yer almaktadır. Bu durumda kazancın işin bitiminde vergilendirilecek olması, vergi gelirlerinin tahsilinde bir gecikmeye neden olmaktadır. "Bu nedenle TSIO

⁶⁷ Adem Bilgili, "Alacak ve Borçlar ile Yabancı Paraların Değerlemesi ve Reeskont İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi", Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2013, Sayı:388

işlerinden elde edilen gelirler GVK'nın 94/3 maddesi gereğince vergi kesintisine tabi tutulmuştur.”⁶⁸

- Senede bağlanan ve vadeli satış işlemlerinde belgesiz, reeskonta işlemi uygulanmaz.
- Devredilen factoring şirketlerine alacakların senede bağlı olması durumunda ise alacağı devralan factoring şirketi reeskont hesaplaması yapabilir devreden kişi reeskont hesaplaması yapamaz.
- Firmalar, senetli alacaklarına ve borçlarına senetteki tutara reeskont hesaplanırken, faiz almaları durumunda reeskont uygulamasını yapamazlar.
- Müflisten doğan alacaklar için reeskont uygulanmaz. Reeskont hesaplaması yapılmış olsa dahi gider olarak yazılmaz.
- Hatır senetlerine de reeskont uygulanmaz.
- Senette faiz belirtilmişse, reeskont hesaplamalarında dikkate alınır. Senette faiz belirtilmemişse Merkez Bankası tarafından belirtilen resmi indirim dikkate alınır. Merkez Bankası faiz oranı esas alınarak iç iskonto hesaplamasında aşağıdaki formül dikkate alınır.

Reeskont Tutarı= $\frac{\text{Nominal Değer} \times \text{Faiz Oranı} \times \text{Gün Sayısı}}{100}$

36.00 + (Faiz Oranı x Gün Sayısı)

- 283 seri nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde düzenlenen esaslara göre, geçici vergi döneminde alacak senetlerine daha önceden reeskonta tabi tutulmuş olmasından dolayı gelecek geçici vergi döneminde reeskont ayrılmasını gerektirmez.

⁶⁸ Atilla İnan “Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Vergi Tevkifatı” Mevzuat Dergisi Nisan 1999 Sayı:16 Yıl:2 s.

- Borç ve alacak senetlerinin, yabancı para cinsinden değerlendirme günü kıymetine irca edilebilir. Faiz oranının olmadığı durumlarda, (LİBOR) Londra Bankalar Arası Faiz Oranı değerlendirme günü geçerli olur.

3.4 Banka Mevduatlarının Değerlemesi

Banka hesabının değerlemesinde, banka hesabının vadeli ve vadesiz olmasına göre değişiklik arz edecektir. Vadesiz TL mevduat hesapları mukayyet değerlendirilirken, vadeli hesaplar için değerlendirme gününe kadar oluşan kıst dönem faizi gelir yazılarak değerlendirilecektir. Kıst dönem faizin hesaplanmasında bankanın uyguladığı faiz oranı esas alınacaktır. Banka kredileri içinde aynı değerlendirme işlemi yapılacaktır. Firmalar, banka ve finans kuruluşları aracılığıyla ticari işlemlerini ve nakitlerini değerlendirmek amacıyla bankaya yatırdıkları nakitlerin izlendiği hesaptır.

3.4.1 Banka Mevduatlarının VUK'a Göre İncelenmesi

Vadeli ya da vadesiz banka mevduatlarının dövizli olması durumunda bu hesaplara değerlendirme tarihinde Maliye Bakanlığı'nın açıklayacağı efektif kur dikkate alınacaktır. Kur açıklanmamışsa, Merkez Bankası efektif döviz alış kuru esas alınarak değerlendirme yapılmalıdır.

Bankadaki yabancı paranın Türk Lirası'na çevrilmesinde banka döviz kurunu uygulamakta, fakat parayı banka hesabından çekip banka vizesinden Türk Lirası'na çevirdiğinde ise efektif kur uygulanmaktadır. Söz konusu bu durumda bankadaki hesaptaki yabancı paranın alış kurundan değerlendirilmesinin hatalı bir uygulama olmayacağını göstermektedir.

Vergi Usul Kanunu 281. maddesine göre, banka hesapları alacak olarak kabul edilmektedir. "Alacaklar mukayyet değerleri ile değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır."⁶⁹

⁶⁹ Vergi Usul Kanunu, Madde 281.

3.4.2 Repo ve Vadeli Mevduat İşlemlerinin İncelenmesi

Menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satın alınmasına repo denir. Geri satma taahhüdü ile menkul kıymetlerin satın alınmasına ise ters repo denir. Bu işlemlerin banka ve aracı kurumlar tarafından yapılabilmesi için sermaye piyasası kanununun 34. maddesine göre izin almaları gerekmektedir.

Menkul kıymetlerin repo ve ters repoya konu olduğunda geri almakla yükümlü olan tarafın Vergi Usul Kanunu'nun 279'uncu maddesi çerçevesinde değerlendirme işlemi yapılması gerekmektedir.⁷⁰ Repo ve ters repo işlemleri ile ilgili vade değerlendirme gününden sonra olarak, değerlendirme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarları, ticari kazancın elde edilmesiyle, repoya taraf olanlarca gelir ve gider olarak dikkate alınacaktır.

Menkul kıymet satışı geri alım taahhüdü ile repo ve geri satım taahhüdü ile menkul kıymet alımı ters repo gibi işlemler faiz koşullarında borç para alışveriş işlemi olup, söz konusu menkul kıymetler bu tür işlemlerde teminat aracı olarak gösterilmektedir.

Uygulamalı Muhasebe Örnekleri

Örnek: Kadir işletmesi 10.08.2015 tarihinde, bankadaki Türk Lirası ile kuru 2,79.- \$/TL 30.000.- \$ almıştır. 31.12.2015 tarihinde, Maliye Bakanlığı'na değerlemeye konu olan döviz kuru 2,9128 \$/TL olarak açıklanmıştır. Yabancı para alış ve dönem sonu değerlendirme işlemleri ile ilgili muhasebe kaydı aşağıdadır.

1	102 BANKALAR	10.08.2015	83.700	
	100 KASA			83.700
	Döviz alış kaydı 30.000.-\$ x 2,79 \$/TL= 83.700.-TL			

⁷⁰ Vergi Usul Kanunu, Madde 279.

	31.12.2015		
2	102 BANKALAR	3.684	
	646 KAMBIYO KÂRLARI		3.684
	Dönem sonu çıkan karın kaydı.		

3.5 Alacakların Değerlemesi

Vergi Usul Kanunu açısından, alacakların mukayyet değer ile değerleneceğine dair madde hükümleri incelenerek, değersiz alacakların, şüpheli alacakların, muhasebe kapsamındaki konuları örnek uygulamalar ile ele alınmıştır.

3.5.1 Alacakların VUK'a Göre İncelenmesi

Alacakların mukayyet değeri ile değerleneceği hüküm altına alınmıştır. Mukayyet değer ise Vergi Usul Kanunu'nun 265. maddesi gereğince "Bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir." şeklinde ifade edilmiştir.

Çek ya da senede bağlı olmayan alacaklar mukayyet değerleri ile değerlendirilir. Yabancı para cinsinde çek ya da senede bağlı olmayan alacakların ise borsa rayici ile değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir. Yasal düzenlemelere göre işletmeler yabancı para cinsinden borçları için değerlendirme ile ilgili işlemleri dönem sonlarında yapmaları gerekmektedir.

VUK'un yabancı paraların değerlemesini düzenleyen 280. maddesine göre, "Yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğunun anlaşılırsa rayiç yerine alış bedeli esas alınır."⁷¹

"Vergi Usul Kanunu'nun 281. maddesinde yer alan hükme göre, alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilecektir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar ise değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınacaktır"⁷²

⁷¹ Emre Zengin, "Alacak ve Borçlar ile Yabancı Paraların Değerlemesi, Reeskont İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi" Vergi Dünyası Dergisi Aralık 2015, s.2.

⁷² <http://www.gib.gov.tr/node/88918> 20 KASIM 2015

Alacakların tahsil edilmeleri değerlendirilerek, vergi matrahına direkt etki etmesinden dolayı, sıkıntılı durumların söz konusu alacaklar için değerlemesinin yapılması gerekmektedir. Alacaklar, değersiz alacaklar, şüpheli alacaklar ve vazgeçilen alacaklar adı altında Vergi Usul Kanunu'nda yer verilmiştir.

3.5.1.1 Değersiz Alacaklar

Değersiz alacak; bir yargı organı kararına veya kanaat verici bir belgeye göre tahsil olanağı kalmamış olan alacaklardır. Değersiz alacaklar bu niteliğe girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve işletmenin muhasebe kayıtlarında kayıtlı değerleriyle zarara geçirilerek yok edilirler. Değersiz alacak uygulaması, ticari ve zirai kazançlarda gelirin elde edilmesinde tahakkuk esasının benimsenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Tahakkuk esastan dolayı işletmenin aktifine bir fon olarak girmediği halde gelir kaydedilen alacaklar daha sonra tahsil olanağının kalmaması nedeniyle gider yazılmak suretiyle, yazılan gelir telafi edilmiş olacaktır.⁷³

“Alacaklının tahsil etmediği bir alacağı kendi arzu ettiği yılda zarara intikal ettirmesi mümkün değildir. Alacak değersiz hale geldiği yılın kâr zarar hesabına intikal ettirilir.”⁷⁴

Değersiz alacaklar aciz vesikasına bağlı olarak kabul edilmez. Alacaklar ticari faaliyetlerde oluşmadığında aciz belgesine göre değersiz alacak olarak addedilip zarar kaydı mümkün bulunmamaktadır. Maliye Bakanlığı ve yargının görüşüne göre, aciz belgesine bağlanan alacaklar değersiz ve şüpheli alacak olarak değerlendirilmesi şüpheli alacak olduğu yönündedir. “Alacaklının alacağı tamamını alamamışsa kalan miktar için kendisine aciz vesikası verilir. Bu belgenin verilmesi ile alacaklının alacağı son bulmaz, hatta alacaklının durumu kısmen kuvvetlenmiş olur. Bu nedenle bir alacağın aciz vesikasına bağlanmış olması, alacağın gelecekte tahsil edilme olanağını ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle aciz vesikasının alındığı yılda şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün bulunmaktadır.”⁷⁵

⁷³ Mehmet Yücel, “Vergi Usul Kanunu'na Göre Değersiz Alacaklar, Değersiz Alacak Yoluyla Gider Yazabilme Koşulları, Özellik Arz eden Hususlar ve Muhasebeleştirme” Mali Çözüm Dergisi, Sayı Mayıs –Haziran 2011 s. 248

⁷⁴ Danıştay 4. Dairesi'nin, 17.10.1978 Tarih ve E. No: 1977/2400, K. No:1978/2398 Sayılı Kararı.

⁷⁵ Maliye Bakanlığı'nın, 09.06.2011 Tarih ve B.071.GİB.4.34.19.02-01901-686 Sayılı Özelgesi

Değersiz alacaklar ile şüpheli alacaklar ile ilgili farklılıklar aşağıdaki gibidir.

- Şüpheli alacak karşılığı ayırmak ya da değersiz alacak olarak gider yazmak suretiyle dönem kâr zararına yansıtılmasında iki yönteminde gelir tablosu üzerindeki etkisi aynıdır. Karşılık gideri ile şüpheli alacak karşılığı, bilançoda yer alır. Bilanço dışı kalanlar ise değersiz alacak yöntemi ile gider yazılanlardır.
- Dava ve icra safhasına taşınmış şüpheli alacak için karşılık ayırmada, hukuki durum ile ilgili belgelendirme yeterli olacaktır. Değersiz alacakların ise kanaat verici bir vesikaya ya da yargı kararı sonucuna bağlıdır.
- Değersiz alacaklarda tahsil kabiliyeti ortadan kalkmış olurken, şüpheli alacaklar da tahsil kabiliyetinin zayıflamış olduğu ve tahsil kabiliyetinin tamamen bitmiş olmamaktadır.

Vergi Usul Kanunu 322 maddesinde yer alan, değersiz alacakları düzenleyen, kazai hükmünde kasıt, alacağın tahsil olanağının tüketildiğine dair mahkeme kararıdır. 322 madde geçen kanaat verici vesikaların neler olduğu vergi mevzuatında sayılmamıştır. Uygulamaya göre aşağıdaki belgelerin kanaat verici vesikalar olarak sıralayabiliriz.

- Mirasçılar tarafından reddi miras kararı alınması,
- Borçlunun memleketini kesin olarak terk ettiğine ve haczi kabil malı bulunmadığına dair delalet eden belgeler,
- Mahkemece borçluya verilen gaiplik kararı ve mal bulunmadığına dair resmi belgeler,
- Borçlunun adresinde bulunmaması başka adresinin de saptanamaması sebebiyle icra dosyasının kaldırıldığına ile ilgili icra memurluğu yazısı, dava ve icra dosyasının zamanaşımına uğraması sebebiyle sonuçlanamaması ve belgelerinde, Türk Ticaret Kanunu'na göre borçlunun tasfiyesine ve iflasına ait değersiz alacak, evraklar niteliğinden olduğundan zarar yazabilmek için kanaat verici vesikalar olarak kabul edilir.

Değersiz alacaklar ile ilgili özellikler aşağıdaki gibidir.

- Tasarruf değerini kaybedebilen, değersiz alacakların bu mahiyete girdikleri tarihte mezkur hesap döneminde mukayyet kıymetleriyle zarara aktarılırlar.
- Alacaklarının belli bir oranından, müşterilerin vazgeçmeleri halinde tenzilat konkordatosu; alacaklıların, borçlu olan taraf için yeni bir vade tarihi ya da borçlarını taksitlere bölmeleri ile vade konkordatosu oluşmaktadır.
- Borçluya ödeme konusunda, vade konkordatosunda kolaylık göstermektedir. Fakat alacaktan vazgeçmesi söz konusu değildir. Bu sebeple tenzilat konkordatosu değersiz alacak olarak nitelendirilir.
- Görüşleri farklı olmakla birlikte, vergisel denetim açısından alacaklar, değersiz alacak olanların aciz vesikasına bağlanması zarar kaydedilmesi yerine şüpheli alacak karşılığı ayrılmak suretiyle bilançolarda takip edilmesinde fayda vardır.

3.5.1.2 Şüpheli Alacaklar

Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesine göre zirai ve ticari faaliyetle sağlanan kazancın devam ettirilmesi şartı ile dava ve icra safhasındaki alacaklarının şüpheli alacak sayılacağını hükme bağlamıştır. Şüpheli hale gelmiş alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değeri ile pasifte karşılık ayrılır. Ayrılan karşılığın hangi şüpheli alacaklarla ilgili olduğu da karşılık hesabında gösterilmelidir. Kanun maddesi şüpheli alacağa karşılık ayırma işlemini mükellefin ihtiyarına bırakmıştır. Ancak bu ihtiyarlığı doğrudan gider yazma şeklinde anlamamak gerekir.⁷⁶

⁷⁶ Vergi Usul Kanunu, madde 323.

Vergi Usul Kanunu'na göre, şüpheli alacak için karşılık ayrılması ile ilgili şartlar aşağıda mevcuttur.

Alacağın zirai ve ticari kazancın elde edilmesi ile ilgili olması:

Alacak ticari veya zirai kazancın elde edilmesi ve sürdürülmesi ile ilgili bulunmalıdır. Alacak işletme faaliyetleri neticesinde doğmuş olmalıdır. İşletme faaliyetleri dışında doğmuş bir alacağın tahsili şüpheli hale gelmiş olsa bile karşılık ayrılamaz. Bunun nedeni, sadece bu iki kazancın tespitinde tahakkuk esasının geçerli olmasıdır. Gelirin elde edilmesinde tahsil esası cari olan kazanç ve iratlar için şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz.⁷⁷

Zirai ve ticari kazanç dışındaki gelirlerle ilgili alacaklar ve ticari bir alışverişe dayanmayan alacakla için karşılık ayrılamaz. Şüpheli alacak ayrılıp ayrılmayacağı konusunda da, Maliye Bakanlığı iki ayrı görüş bildirmektedir.

“İleri bir zamanda teslim alınacak hizmet için sipariş avansı niteliğindeki ödemelerin ticari faaliyetin devamı için yapılması ve bu tür ödemelerin kanunun 323. maddesinde belirtilen şartlara haiz olması halinde, bu ödemelerin tahsil edilemediği durumlarda karşılık ayrılması mümkün bulunmaktadır.”⁷⁸

Alacağın icra veya dava aşamasında olması:

VUK'un 323. maddesi hükmündeki “alacağın dava safhasında bulunması” ibaresinden anlaşılması gereken şudur: İhtilafli bir alacak için, dava dilekçesinin mahkemenin esas veya muhabere defterine kaydedilmek üzere, hakim tarafından havale edildiği gün dava safhası başlamıştır.

Dava safhasına giren bu alacak VUK'a göre artık şüpheli bir alacak haline gelmiş sayılmalıdır. Dolayısıyla bir alacağın şüpheli alacak olarak değerlendirilmesi işlemi söz konusu alacak için verilen dava dilekçesinin mahkemenin esas veya muhabere defterine kaydedilmek üzere havale edildiği tarih olarak dikkate alınmalıdır

⁷⁷<http://www.selcucozturk.net/tr/index.php/makaleler/153/> 20 KASIM 2015

⁷⁸Maliye Bakanlığı'nın, 23.08.2011 Tarih ve B.07.1.GİB.4.16.17.02-VUK-11-25-183 Sayılı Özelgesi

İhtilafli ticari alacaklarla ilgili davalara sulh hukuk veya asliye hukuk mahkemeleri bakmaktadır. Söz konusu mahkemelerin muhakeme süreci ise dava açılmasıyla başlamaktadır. HUMK'nun 178. maddesine göre; dava, dava dilekçesinin mahkemenin esas veya muhabere defterine kaydedildiği tarihte açılmış sayılır. Dolayısıyla bir alacak, dava dilekçesinin mahkemenin esas veya muhabere defterine kaydedildiği gün dava safhasına girmiştir.

Dolayısıyla, mahkemeye dava veya icra merciine takip dilekçesinin verilmiş olması, alacağın icra veya dava safhasına intikal ettiğini gösterir. Ancak şekli bir başvuru alacağın şüpheli sayılması için yeterli değildir. Bir alacağın dava veya icra safhasında olduğunun kabulü için mahkemeye dava veya icra merciine takip için dilekçe verilmiş olması, ancak gerek mahkemeye gerek icra merciine yapılan başvuruların ciddiyetle takip edilmesi gerekmektedir.⁷⁹

Alacağın icra safhasında ise herhangi bir alacak icra yoluna gidilerek de takip edilebilir. İcra ile ilgili düzenlemeler 2004 sayılı İcra İflas Kanunu'nda yapılmıştır. Bir alacak için başvurulacak haciz yolları da aynı kanunda düzenlenmiştir. Konumuzu yakından ilgilendirdiğini düşündüğümüz bazı haciz yollarına aşağıda kısaca değinilmiştir.

“İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen bir yol olan konkordato kapsamındaki bir alacağında icra safhasında bulunduğu kabul edilmesi gerekir. Bunun için alacağın konkordato süresinden önce gerçekleşmiş olması yeterlidir. Ayrıca icra takibine başlanmış olmasına gerek yoktur.”⁸⁰

Bir alacak için icra safhası, alacaklının icra dairesine yapacağı bir takip talebi ile başlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu alacak takibinin icra dairesine verildiği tarihte şüpheli hale gelmiş sayılmalıdır. Yukarıda sayılan nedenlerden birisinden dolayı icra takibinin durması halinde söz konusu alacak artık icra safhasında sayılmayacaktır. İcra safhasında olmayan bu alacak şüpheli alacak niteliğini kaybetmiştir. Konkordota kapsamına girmiş bir işletmeden olan alacaklar için dava veya icra yoluna gitme yolu kapalı olduğundan, bu kapsamındaki alacakların da icra aşamasında olduğu kabul edilmelidir.

⁷⁹ <http://www.gib.gov.tr/node/99513> 20 KASIM 2015

⁸⁰ Danıştay 4.Dairesi'nin, 07.03.1995 Tarih ve E. No:1994/1124, K. No:1995/955, Sayılı Kararı.

Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar:

Vergi Usul Kanunu'nun 323/2 maddesine göre karşılık ayrılabilmesi için, kanun maddesinde belirtilen iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Söz konusu alacağın hem yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş olması hem de bu alacağın dava ve icra takibine değmeyecek ölçüde "**küçük alacak**" olması gerekir.⁸¹

Vergi Usul Kanunu'nda küçük alacakların hesaplanması ile ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Dava ya da icra takibinde sırasında yapılan avukat, noter ve mahkeme masrafları toplamının, alacak tutarında yüksek olmasından dolayı, alacak için protesto işlemi yapılması ve yazılı olarak istenmesi ile karşılık ayrılması mümkündür.

“213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 3. maddesinin (b) bendinde, vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyetinin esas olduğu, vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyetinin yemin hariç her türlü delille ispatlanabileceği belirtilmiştir. Dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacakların istendiği yazının özel kargo ile gönderilmesi halinde aşağıdaki şartların taşınması şüpheli alacak karşılığı ayrılması mümkün bulunmaktadır.”

- Yazının kime ve hangi tarihte tebliği edildiğini teşvik eden evrakın zaman aşımı süresince muhafaza edilmesi,
- Yazının borçlunun kendisine veya hukuken teslim alabilecek şahıslara teslim edilmiş olması,
- Yazının farklı günlerde muhatabına bir defadan fazla ulaşmış olması,
- Yazıların özel kargo şirketi ile gönderilmesinin posta mevzuatına aykırılık teşkil etmemesi,⁸²

⁸¹ Hülya Yavuzcan Çolak, “Küçük Alacaklar İçin Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılmasının Usul ve Esasları” Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı, Eylül 2014 s.2

⁸² Maliye Bakanlığı'nın, 24.07.2012 Tarih ve B.07.1.GİB.4.99.16.01.0-VUK-323-167 Sayılı Özelgesi.

Dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacakların tespiti açısından **dava edilecek alacak için avukatlık ücreti, yargı harcı, notere yapılacak ödemeler ile posta giderleri toplamı dikkate alınarak tahmini bir dava maliyeti bulunacak ve bu tutar alacakla kıyaslanacaktır.** Tahmini dava maliyetinin alacaktan daha büyük olması halinde, borçlunun noter vasıtasıyla protesto edilmesi veya borcun (3. kişilere ispat açısından kanaat verici belge olacak şekilde) bir yazı ile istenmesi ve protestonun ya da yazının muhatabına ulaşmış olması gerekmektedir.⁸³

Bilanço Esasına Göre Defter Tutma Şartı:

Mükellefler bilanço esasına göre defter tutuyorlarsa şüpheli ticari alacak karşılığı ayırabilecekler. Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesini hükmüne göre, değerlendirme günündeki tasarruf değerine göre ayırdığı Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hangi hesapla ilişkilendirildiğinin gösterilmesi gerekmektedir.

Diğer bir deyişle, borçlunun ticari kazanç dışında da yıl içerisinde gelir elde etmesi halinde bu gelir unsurları mahsuba konu olmayacaktır. Pasifte üç yıl bu karşılığı bekletme imkânına, sadece bilanço esasına göre defter tutan mükellefler sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla işletme hesabı esasına göre defter tutan ticari kazanç sahiplerinin vazgeçilen alacak tutarını, alacaktan vazgeçilen dönemin kazancına mı yoksa üç yıl sonrasının kazancına mı dahil edecekleri sorunu ortaya çıkmaktadır.

“Doğru olan işletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin de aynen bilanço esasına göre defter tutan mükellefler gibi bu imkândan yararlanmaları gerektiğidir. Her ne kadar pasifte karşılık ayırma imkânına bilanço esasına göre defter tutan mükellefler sahipse de bu imkân sadece bilanço esasına göre defter tutan mükelleflere getirilmemiştir.”⁸⁴

“Şüpheli alacak karşılığı ayrılabilmesi pasifte karşılık ayrılması ile mümkündür. İşletme hesabı esasına göre defter tutanların bu haktan yararlanamayacakları açıktır. Kanun koyucunun buradaki amacı, tahsili şüpheli olmakla birlikte tamamen imkânsız bulunmayan alacakların şüpheli alacak yoluyla gider kaydetmek suretiyle noksan

⁸³ <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/rbro4635454385647714758.pdf> 10 Eylül 2015

⁸⁴ Mehmet Erkan, “Vergi Hukukunda Değersiz ve Vazgeçilen Alacaklar” Vergi Dünyası Dergisi Sayı:232

vergi ödeyenlerin, daha sonra alacaklarını tahsil ettikçe beyanlarına dahil ettiklerini beyannamelerin eki olan bilançolar üzerinden kontrol edebilmektedir.”⁸⁵

Alacağın Teminata Bağlanmamış Olması:

VUK'nun 323'üncü maddesine göre, şüpheli alacak karşılığının teminatlı alacaklarda geriye kalan teminat kısmına uygulanacağını açıklamaktadır. Kanun maddesinde belirtildiği gibi, teminatsız alacaklar şüpheli sayılır ve gider yazılmaktadır. Dipnotlarda belirttiğimiz Danıştay Kararları'na göre, teminatlı alacakların tahsilinin şüpheli hale geldiği ileri sürülemeyeceğinden dolayı bu tür alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz.

“Teminatlı alacaklarda, ipoteğin bilâhare iptaline hükmedilmiş olması ya da teminatın satışı sonucunda teminatla karşılanamayan bir borcun kalmış olması halinde, sadece teminatsız kalan kısmı zarar yazmak mümkündür.”⁸⁶

“Teminatlı alacaklarda, teminatın bir davaya konu edilmiş olması, alacağın şüpheli sayılmasını gerektirmez.”⁸⁷

“Yıl içinde dava ve icra yoluna başvurulması sebebiyle şüpheli alacak niteliğini kazanmakla beraber, son gün itibariyle bu niteliğini kaybetmiş, örneğin davadan vazgeçilerek yeni bir vadeye ve senede bağlanmış veya teminatlı hale gelmiş ya da tahsil edilmiş alacaklar için karşılık ayrılamaz.”⁸⁸

Alacağın kısmen teminat altına alındığı durumlarda, değerlendirme günü itibariyle teminatsız kalan kısım kesin olarak biliniyorsa, bu durumda teminatsız kısım sınırlı olmak üzere karşılık ayrılabilir. Ancak hangi durumda ne kadarının teminatlı ne kadarının teminatsız olduğunun tespiti zor olabilmektedir. Bu konuda Danıştay 4'üncü Dairesi; “değerleme gününde değerlendirme konusu teminatlı alacak tutarı ne kadardır teminatsız alacak tutarları ne kadardır tam olarak bilinmemesi durumunda alacağın tamamının teminatlı sayılacağı gerekçesiyle karşılık ayrılamayacağı” yönünde karar vermiştir. “Kamu alacakları ile ilgili nelerin teminat olarak kabul

⁸⁵ Danıştay 4. Dairesi'nin, 11.04.1974 Tarih ve E. No:1973/4688, K. No:1974/1473, Sayılı Kararı.

⁸⁶ Danıştay 13'üncü Dairesinin 26.11.1975 Tarih ve E. No: 975/1172, K. No: 975/3591 Sayılı Kararı

⁸⁷ Danıştay 3'üncü Dairesinin 17.10.1984 Tarih ve E. No: 1994/731, K. No: 1994/3149 Sayılı Kararı

⁸⁸ Danıştay 4'üncü Dairesinin 14.02.1973 Tarih ve E. No: 1970/3842, K. No: 1973/584 Sayılı Kararı

edileceğine dair 6183 sayılı kanununun 10 ve 11. maddeleri ile aşağıdaki değerler teminat olarak kabul edilir.”⁸⁹

- Nakit para,
- Haczedilen menkul ve gayrimenkuller,
- Hazine Müsteşarlığı’na ihraç edilen devlet iç borçlanma senetleri ya da bu senetler yerine düzenlenen belgeler,
- Hükümetçe belirlenecek milli esham ve tahvilat (borsa değerinin %15 eksisi),
- Şahsi kefalet,
- Özel finans kuruluşları ve bankalar tarafından verilen süresiz teminat mektupları.

Tasarruf Değerine Göre Karşılık Ayırma:

Vergi Usul Kanunu’nda değişiklik yapılmasına ilişkin 2365 sayılı Kanun’un gerekçesinde aşağıdaki açıklama yapılmıştır.

Karşılık ayrılmak suretiyle zarara intikal ettirilecek alacağın ticari ve zirai faaliyetin elde edilmesi veya idamesi ile ilgili olması, diğer bir ifade ile alacağın daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş bulunması gerekmektedir. Buna rağmen özel alacaklarını tahsil edemeyen bazı tacirlerin bunları ticari defterlerine idhal edip sonradan karşılık ayırmak suretiyle matrahlarını düşürdükleri görülmektedir. Bu konudaki vergi kaybını ve ihtilaflarını önlemek için karşılık ayrılacak alacağın ticari ve zirai kazancın elde edilmesi veya idamesi ile ilgili olma şartının madde metninde sarih bir şekilde belirtilmesi uygun görülmüştür.⁹⁰

“Şüpheli hale gelen alacağın döviz cinsinden bir alacak olması durumunda, mahkemede davanın açıldığı tarihte Merkez Bankası’nın döviz alış kuru üzerinden hesaplama yapılarak alacak karşılığı ayrılması gerekir.”⁹¹

⁸⁹ 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, madde 10-11.

⁹⁰ <http://www.neseymm.com/files/supheli-alacaklar.pdf> 23 KASIM 2015

⁹¹ Maliye Bakanlığı’nın, 31.01.2002 tarih ve 5073 Sayılı Özelgesi

Alacak için karşılık ayırma işlemi dönem sonunda değerlendirme gününde tasarruf değerine göre yapılmalıdır. 264'üncü maddede yer alan tasarruf değeri; bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değeridir. Bu konuda bir ölçüt belirlenmediği için ve VUK 281 ve 285'inci maddelerinde alacak ve borçların mukayyet değeri (deftere kayıtlı değeri) ile değerlendirileceği hükmü çerçevesinde mükellefler, şüpheli hale gelen alacakları, mukayyet değerle takip etmektedir.

İcra Dairesi Müdürlüğü'nce borçlu tarafa, tebliğ edilen ödeme emrindeki meblağ, icra takibine başlanıldığı güne kadar işlemiş olan faiz, vekalet, harç, dava ve avukatlık masrafları dahildir.

Karşılık ayrılması konusunda mükellefe seçimlik hak verilmiş olması, seçimlik hakkın dönemler itibarıyla kullanılması hakkını vermemektedir. Vergi uygulamalarında birçok seçimlik hak yer almakta ve bu haklar vergilendirme dönemleri itibarıyla kullanılmaktadır. İlgili dönemlerde kullanılmayan hakların sonraki dönemlerde kullanılması şeklinde uygulanan bir seçimlik hak ise yoktur.⁹²

Şüpheli alacak için karşılık ayrılacak dönemin uzatılması, vergi dairesi tarafından vergi matrahında bir kayıp olmamakla birlikte vergi ödemesinin önceden yapılmasını sağlamaktadır. Fakat önceki yıl zararının tamamının beş yıl süre ile indirebilecek olması nedeniyle şüpheli alacak karşılığının ertelenmesi vergi matrahında azalmaya yol açar.

Şüpheli alacağın değersiz hale gelmesi veya tahsilinde; “Şüpheli bir alacağın sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kâr/ zarar hesabına intikal ettirilir.”⁹³

Şüpheli alacaklarda, dönem sonu değerlendirme işlemlerinde, alacakların değersiz ve değerli alacak olma niteliğine bakılarak yapılan incelemeler neticesinde, alacağın değersiz olması kesinlik arz ediyor olması durumunda, şüpheli halen gelen alacağın ve karşılığın kapatılması ile ilgili kayıt yapılması gerekir.

⁹² Recep Bıyık, Aydın Kıratlı, Giderler ve İndirimler, Ankara, 2010, s.1022

⁹³ Vergi Usul Kanunu, madde 323.

Karşılığın belirli bir kısmının ya da tamamı için, gelecek dönem tahsil edilmesiyle ilk önce şüpheli alacak durumundaki hesaptan, tahsil edilen tutar kadar düşürülmek üzere, konusu kalmayan karşılıklar hesabına ve gelir tablosuna aktarılmaktadır.

Kamu Kurumlarından Olan Alacaklarda Karşılık Ayırma:

“Kamu kurumlarından olan alacaklar için karşılık ayrılmaması gerektiği savunan bu görüşün; temel eleştiri noktası, kamu kurumlarından olan alacağın şüpheli sayılmayacağı hususudur. Özbacı’ya göre, kamu idare ve müesseselerinden olan alacaklar için karşılık ayrılmaz. Karşılık ayrılmada temel unsur, husulü beklenen bir zararın varlığıdır. Kamu idare ve müesseselerinden olan alacağın tahsil edilememesi, bu yüzden zarara maruz kalınması ise söz konusu değildir. Alacağın bir ihtimalle çok ileriki tarihlerde tahsil edilecek olması, karşılık ayırma nedeni olarak düşünülemez.

Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesinin, bir kısım alacaklarını tahsil edememesi dolayısıyla güç durumda bulunan mükellefi, elde etmediği bir hasılat sebebiyle vergi ödeme mecburiyetinde bırakmamak amacı güttüğü düşünülemez. 323. maddede, Gelir Vergisi Kanunu'nun gerçek gelirleri vergilendirme prensibine sadık kalarak, sadece tahsili şüpheli olayı gelir unsurlarını vergi matrahından ayırmak ve gerçek gelirler üzerinden verginin ödenmesi istenmiştir.⁹⁴

Kamu Kurumlarından Olan Alacaklar İçin Şüpheli Karşılık Ayrılabilceğini Savunan Görüşün Temel Dayanağı:

Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesinde karşılık ayrılabilcek borçlunun niteliği konusunda özel bir düzenleme yapılmaması; diğer bir ifade ile borçlunun herhangi bir şirket veya kamu kurumu olması arasında bir farklılık bulunmamasıdır. Özyer'e⁹⁵ göre, karşılık ayrılabilcek alacakların borçlusunun niteliğinin bir önemi yoktur. Çünkü alacağı şüpheli hale getiren alacağın varlığının ihtilafı olması veya takipte bulunulmasının ekonomik olmamasıdır. Borçlusunun ödeme kabiliyetinin olup olmaması daha çok değersiz alacaklar açısından önem taşır.

⁹⁴ Yılmaz Özbacı, Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, s.841-842

⁹⁵ Mehmet Ali Özyer, Açıklama ve Örneklerle Vergi Usul Kanunu Uygulaması, 2. Baskı, s.606-607

Bu nedenle borçlusu kamu kurumu veya güçlü bir banka olan alacak için de 323. maddede belirtilen şartlar mevcutsa karşılık ayrılabilir. Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu'nun 116/2 sayılı kararında yer alan ve sonuç kararı şekilde oluşan görüşün gerekçeleri de, aynı yönde olup; bu gerekçeleri aşağıda olduğu gibi açıklayabiliriz.⁹⁶

Kamu kurumlarından alacaklar için karşılık ayrılmayacağına dair, Gelir İdaresi'nin muktezalara yansıyan görüşlerdeki açıklamalarla kıyaslama yolunda gidildiği görülmektedir. Bu görüşe katılmamakla birlikte, VUK'da yer alan 323 mad. gereği borçlunun niteliği ile ilgili olarak sınır koyucu bir belirleme olmadığından dolayı ve kamu kurumlarından olan alacaklarda ihtilafli durumlarda oluşabileceğinden, bu tür alacaklar içinde karşılık ayrılması ile ilgili engel bir durumun olmadığı görülmektedir.

Yurtdışındaki Alacaklar İçin Karşılık Ayırması:

Vergi Usul Kanunu'nun 323. mad. gereğince, alacağın yurtdışı ya da yurtiçinden olması halinde şüpheli alacak karşılığına kaydedilmesinde bir önem arz etmemektedir. Fakat yurtdışındaki alacakların gerekli koşulları oluşturması durumunda karşılık ayrılabilir.

Yurtdışından olan alacakların şüpheli hale geldiğinin ispatlanabilmesi için, ticari iş yaptığınız firmanın mukim olduğu ülkenin mahkemelerinde dava açmanız ya da icra takibinde bulunmanız gerekmektedir. Yurtdışından alacakların dönem sonunda değerlendirilmesi nedeniyle oluşacak kur farkları da asıl alacağın akıbetine tabi olduğundan asıl alacağınız şüpheli hale geldikten sonra bu alacağa bağlı olarak oluşan kur farkları da şüpheli hale gelmiş sayılarak karşılık ayrılabilir. Bu itibarla bedeli tahsil edilmeyen döviz cinsinden yurtdışı alacaklarınız için, Vergi Usul Kanununun 323. maddesinde belirtilen şartların yerine getirilmesi halinde bu alacaklarınız için karşılık ayırmanız mümkündür.⁹⁷

⁹⁶<http://www.ozdogrular.com/content/view/13679/> 23 KASIM 2015

⁹⁷ Maliye Bakanlığı'nın, 16.02.2009 Tarih ve B.07.1.GİB.0.02.29/2978-323-243 Sayılı Özelgesi.

3.5.1.3 Alacaklara İlişkin Muhasebe Örnekleri

Örnek, 2015 yılında, Aydın A.Ş.'nin alacaklarına ait muhasebe kayıtları aşağıda yer almaktadır.

- a. Gönül İşletmesinden tahsilat yapılamamasından dolayı açılan davanın yargı kararı kesinleşmiş 20.000.- TL'lik karşılık ayrılmış olan alacağın tahsil imkânı kalmamıştır.

31.12.2015			
1	129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK KARŞILIĞI	20.000	
	128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR		20.000
	Şüpheli alacağın tahsil imkânı kalmaması kaydı		

- b. Gökhan İşletmesiyle düzenlenen 75.000.-TL'lik alacağın sözleşme gereği 15.000.- TL'den vazgeçmesi ile ilgili muhasebe kaydı.

31.12.2015			
2	659 DİĞER GİDER VE ZARARLAR	15.000	
	120 ALICILAR		15.000
	Değersiz hale gelen alacağın kaydı.		

- c. Sabahat A.Ş.'ye 25.000.- TL tutarında verilen sipariş avansının sonucunda, İşletme mallarını teslim tarihinde getirememiş ve girdiği ekonomik kriz nedeniyle de almış olduğu avansı da iade edememiştir. Yargılama sonucunda da tahsil imkânsız hale gelmiştir.

31.12.2015			
3	659 DİĞER GİDER VE ZARARLAR	25.000	
	159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI		25.000
	Değersiz hela gelen avansın kaydı.		

- d. Müşterilerden vefat eden, Emine hanımın, 10.000.- TL'lik senetli, 12.000.- TL'lik senetsiz ve 13.000.- TL'lik çek karşılığı borçları bulunmaktadır. Terekesi borcu karşılamamaktadır. Mirasçılar mirası reddetmişlerdir.

31.12.2015			
4	659 DİĞER GİDER VE ZARARLAR	35.000	
	120 ALICILAR		12.000
	121 ALACAK SENETLERİ		10.000
	101 ALINAN ÇEKLER		13.000
	Vefat sonucu değersiz hale gelen alacağın kaydı.		

Örnek, Özge İşletmesi'nin yapmış olduğu 80.000. TL'lik mal satışı ile ilgili, vadesi gelen alacağının müşterisi tarafından, ödemesi yapılmadığından 20.09.2014 tarihinde yasal yollara başvurmuştur. Ayrıca işletmenin elinde müşterisinin verdiği 20.000.- TL'lik süresiz teminat mektubu mevcuttur. 25.10.2014 tarihinde 35.000.-TL müşterisinden tahsilat yapmıştır. 10.04.2015 tarihinde mahkeme sonucunda çıkan kararda teminat mektubu için nakde dönüştürüleceği belirtilmiştir. Alacağın diğer kalan kısmı için tahsil imkânı kalmamıştır.

20.09.2014			
1	128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK	80.000	
	120 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR		80.000
	Alacağın şüpheli alacak hesabına aktarılması kaydı		

20.09.2014			
2	654 KARŞILIK GİDERLERİ	60.000	
	129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI		60.000
	Şüpheli alacak için karşılık kaydı		

3	25.10.2014	102 BANKALAR 128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR Tahsil edilen alacağın kaydı.	35.000	35.000
4	25.10.2014	129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI 644 KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR Tahsil edilen alacağın kaydı.	35.000	35.000
5	10.04.2015	102 BANKALAR 128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR Teminat mektubunun yargı sonucu nakde çevrilmesi	20.000	20.000
6	10.04.2015	129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI 128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR Tahsil imkânı kalmadığından şüpheli alacağın değersiz alacak kaydı.	25.000	25.000

128 Şüpheli Ticari Alacaklar

80.000 TL	35.000 TL
	20.000 TL
	25.000 TL
80.000 TL	80.000 TL

129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı

35.000 TL	60.000 TL
25.000 TL	0 TL
	0 TL
60.000 TL	60.000 TL

3.6 Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

VUK'a göre, Menkul kıymetin tanımı, hisse senetleri ve sermaye piyasası kurulunda düzenlenen menkul kıymetler açıklanmaya çalışılmıştır.

3.6.1 Menkul Kıymet Tanımı

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nda menkul kıymetler tanımı ile ilgili belli bir meblağ temsil eden, ortaklık ya da alacaklılık hakkı sağlayan, misli nitelikte, dönemsel gelir getiren, yatırım aracı olarak kullanılan seri halinde çıkarılan ibareleri aynı olan kıymetli evrak olarak tanımlanmıştır. Vergi Usul Kanunu'nda menkul kıymetle ilgili tanım mevcut değildir. Türk Ticaret Kanunu'nda hisse senetleri ve sermaye piyasası kurulu tebliğlerinde yer alan sermaye piyasası araçları olarak tanımlanmıştır.

3.6.1.1 Hisse Senetleri

“Vergi Usul Kanunu yönünden, bu menkul kıymetler ilk iktisaplarında alış bedeli ile değerlendirilir. Dönem sonunda hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, Bunların dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici, menkul kıymetler ve kambiyo borsasına gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder. Yine bu kanuna göre borsa rayici bulunmayan getirisi ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilir. Devlet tahvili hazine bonosu, Euro Bondlar ve özel sektör, tahvillerinde ilk iktisapta alış bedeli uygulanır, dönem sonunda borsa rayici uygulanır borsa rayici yoksa hesaplama yapılır.”⁹⁸

⁹⁸<http://www.mergemusavirlik.com/tr/6102-yeni-ttk-ile-213-vuk-degerleme-esaslari-ve-vergi-uygulamasi> 02 Aralık 2015

Türkiye Finansal Raporlama Standartları Yönünden; Bu menkul kıymetler ilk iktisabında alış bedeli ile değerlendirilir. Dönem sonunda değerlendirme günündeki son en iyi alış fiyatı esas alınır. Standartlarda açıklanan, gerçeğe uygun değere göre değerlendirilir. Alış bedeli ile gerçeğe uygun değer arasındaki fark kadar ticari ve mali kâr farkı oluşacaktır. Devlet tahvili hazine bonosu, Euro Bondlar ve özel sektör tahvillerinde ilk iktisapta alış bedeli uygulanır. Dönem sonunda borsada işlem görüyorsa borsa rayici esas alınır, Piyasa fiyatı yoksa itfa edilmiş maliyet bedelleri üzerinden değerlendirilir

3.6.1.2 Sermaye Piyasası Kuruluna Göre Düzenlenen Menkul Kıymetler

Finansman Bonosu; Borçlu sıfatıyla ihraççıların düzenledikleri, iskonto esaslı ile ihraç ettikleri menkullerdir. Kısa vadeli borçlanma aracı olup, işletmenin kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamayı sağlamaktadır.

Banka Bonosu; Bankalardaki kurul düzenlemelerine göre, borçlu sıfatıyla düzenledikleri, SPK tarafından kayda alındıktan sonra ihraç edilmesi ile iskonto esasına göre satılan menkul kıymettir. Banka bonolarının vadesi bir yıldan kısadır.

Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahvil; Ortaklık tarafından çıkartılan ve ihraççı ortaklığın sermaye artırımını suretiyle çıkaracağı paylara ya da izah name ve sirkülerde belirtilen esaslar çerçevesinde temin edilen ihraççı paylara dönüştürme hakkı verir.

Depo Sertifikası; Sermaye Piyasası Kurulu, tarafından kayıt altına alınan yabancı menkul kıymetlerden ve depo sertifikalarından, Türk Lirası ya da yabancı para cinsinden işlem görmesi talep edilenler menkul kıymetin türüne göre pay piyasası ya da borçlanma araçları piyasası bünyesindeki pazarlarda işlem görürler. İhraç edilen yabancı menkul kıymetler ve depo sertifikaları halka arz edilmeksizin, nitelikli yatırımcılar arasından, Borsa İstanbul'da işlem görmektedir.

Değiştirilebilir Tahvil; İhraççı tarafından çıkarılan ve payları borsalarda işlem gören, diğer ortaklıklara ait paylara değiştirme hakkı veren borçlanma aracıdır. İhraç, borçlanma araçlarının ihraççı tarafından çıkarılıp, halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satışı, İhraççı: Borçlanma araçlarını ihraç eden, ihraç etmek üzere kurula başvuruda bulunan ya da borçlanma araçları halka arz edilen tüzel kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Kâr ve Zarar Ortaklığı; Ortakların kâr ve zarara ortak olmak üzere işigal sahalarına giren tüm faaliyetlerinin gerektirdiği, finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ihraç ya da halka arz edebilecekleri bir tür sermaye piyasası aracıdır.

Aracı Kuruluş Varandı; Elinde bulunduran kişiye dayanak varlığı veya göstergeyi önceden belli olan bir fiyattan, belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren, teslimat ve nakit uzlaşısı ile kullanıldığı menkul kıymet niteliğinde olan sermaye aracıdır. Yatırımcı varant satın aldığıında, ödediği bedel karşılığında bir dayanak varlığı değil, o dayanak varlığı alma veya satma hakkı alır.

Kira Sertifikası; Kira sertifikaları varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık ya da haktan elde ettikleri gelirden payları nispetince hak sahibi olmaları sağlayan menkul kıymetlerdir. Satılıp kaynağa dönüştürülebilecek bir varlığa dayanak olarak ihraç edilmesi sebebiyle daha korunaklı bir yapıya sahiptir.

Yatırım Fonu Katılma Belgeleri; Yatırım fonları halktan topladıkları paralar karşılığında, hisse senedi, tahvil, gibi sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyleri yönetirler ve yatırımcılar fonun sahip olduğu portföyün bir kısmını temsil eden katılma belgesini alarak fona ortak olurlar

İpotek Teminatl Menkul Kıymet; İpotek ve varlık teminatl menkul kıymetler, ihraççıların genel yükümlülüğü niteliğinde olan ve teminat karşılığında, ihraç edilen sermaye piyasası araçlarıdır.

Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler; Kuruluşların kendi ticari işlemlerinden doğmuş alacakları karşılığında ihraç edebilecekleri kıymetli evraktır. Konut kredileri, tüketici kredileri, ihracat işlemlerinden doğan alacaklar söz konusu işleme konu olabilecek alacak türlerindedir. Varlığa dayalı menkul kıymet satan bankalar, alacaklarını daha önceden paraya dönüştürebilmektedir.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmeleri; Vadeli işlem sözleşmesi, Belirli bir miktar kalite ve koşullarla standartlaştırılmıştır. Bu standartlarda, bir malın, menkul değerini ya da yabancı paranın, işlem anında o vadeli işlem borsasında piyasa güçlerince belirlenen fiyattan gelecekte belirli bir tarihte, yerde ve koşullarda teslim alınmasını ve teslim edilmesini içeren yasal olarak bağlayan sözleşmedir.

3.6.2 Menkul Kıymetlerin VUK'a Göre İncelenmesi

Menkul Kıymetler, Alış bedeli ve Borsa rayici olmak üzere iki farklı değerlendirme ölçüsü ile değerlendirilmektedir. Vergi Usul Kanununun 279'uncu maddesine göre, menkul kıymetlerin değerlemesi ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir.

- Hisse senetleri ve fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonlarının katılma belgeleri alış bedeli ile değerlendirilir.
- Borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kâr ve zararın bağlı olarak oluşan ve değerlendirme günü itibariyle getirisinin hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilir.
- Menkul kıymetin borsa rayici yok ya da borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde olduğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin alış gününden değerlendirme gününe kadar olan kısmının eklenmesi ile bulunur.
- Türk ya da yabancı bir şirkete ait olup olmadığına bakılmaksızın işletmeye dahil hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilir.

Menkul Kıymetlerin, Borsa rayici ile değerlendirilmesi ile değer artış ve azalışları ticari kârın belirlenmesinde, Vergi matrahının hesabında dikkate alınırken, Alış bedeli ile değerlendirilen menkul kıymetlerdeki değer artış ve azalışları ilgili menkul kıymet satılınca kadar dikkate alınmaz.

Genel uygulamada alış bedeli, Bir iktisadi kıymetin satın alınması karşılığında ödenen ya da borçlanılan tutarıdır. Bu durumda alış bedeli sadece iktisadi kıymetin alış değerini kapsar, alışla ilgili diğer masrafları kapsamaz. Tanım gereği alış bedeli; yüklenilen finansman gideri, kur farkı komisyon gibi giderleri kapsamamaktadır. Bu şekildeki giderleri de ihtiva eden değerlendirme ölçütü ise "maliyet bedeli" kavramıdır. Vergi Usul Kanunu'nun 262'nci maddesi hükmü maliyet bedelini, "iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferrik bilimum giderlerin toplamını ifade eder." şeklinde tanımlamıştır.⁹⁹

⁹⁹ Ferhat Demirtaş , "Menkul Kıymetlerin VUK Hükümlerine Göre Değerlemesi", Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2013

“Para ve sermaye piyasalarının gösterdiği gelişime bağlı olarak, çok çeşitli menkul kıymetin işlem gördüğü ve vadeli işlem piyasalarının devreye girdiği ülkemizde, VUK’ un tanımı yetersiz kalmakta ve yeni finansal araçların değerlendirilmesi ile ilgili belirsizlik yaşanmaktadır. Değer azalması için karşılık ayrılması ile ilgili bir düzenleme yoktur, Dolayısıyla bu tutarlar kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir.”¹⁰⁰

“Vergi Usul Kanunu’nun 258 ile 298. maddeleri arasında düzenlenen değerlendirme hükümleri dönem sonu envanter işlemlerinin yapılmasında, muhasebe kayıtlarının düzenli olarak kaydedilmesinde ve bilanço ve gelir tablolarının sağlıklı olarak oluşturabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin (iktisadi işletmeye dahil mevcutlar, alacaklar ve borçlar) vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlardaki (değerleme günü) değerlerinin takdir ve tespitidir. Vergi Usul Kanunu’nun 260. maddesine göre, değerlemede iktisadi kıymetlerden her biri tek başına dikkate alınmakta, aynı cinsten sayılan mallar ve düşük kıymetli müteferrik eşya toplu olarak değerlendirilmektedir.”¹⁰¹

3.6.2.1 Hisse Senedinin İncelenmesi

Anonim şirketin eşit paylarının bir parçasını temsil eden kanundaki şartlara göre düzenlenen, ortaklık hakkı veren hisse senedi hukuken kıymetli evrak hükmündedir. Faaliyetlerini devamlı sürdürdüğü ve kâr elde ettiği sürece, önceden getirisi belli veya sabit olmasından dolayı kâr payı sağlamaktadır.

VUK’ un 279. Maddesine göre hisse senetleri, alış bedeli ile değerlendirilir. Bilançoya dahil edilen hisse senetlerinin, Ülkemizde ve yurtdışında firma tarafından çıkarılmış olmasının değerlendirme açısından bir önemi bulunmamaktadır. Hisse senetlerinin döviz cinsinden borçlanılarak ya da kredi ile alınmış olması durumunda ortaya çıkan kur farkları veya komisyon, faiz ve benzeri giderler alış bedeline eklenmez. Hisse senetlerinin değerlendirilmesi sırasında, bu kıymetlerin edinimi dolayısıyla yüklenilen finansman giderlerinden pay verilmez.

¹⁰⁰Gülşirin Bodur, Türkiye Muhasebe- Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Temel Değişiklikler ve Finansal Analize Etkileri, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012, s.17

¹⁰¹ Mehmet Yücel, “İktisadi İşletmeye Dahil Menkul Kıymetlerin Türleri İtibarıyla Değerleme Ölçü ve Şekilleri” 06 Nisan 2015 Lebib Yalkın Yayınları

Kâr yedekleri karşılığı olarak bedelsiz hisse senetlerini alan firmaların aktifinde yazılı değerle yer alması ve değerleme günü itibariyle da yazılı değerleri üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Sermaye yedekleri karşılığı olarak dağıtılan bedelsiz hisse senetlerini alan, İşletmelerin aktifinde yer alan iştirakler hesabında herhangi değişiklik yaratmaz, ancak miktar olarak ilave edilir. Bu durumda bilanço dipnotlarında belirtilir.

İşletmenin doğrudan ya da dolaylı yüzde elli oranından daha fazla sermaye veya oy hakkına ya da en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkında sahip olduğu şirketlere ait 245 Bağlı Ortaklıklar hesabında izlenen hisse senetleri, İşletmenin doğrudan ya da dolaylı diğer şirketlerin yönetimine ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere, %10-%50 aralığı'nda ortaklık payı edindiği, 242 İştirakler hesabında izlenen hisse senetlerini, Uzun vadede elde tutmak üzere elde edilen %10'nun altında ortaklık payına sahip olunan 240 Bağlı Menkul Kıymetler hesabında takip edilen hisse senetlerini, Alış bedeli ile değerlemeye tutulacak hisse senetlerinin yabancı bir şirket tarafından halka arz edilmiş olması ve ya yurtdışı borsalarda işlem görmesinin değerlendirme açısından bir önemi bulunmamaktadır.

Hisse Senetlerinin İktisap Tarihi; Hisse Senedinin satışından elde edilen istisnadan yararlanabilmek için iktisap tarihi olarak hangi tarihin dikkate alınacağı önem kazanmaktadır. İktisap edinmede hangi tarihin kabul edilmesi ile ilgili, “Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamında gerçekleştirilen tür değiştirme, devir ya da bölünen şirketin ortaklarına verilen hisselerin iktisap tarihi olarak, bu yeni hisselerin verilmesine neden olan devir olan ya da bölünen şirketin hisselerinin iktisap tarihinin esas alınması gerekmektedir.”¹⁰²

3.6.2.2 Yatırım Fonu Katılma Belgesi'nin İncelenmesi

Ulusal ve uluslararası borsalarda, Sermaye piyasası araçları ve borsa dışındaki piyasalarda işlem görmekte olan, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek için anonim ortaklık şeklinde ve kayıtlı sermaye esasına göre kurulan sermaye piyasası kurumlarıdır.

¹⁰² 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği.

Öncelikle yatırım fonlarının değerlemesinde fonun portföyünün hangi menkul kıymetlerden oluştuğunun bilinmesi gerekmektedir. Menkul Kıymete yatırım yapacağı kuruluş izah namelerinde ve sirkülerinde detaylı olarak verilmektedir. A tipi yatırım fonu ile örnek verdiğimizde portföylerini en az %80'i BİST-30 endeksine dahil hisse senedinden ve en fazla %20 devlet tahvili ile oluşturacaklarını açıklarken, B tipi yatırım fonları portföylerinin %100' ünü devlet tahvili, hazine bonosundan oluşturacaklarını açıklayarak portföylerine hiç hisse senedi dahil etmezler.

3.6.2.3 Borsa Rayici ya da Kıst Esasına İlişkin Menkul Kıymetlerin İncelenmesi

Borsa rayici: VUK'un 263. maddesinde yapılmış olup, madde hükmüne göre; “menkul kıymetler borsaları, kambiyo borsaları ve ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değeri, borsa rayici olarak dikkate alınacaktır. Ancak normal temevvüçler (dalgalanmalar) dışında fiyatlarda bariz karasızlıklar bulunması halinde, son muamele günü yerine değerlemeye takaddüm eden 30 gün içindeki ortalama değeri borsa rayici olarak esas aldirmaya, Maliye Bakanlığı yetkilidir.”¹⁰³

Borsa rayici ile değerlemeye tabi tutulması gereken menkul kıymetler, BİST tahvil ve bono piyasasında işlem gören menkul kıymetlerdir. BİST tahvil ve bono piyasasında devlet iç borçlanma senetleri (devlet tahvili, hazine bonusu) işlem görmektedir. Son dönemlerde özel sektör tahvilleri, banka bonoları ve Euro Bond'lar işlem görmeye başlamış bunlara ait borsa rayiçleri, BİST tarafından günlük bültenlerle yayınlanmaktadır. Bunların dışında gelir ortaklığı senedi, Kamu İdare ve müesseselerince ihraç edilmiş tahviller, varlığa dayalı menkul kıymetler ile diğer kabul edilen menkul kıymetler de işlem görebilir. VUK'da Euro Bondlar, gelir ortaklığı senetleri ve hisse senedine dönüştürülebilir tahvillerin değerlemesi aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır.

¹⁰³ Ersin Kaplan, “Alacak ve Borçlar ile Yabancı Paraların Değerlemesi, Reeskont İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi.” Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2014, Sayı:400

- Banka Bonosu
- Finansman Bonosu
- Değiştirilebilir Tahvil
- Ortaklık Varandı
- Gayrimenkul Sertifikaları,
- Kira Sertifikası
- Depo Sertifikası
- Aracı Kuruluş Varandı
- Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahvil
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
- Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler
- Yabancı Sermaye Piyasası Araçları

Türev Ürünlerin Vergilendirilmesi; Türev ürünlerin vergilendirilmesi ile ilgili düzenleme 5 seri nolu Kurumlar Vergisi genel tebliği ile yapılmıştır. Bu tebliğe göre türev ürünlerin vergilendirilmesi aşağıdaki gibidir. Türev araçları, en yalın ifadesiyle, getirisi başka bir kıymetin getirisine bağlanmış, diğer bir deyişle başka bir kıymetin getirisinden türetilmiş mali araçlar olarak tanımlamak mümkündür.¹⁰⁴ Türev piyasalar, futures sözleşmeleri, opsiyon sözleşmeleri, swap sözleşmeleri, forward sözleşmeleri gibi son derece geniş bir yelpazeyi içermektedir.¹⁰⁵

Forward İşlemlerinin Vergilendirilmesi; Forward işlemleri bir taahhüt niteliğindedir. Gelirin elde edilmesi sözleşmenin sonuçlandırılması ile ilişkilendirilmemesi gerekir. Kurum kazancına dahil edilecek kâr ya da zararın vade sonunda tespit edilmesi gerekmektedir.

¹⁰⁴A. Özkan Buyruk, “Menkul Kıymetlerin Vergi Kanunlarına Göre Değerleme Esasları”, Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2015

¹⁰⁵ Akın Tavuz, “Borsalarda İşlem Gören Türev Ürünlerin VUK Hükümlerine Göre Değerlemesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Ekim 2011.

Gelir Ortaklığı Senetlerinin Değerlemesi; Gelir ortaklığı senetleri, baraj, köprü, vb. kamu altyapı tesisinin belirli bir süre içindeki gelirin belirli bir kısmı karşılık gösterilerek çıkarılır. Kamu altyapı tesisinin gelirine bağlı olarak değişim gösterir. Bu menkul kıymetlerin, Vergi Usul Kanunu 279 maddesi gereğince, geçici vergi, gelir vergisi ve kurumlar vergisi açısından borsa rayici ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

Buna göre sabit getirileri başlangıçta bilinmemektedir. Yatırım fonu katılma belgelerindeki gibi değerlendirme günü itibariyle işlemiş gelirin hesaplanması mümkün olmaktadır. Borsa rayici olmadığı durumlarda, Gelir ortaklığı senetleri için kıst getiri esasına göre değerlendirilmelidir.

Aracı Kuruluş Varantları'nın Vergilendirilmesi; Aracı kuruluş varantlarının opsiyon sözleşmelerine gösterdiği benzerlik nedeniyle, Opsiyon Sözleşmelerinin menkul kıymetleştirilmiş olarak kabul edilmektedir. Aracı kuruluş varantlarından elde edilen gelirin kurum kazancına dahil edilmesi gerekmektedir.

Opsiyon Sözleşmelerinin Vergilendirilmesi; Kurumlar vergisi mükellefleri açısından tahakkuk esası gereği, Opsiyon Sözleşmesinde belirtilen hakkı satan tarafça opsiyon hakkının satışı karşılığında alınan bir bedel olarak sözleşmenin düzenlendiği tarihte kesinleştiğinde, Bu tarih itibariyle gelir olarak dikkate alınacaktır. Teslimat olmadan nakli uzlaşma ile sonlandırılan, Opsiyon Sözleşmesinin nakdi uzlaşma sonucunun durumunda elde edilen kâr ya da zararın kurum kazancına dahil edilmesi gerekecektir. Opsiyon Sözleşmesinde, bu hakkı satın alan tarafın söz konusu opsiyon primi sözleşmeden doğan kazancın hesabında gider olarak dikkate alınacağından, sözleşmeden elde edilen kazancın kesinleştiği tarih olan opsiyon hakkının kullanıldığı ya da sözleşmenin sona erdiği tarih itibariyle gider olarak dikkate alınır.

Vadeli Opsiyon Borsası İşlemlerinin Vergilendirilmesi (VOB); VUK 289'uncu maddesi uyarınca, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasına gerçekleştirilen işlemlerin borsa rayici ile değerlendirilmesinden, Sözleşmelerin değerlendirme günü itibariyle borsada oluşan uzlaşma fiyatına (borsa rayici) göre oluşan farkın, kurum kazancı ile ilişkilendirilmesi gerekecektir. Sözleşmenin vadesinde nakit uzlaşma sonucu elde edilen kâr ya da zarar, kurum kazancına dahil edilecektir.

3.6.2.4 Menkul Kıymetlerin Değerlemesine İlişkin Muhasebe Uygulamalar

Örnek; 01.09.2015 tarihinde K İşletmesi, G Bankasından 1,65.-TL'den 15.000 adet yatırım fonu katılı belgesi almıştır. 31.12.2014 tarihinde, Bankanın açıkladığı fon bedeli 1,80.-TL'dir. 31.03.2015 tarihinde, İlk değerlendirme gününde, Bankanın ilan ettiği fonun bedeli 1,60.-TL'dir. İşletme fonların tamamını 15.06.2015 tarihinde 1,60.-TL'den satarak nakde dönüştürmüştür

Yatırım fonunun; %30 Türkiye'de kurulan şirketlerin hisse senedinden, kalan %70'de hazine bonusu ve devlet tahvilinden oluşmaktadır

Türkiye'de %51 den az olan hisse nedeniyle, yatırım fonunun değerlendirilmesi borsa rayici ile yapılmaktadır. Değerleme günü banka tarafından açıklanan fonun değerleri borsa rayici olarak kabul edilecektir.

Hisse Bedeli: 15.000.- Adet x 1,65.- TL = 24.750.- TL

1	01.09.2014		
	118 DİĞER MENKUL KIYMETLER	24.750	
	102 BANKALAR		24.750

31.12.2014 Değerleme Değeri: 15.000.- Adet x 1.80,-TL = 27.000.- TL

31.12.2014 Değerleme Kârı: 27.000.- TL - 24.750.- TL = 2.250.- TL

2	31.12.2014		
	118 DİĞER MENKUL KIYMETLER	2.250	
	648 BORSA DEĞER ARTIŞ KARLARI		2.250

31.03.2015 Değerleme Değeri: 15.000.- Adet x 1,60.-TL = 24.000.- TL

31.03.2015 Değerleme Zararı: 27.000.-TL – 24.000.-TL = 3.000.-TL

31.03.2015			
3	659 KARŞILIK GİDERLERİ	3.000	
	119 MENKUL KIYMET DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ		3.000

15.06.2015 Satış Tutarı: 15.000.- Adet x 1,90.-TL= 28.500.-TL

Satış Günü Oluşan Kâr: 28.500.-TL –24.000.- TL – 3.000.-TL = 1,500.-TL

15.06.2015			
4	102 BANKALAR	28.500	
	119 MENKUL KIYMET DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI	3.000	
	644 KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR		3.000
	645 MENKUL KIYMET SATIŞ KÂRLARI		1.500
	118 DİĞER MENKUL KIYMETLER		27.000

BÖLÜM 4– FİNANSAL VARLIKLARIN, VERGİ USUL KANUNUNDAKİ DEĞERLEME ÖLÇÜLERİNİN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1 Değerleme Kavramlarının VUK ve TMS/TFRS’ ye Göre Karşılaştırılması

Hazır değerler grubunda yer alan, nakit olarak elde ya da bankada bulunan varlıklar olup istenildiğinde değer kaybına uğramadan nakde dönüşebilecek, likiditesi en yüksek grup olarak adlandırabiliriz.

Bankadaki mevduat ve nakit mevcudu dışında kalan varlıkların “istenildiği anda değer kaybına uğramadan “paraya çevrilebilir nitelikte olması gerekmektedir. Fakat menkul kıymetler, paraya çevrilme niteliğine sahip olmaları açısından istenildiğinde, faizi ve anaparası ile birlikte paraya çevrilebilen devlet tahvillerindedir. “Hazır Değerler” grubunda değil “11 Menkul Kıymetler” grubunda yer alan hesaplara kaydedilir. Buna karşılık, vadeli mevduatın istenildiği anda bozularak nakde çevrilmesinde, düşen faiz nedeniyle, “değer kaybı” söz konusu olmasına rağmen “vadeli” mevduat da “hazır değer” olarak muhasebeleştirilir.”¹⁰⁶

4.1.1 Kasa Mevcutlarının VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması

Kasa Mevcutları VUK’a göre, ilk muhasebeleştirmede itibari değer ve dövizli hareketler, Borsa rayici ile ölçümlenir. Vergi Usul kanunda 266. maddesinde kasa mevcutları itibari kıymetleri ile değerlemeye alınırken, Uluslararası Muhasebe

¹⁰⁶ Nalan Akdoğan, vd. a. g. e. s.36.

Standardına göre, Kasa Mevcutları finansal varlık olarak gerçeğe uygun değerle değerlendirilir. VUK’unda, Yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine, Alış bedeli kabul edilir. Yabancı paranın borsada rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kur, Maliye Bakanlığınca tespit edilir. Yabancı paranın değerlendirilmesinde ortaya çıkan olumlu farklar, 646 kambiyo kârları hesabının alacağına, olumsuz çıkan farklar ise, 656 kambiyo kârları hesabının borcuna kaydedilir.

“Ülkemizde resmi döviz değerlendirme kurlarını Maliye Bakanlığı tespit ve ilan etmektedir. Bu nedenle, Vergi Usul Kanunu’nun öngördüğü değerlendirme düzenlemesi ile genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri arasında fark bulunmamaktadır.”¹⁰⁷(G. K. G. M. İ)

Türkiye Muhasebe Standartlarında ise, Kasadaki döviz gerçeğe uygun değerinden muhasebeleştirilir. Kasa mevcutlarındaki dövizin finansal raporlama sırasındaki klasik uygulamayla dönem sonundaki, ölçümünde gerçeğe uygun değerinden ölçülmeye devam edilmektedir. Kasa mevcudundaki dövizin gerçeğe uygun değeri ise raporlama sırasındaki dövizin en son gerçekleşen işlem değeri olacaktır. Defter değerindeki değişimde, kur değişim etkileri TMS 21 standardı uyarınca sonuç hesapları ile kâr zarar da dengelenecektir.

4.1.2 Banka Mevcutlarının VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması

Banka hesaplarındaki para nakit olduğundan, Vergi Usul Kanunu’nun 266. maddesine göre, İtibari değerle değerlendirilmesi gerekir. Vadeli mevduat hesabı da itibari değerle değerlendirilmesi yapılmakla birlikte, dönemsellik ilkesi gereği, işletme lehine dönem itibariyle isabet eden faiz gelirlerinin cari dönemin geliri olarak kaydedilmesi gerekir. Dönem sonu değerlendirilmesinde vadeli mevduatların, değerlendirme gününe kadar işlemiş olduğu faiz oranını kullanarak faiz hesaplanacak ve söz konusu faiz tutarı anaparaya eklenirken, cari dönemde ise faiz geliri olarak işleme alınacaktır.

¹⁰⁷ Mustafa Çanakçıoğlu, Zekeriya Erkal, Mahmut Demirbaş, Cem Niyazi Durmuş, “Dönem Sonu Muhasebe Uygulamaları” İstanbul, Der Yayınları Eylül 2010, s.57

Mevduat faizlerin ilgili oldukları dönemde gelir hesaplarına intikal ettirilmiş olması bu uygulama ile sağlanmış olacaktır. Mevduat hesaplarına işleyen faizin ödenmesi sırasındaki stopaj, dönemin vergisinden mahsup edilmektedir.

TMS' ye göre, Vadesiz mevduat hesabının değerlemesi, kasadaki nakdin değerlendirme işlemi ile aynıdır. Yabancı paralarda, döviz hesapları gibi değerlendirilir. Vadeli mevduat hesabı da vade ve vade sonunda faiz içeren bir değeri ifade ettiği için alınan çeklerde olduğu gibi değerlendirilir. Vadesiz hesaplarda ise, hesabın döviz ve TL olmasına bakılmaksızın, İlk ve sonraki muhasebeleştirilmede gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir. Vadeli işlemlerde ilk muhasebeleştirme, gerçeğe uygun değer üzerinden sonraki yıllarda, İtfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilir.

Finansal Araçlar TMS 9 ve hasılat TMS 18' e göre, paranın zaman değeri ve gerçeğe uygun değer üzerine kurulmuş vade ve vade farkı taşıyan sözleşmelerdir. Bankaların peşin fiyatına düzenlediği taksitli kampanyalarla yapılan satışlar içerisinde vade ve zaman bakımından dolayı bedelin bugüne indirgenmiş tutarlarının hesaplanıp etkin faiz oranıyla gerçeğe uygun değerinden taksitlendirilmesi gerekmektedir.

4.1.3 Çek Mevcutlarının VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

Vergi Usul Kanunu 266. madde hükmüne göre, çekler itibari değer ve her nevi senetlerle, tahvillerin üzerinde yazılı bulunan tutarla değerlendirilir. VUK 280. madde hükmüne göre ise yabancı para senetsiz ve senetli alacaklar ve borçlar gibi vadesi gelmemiş senede bağlı borç ve alacak, “Vergi Usul Kanununun 281-285. maddelerine göre değerlendirme günü kıymeti irca edilebilir. Ancak, senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda değerlendirme gününde geçerli olan, Londra Bankaları Arası Faiz Oranı (LIBOR) esas alınır.”¹⁰⁸

¹⁰⁸Mahmut Kemal Sağır, “Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Ölçüleri İle Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Göre Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırılması ve Örnek Uygulamalar”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013 s.44

TMS' ye göre alınan senet ve çeklerde bir vade ve vade farkı oluşması durumunda TMS 39 Finansal Araçlar Standardına göre, İtfa edilmiş maliyet değeri ile değerlemeye alınır. İtfa edilmiş maliyet değerinin hesaplanması için öncelikle, Etkin Faiz Yöntemi (EFY) uygulanır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için, Etkin Faiz Oranının (EFO) hesaplanması gerekir.

Etkin Faiz Oranı Formülü ise;

Çeklerin Gelecekteki Değer = Çeklerin Peşin Değeri (1+i) vade /36 formül yardımıyla hesaplanır.

Bir finansal varlığa ilişkin fiyatın, istenildiği ve düzenli olarak satıcıdan, borsadan, fiyatlama hizmeti veren bir kurumdan alınması ve alınan fiyatların, karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen fiili ve düzenli piyasa işlemlerini temsil etmesi durumunda ilgili finansal varlığın aktif piyasa da var olduğu kabul edilir.

Gerçeğe uygun değer, alıcı ve satıcı arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleşen işlemin üzerindeki anlaşılan fiyatıdır. Gerçeğe uygun değer belirlenmesindeki amaç, Firmanın anında ulaşabilme olanağına sahip olduğu piyasada alınan araca ilişkin raporlama dönemi sonunda yapılacak işlemin fiyatına ulaşmaktır.

Firma söz konusu piyasada alınan ve satılan araçlar ve değerlemesi yapılan finansal araç arasındaki, karşı tarafın kredi riskine ilişkin farklılıkları yansıtmak için en avantajlı olan piyasadaki fiyatı düzeltir. Piyasada sunulan bir fiyat kotasyonunun varlığı, gerçeğe uygun değer en iyi göstergesidir. Finansal borç ve varlık ölçümünde bu değerler uygulanır.

Vergi Usul Kanunu madde 281 ve 285'e göre, senetsiz alacaklar ve ileri vadeli alacak çeklerinin reeskonta tabi tutulması mümkün değildir. Vergi Usul Kanunu açısından senetsiz alacaklara ve ileri vadeli çeklere reeskont ayrılması kanunen kabul edilmeyen gider (K.K.G.) olarak kayıtlara alınır.

TMS' ye göre, Vadesiz çekler ilk muhasebeleştirilmede ve izleyen dönemde yapılan muhasebe kayıtlarında, Gerçeğe uygun değerden değerlendirilir. Vadeli çekler ilk muhasebeleştirilme (iskonto edilmiş maliyet) gerçeğe uygun değerle, izleyen dönemde ise, İtfa edilmiş maliyet bedeli dikkate alınır.

4.1.4 Hisse Senetlerinin VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

Hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan menkul kıymetler ise, Borsa rayici ile değerlendirilir. Fakat borsa rayici belli olmayan, getirisi ihraç edenin kâr ve zarara bağlı olması ve değerlendirme günü itibariyle hesaplaması yapılamayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir. Menkul Kıymetler; Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3. Maddesinde ortaklık ya da alacaklılık sağlayan, belli bir meblağ temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, misli nitelikte, seri halinde çıkartılan, dönemsel getirisi olan ve ibareleri aynı olan kıymetli evrak olarak tanımlanmıştır. Menkul kıymetler birçoğu değer düşüklüğüne uğramadan nakit paraya çevrilebilir olmasına rağmen, hazır değerler grubu içinde gösterilemez.

“Vergi Usul Kanununda değerlendirme hükümlerinde değer düşüklüğü durumunda karşılık ayrılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle değer düşüklüğüne uğraması ile hisse senetleri için karşılık ayrılması durumunda bu karşılık tutarının kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınarak vergi matrahına eklenmesi gerekmektedir.”¹⁰⁹

TFRS' ye göre ise, menkul kıymetler ilk muhasebeleştirilirken, Gerçeğe Uygun Değer ile değerlendirilir. İşletmeler, İlk muhasebeleştirme sonrasında seçtikleri muhasebe politikaları ile menkul kıymetlerini gerçeğe uygun değer farkı kâr ya da zarara yansıtılan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ve satışa hazır finansal varlıklar olmak üzere sınıflandırılacaklardır. Hangisini tercihinde istisnalar hariç olmak üzere öncelik (insiyatif) kullanan işletmelerde, TFRS' ye göre, Menkul Kıymetin değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız ve güvenilir bir göstergenin bulunması durumunda menkul kıymetin değer düşüklüğüne uğradığı ve değer düşüklüğü zararı olduğu kabul edilecektir. Değer düşüklüğü zararı menkul kıymetin sınıflandırdığı grup itibari ile doğrudan gider hesaplarına alınarak dönem zararının tespitinde dikkate alınır. Ya da öz kaynak hesapları içerisinde muhasebeleştirilerek diğer kapsamlı gelirin tespitinde dikkate alınacaktır.

¹⁰⁹ Sinan Şimşek, “Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından İşletmelerin Aktiflerinde Yer Alan Menkul Kıymetlerin Değerlemesi” E- Yaklaşım Dergisi, Şubat 2013, s.242.

“Muhasebe standartlarındaki farklılıklar elde edilen mali bilgilerin karşılaştırılmasını zorlaştırmakta, sermaye piyasalarından fon toplanması sürecinde engel teşkil etmektedir. Bu engelin aşılması ise, uluslararası kabul gören muhasebe standartları ile mümkün olabilecektir. Bu çerçevede, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO) uluslararası kabul gören muhasebe standartları konusunu gündemine almış ve bu konuda, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board-IASB)’nun çalışmalarını destekleme politikasını benimsemiştir.”¹¹⁰

4.1.5 Tahvillerin VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması

Vergi Usul Kanunu’nun 279 maddesi gereği, Tahviller borsa rayici ile değerlendirilir. Yine aynı kanun maddesi gereğince “Borsa rayici yoksa ya da borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Fakat borsa rayici belli olmayan, getirisi ihraç edenin kâr ya da zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün bulunmayan, menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilir. Tahvil alan kişi, kâr zarar riskini taşımaz. Firmaya faiz karşılığında borç vermiş olmaktadır. Tahvilin getirisi önceden bilinmektedir. Çünkü getirisi sabittir. Tahvil alan kişi yönetime katılamaz. Kâr dağıtımında ilk önce tahvil sahiplerinin alacakları ödenir. Geriye kalan meblağ dağıtılır.

Standartlara göre vadesi, anapara ve faiz yükü belli tahviller sonraki dönem ölçümünde itfa edilmiş maliyet yönteminin kullanılması ve gelecekte elde edilecek tutarları bugün ki değere indirgeme anlayışına dayalı bir iskonto etme ve bugünkü değere etkin faiz oranı kullanılarak ulaşıldığını da ilave edebiliriz.

¹¹⁰Cemal İbiş, Ayça Akarçay, “IOSCO Deklarasyonu ve Menkul Kıymet Borsalarında IAS’in Uygulanması Süreci İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMMOMO)”, Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu. 2006 İstanbul, Türkiye

Bilindiği üzere etkin faiz yöntemi ise finansal varlığın itfa edilmiş maliyet ile değerlendirilmesi ilgili faiz gelirininki ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir.

Etkin Faiz Oranı finansal aracın beklenen ömrü boyunca ya da daha bir kısa süre zarfında tahsil edilecek tahmini nakit toplamını, ilgili finansal varlığın net bugünkü değerine indirgeyen orandır.

4.1.6 Yatırım Fonu Katılma Belgeleri VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

Şirketlerin Hisse Senetlerinden oluşan Yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle değerlendirilir, Fakat Hisse senetleri ve fon portföyünün %51' i Türkiye'de kurulmuş olan şirketlerin dışında olan tüm menkul kıymet ise borsa rayıcı ile değerlendirilir. Fakat borsa rayıcı olmayan, İhraç edenin kâr ve zararına bağılı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle hesaplanmayan menkul kıymetler ise alış bedeli ile değerlendirilir.

Türkiye Finansal Raporlama Standardında ise; En az % 51,'i Türkiye'de Kurulmuş Şirketlerin Hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri SPK'nın yayınlamış olduğu tebliğde, Hisse senedi fonu olarak adlandırılan hisse senetlerinin ölçümünde olduğu gibi başlangıçta ve sonrasında gerçeğe uygun değerinden değerlendirilecektir. Hisse senedi fonu dışında kalan yatırım fonları katılma belgelerinde TFRS 9 Finansal Araç kapsamında gerçeğe uygun değerinden ölçülür.

4.1.7 Türev Ürünler VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

“Türev piyasalar ise, işleme konu malın parasının vade sonunda ödendiği, fiziki teslimat veya nakdi uzlaşmanın da vade sonunda yapıldığı piyasalardır. En yalın anlatımla bir türev ürün, risklerin bunları taşımaya isteksiz taraflardan istekli taraflara aktarılmasını sağlayan; temelde yatan bir emtia ya da finansal değer üzerinden türetilen bir sözleşmedir.”¹¹¹

¹¹¹ Mehmet Fatih Gür “Türev Ürünler ve Türev Ürünlerden Kurum Kazancı” Yaklaşım Dergisi Nisan 2012 s.232.

Standartlarda Türev ürünler, değeri başka bir finansal varlığa dayalı ya da malın değerine bağlı olan ve o varlıktan türetilen finansal araçlar olarak söyleyebiliriz. Bazı risklere karşı korunmak için, yatırım amaçlı olarak kullanılabilir. Vadeli işlem, sözleşmeleri ile varantlar bu araçlara örnek verilebilir. Altın, döviz, faiz gibi türlü ürünler üzerine yazılabilir.

4.1.7.1 Futures VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

Futures sözleşmesinde nitelikte ve belli miktardaki bir dövizin ya da bir mali aracın, sözleşme tarihinde belirlenen tutardan gelecekte teslim hükmü doğuran anlaşmadır. Türkiye'de bu sözleşmeler dövizli olarak düzenlenir. Alıcı ve Satıcı olmak üzere iki tarafı vardır. Satıcı vade tarihinde malın teslimini nakit karşılığı alan, diğer taraf alıcı ise, vade tarihinde mal karşılığında nakit teslimini kabul etmiştir. Alıcı ve satıcı gelecekteki fiyatlarla satıcının azalmasını, alıcının artmasını ile ilgili beklentileri vardır. Alış ve Satış tutarlarındaki farklar ise bankanın kazanç ve kayıpları olarak ortaya çıkmaktadır.

Standartlarda göre, Organize Vadeli işlem sözleşmeleri, Vadeli işlem sözleşmeleri ile benzer özellikler taşımaktadır. Fakat tek fark organize vadeli işlem sözleşmesinde sözleşme fiyatındaki değişimlerin günlük olarak belirlenmesidir. Bu sözleşmeler günlük yaşam da oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, Firmalar sekiz ay içinde teslim edilecek bir taşıt satın aldığı anda ileri vadeli bir sözleşme satın almış olur.

4.1.7.2 Forward VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

Geleceğe yönelik olarak satıcının belli bir ürünü ilerideki bir tarihte, önceden anlaşılan bir fiyat üzerinden alıcıya teslim etmesini bildiren sözleşmelerdir. Geleceğe yönelik sözleşmeler piyasada, Alivre işlemler olarak da geçmektedir. Bu nedenle önceden satış (alivre) sözleşmeleri net bir şekilde geleceğe yönelik fiyatlar için referans özelliği taşımazlar. Alivre sözleşmelerde taraflar vade sonuna kadar pozisyonlarını kapatamazlar. Pozisyonların kapatılması sözleşmenin iptali ile mümkündür.

“Alivre sözleşmeler, sözleşmede özel bir hüküm yoksa bir başkasına devredilemez. Ayrıca devri hukuken mümkün olsa bile her bir alivre sözleşme kendine özgü hükümler taşıdığından ve standart olmadığından devri kolay değildir. Sözleşmeyi devralacak bir alıcı bulmak ve sözleşmeyi makul bir fiyatla devretmek neredeyse imkânsızdır.”¹¹²

Standartlara göre, Forward döviz, menkul kıymet ya da malların gelecekteki bir tarihte teslimi ile bugünden yapılan sözleşmelerle alınıp satılması şeklindedir. Bu sözleşmelerin vadeleri günlük veya yıllık olarak yapılabilmektedir. Sözleşmeler risk yönetimi ile spekülasyon amaçlı kullanılır. Yapılan bu sözleşme ile taraflar gelecekteki bir tarihte ve bugünden belirlenen bir fiyattan, belli meblağa da döviz, menkul değer, emtianın el değiştireceği hükmüne bağlanmaktadır.

“Ülkemizde son dönemde gelişmeye başlayan bu seçenek, şirketlere (özellikle ithalatçılara) ileride ödeme yapacakları kuru önceden tayin etme hakkını vermektedir. Böylece riski banka üstlenmekte şirket ise ödeme tarihinde ne kadar ödeyeceğini bilmektedir. Banka bu kuru verirken gelecekte oluşabilecek durumların analizini yapmakta ve oluşabilecek kurdan yüksek kur vererek kâr etmeye çalışmaktadır.”¹¹³

Yukarıda yapılan açıklamalar neticesinde, Future piyasalarda yapılan alım- satımla ilgili riskler takas yoluyla azaltılırken, Forward piyasalarda yapılan alım ve satımlarda tarafların yükümlülüklerini yerine getirmemeleri riski olduğundan, Forward piyasaların, future piyasasına göre riskli olduğu bilinmektedir.

4.1.7.3 Swap VUK ve TMS’ ye Göre Karşılaştırılması

Vergi Usul Kanuna göre, Swap işlemleri farklı tarafların veya dövizini değiştirmek için kredi maliyetini azaltmak amacıyla yapılan sözleşme ile yapmış oldukları takas işlemidir. Standartlarda ise, faiz veya döviz cinsini değiştirmek üzere yaptıkları takas sözleşmesidir. Taraflar Önceden döviz kuru swapında anlaştıkları koşul ve oranlarda belli tutarlarda döviz takas ederler.

¹¹² Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Türev Araçları Lisanslama Rehberi Ekim 2006 s.22.

¹¹³ <http://www.okanacar.com/2012/12/futures-forward-swap-ve-opsiyon-nedir.html> 10 MART 2015

4.1.7.4 Options

Belirli bir vadede opsiyona dayanak oluşturan varlık belli miktarda, finansal ürünü, sermaye piyasası aracını, bir emtiayı ya da ekonomik yönden kullanım fiyatı alma veya satma hakkını, prim karşılığı opsiyonu almak isteyen kişi yani lehtar, veren kişi buna karşın opsiyonun satıcısını lehtar tarafından talep istenmesi durumunda satmaya veya almaya zorunlu tutan sözleşmedir. Opsiyonun yerine getirilmesinde asıl alınan fiyat temel fiyattır.

TMS' ye göre opsiyon sözleşmeleri; Opsiyonu alan tarafa ödediği opsiyon primi karşılığında, belli bir vadeye kadar, önceden belirlenen miktar, fiyat, sermaye piyasası aracının, kıymetli madeni, emtiayı ve döviz satın alma ya da satma hakkı veren satıcı olan tarafında yükümlü olduğu sözleşmedir.

4.1.7.4.1 Alış Opsiyonu

Menkul kıymeti, sözleşmedeki fiyattan alma hakkı veren opsiyondur. Aslında menkul kıymetlerin gelecekteki piyasa değerinin aratacağını yatırımcının tahmin etmesidir.

4.1.7.4.2 Satış Opsiyonu

Satış opsiyonunda, Menkul kıymetin piyasadaki değerinin gelecekte azalacağının yatırımcının tahmin etmesidir. Menkul kıymeti, opsiyon sahibi belli bir fiyattan opsiyon yükümlüsüne satma hakkını elinde bulundurur.

4.1.7.4.3 Faiz Opsiyonu

Faiz artış ve azalışlarından oluşan risklerden korunmaya yarayan araçlardır. Faiz edinenlerine menkul değeri, belirlenen bir sürede bir fiyat üzerinden alma veya satma olanağı veren haklardır. Faizin dalgalanması, satıcının tasfiye maliyetlerini artırmaktadır. Önce döviz kuruna, sonra da prim tutarına yansımaktadır.

4.2 Alacaklar VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

Vergi Usul Kanununun 281 maddesi hükmüne göre, Alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat ve Kredi sözleşmeleri sözleşmelerinden alacaklar ise değerlendirme günü hesaplanacak faiziyle dikkate alınacaktır. TMS 39 kapsamında alacaklar firmanın tahsis ettiği kredi ve alacakları iskonto edilmiş maliyet değeriyle ölçülür.

4.2.1 Alacak Senetleri VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

Alacak Senetleri mukayyet değeriyle ölçülür. Vergi Usul Kanununun 281. Maddesine göre reeskonta işleminde tasarruf değeriyle değerlendirilir. Fakat borç senetlerini de aynı işleme tabi tutmak şartıyla, Senetli alacağın tasarruf değerini bulmak için nominal değerinden faizi çıkartılması gerekmektedir. TFRS 9' ve TMS 32' ye göre yapılan açıklamada her türlü alacağın finansal varlık niteliğinde ele alınması gerekmektedir. TFRS 9 kapsamında finansal varlık ve borçlar ilk başlangıçta gerçeğe uygun değerle değerlendirilir.

4.2.2 Şüpheli Alacakların VUK ve TMS' ye Göre Karşılaştırılması

VUK' un 323 maddesi gereği, Şüpheli Alacaklar vadesinde geçmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ve protesto edilmiş veya dava, icra aşamasında ki senetli ve senetsiz alacaklardır. 323. Madde gereğince şüpheli alacaklar için karşılık ayrılması ve bilanço esasına göre defter tutan mükellefler gider yazabilir. Karşılık gideri kayıtlı değer ile alacağın tasarruf değeri arasındaki fark kadar olacaktır. Bu kayıtlar geçici olduğundan şüpheli alacağın durumuna göre kesin kayıtlar yapılmalıdır.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre, kredi ve alacaklar itfa edilmiş maliyetten gösterilen ya da vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarda değer düşüklüğü zararı oluştuğuna ilişkin tarafsız bir göstergenin bulunmasıdır. Bu durumda, ilgili zararın tutarı gelecekteki nakit akışlarının finansal varlığın orijinal faiz oranı üzerinden iskonto edilerek hesaplanan defter değeri ile bugünkü değeri arasındaki fark olarak değerlendirilir. Finansal Varlığın defter değeri doğrudan ya da karşılık ayrılması suretiyle düşürülür. Oluşan zarar, kâr ya da zararda ilgili kayıtlara alınır.

Finansal varlığa ilişkin değer düşüklüğü, İtfa edilmiş maliyetten kayıtlara alınır. Değer düşüklüğü, Finansal aracın etkin faiz oranı ile hesaplanır. Piyasada ki Faiz oranlarının kullanılması ile yapılan iskonto aksi takdirde itfa edilmiş maliyetinden ölçülmesi gerekecek olan finansal varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin ölçülmesi gerekmektedir. Kısa süreli alacaklarda nakit akışları iskonto yapılmasın da önemsiz bir durum söz konusu ise iskonto uygulanmaz.

Tablo 4. 1 TFR –TMS (IFRS - IAS) Açısından, VUK –TDMS -TDHP’ye Göre Temel Değerleme Farklılıkları¹¹⁴

HESAPLAR	VERGİ USUL KANUNU- TEK DÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ- TEK DÜZEN HESAP PLANI	TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI - TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI (TMS/IFRS)
KASA	Nakit paralar yer alır. Türk Lirası itibari değer üzerinden, yabancı paralar ise değerlendirme kuru ile değerlendirilerek gösterilir. (VUK-280,284). Değerleme farkları 646- Kambiyo Karları / 656- Kambiyo Zararları hesaplarına aktarılır.	Nakit paraların nasıl değerlendirileneğine dair özel bir hüküm yoktur. Değerleme, yabancı paralar bakımından VUK' da olduğu gibi değerlendirme kuru ile yapılır.
ALINAN ÇEKLER	Türk Lirası cinsinden olanlar itibari değer üzerinden, yabancı para cinsinden olanlar ise değerlendirme kuru ile değerlendirilerek gösterilir.(VUK-260, 280) Vadesi gelmiş ancak henüz tahsil edilmemiş çekler hesabında izlenir. Çekler vadeli ise 121- Alacak Senetleri hesabına aktarılır. Ancak Yaygın uygulama 101-Alınan Çekler hesabında veya nazım hesaplarda izleme yönündedir.	Türk Lirası cinsinden olanların nasıl değerlendirileneğine dair özel bir hüküm yoktur. Değerleme yabancı paralar bakımından VUK' da olduğu gibi değerlendirme kuru ile yapılır. Vadesi gelen veya gelmeyen çeklerin ayrımının yapılması gerekir. Vadesi gelmemiş olanlar mutlaka 101 hesaptan 121 hesaba aktarılır.

¹¹⁴<http://www.muhasetr.com/yazarlarimiz/erdal/003/> 2 Aralık 2015

<p>BANKALAR</p>	<p>Bankada paralar kayıtlı değer üzerinden değerlendirilir. Mevcutlar vadeli ise, 181-Gelir Tahakkukları hesabına faiz tahakkuku yapılarak 642-Faiz Gelirleri hesabına gelir yazılır. Aynı işlem repo hesapları için de yapılır.(VUK-280, 281).</p>	<p>VUK' a benzer işlen yapılmaktadır. Ancak faiz gelirleri tahakkuk tutarı anaparanın üzerine ilave edilir.(102/181) (TMS-1) A ve B tipi likit fon yatırım araçları VUK-TDHP' da 102 hesapta gösterilmişse, 118 hesaba çekilir. (118/102)</p>
<p>VERİLEN ÇEKLER</p>	<p>Vadesi gelmeyen verilen çeklerin 321-Borç Senetleri. Vadesi gelenlerin 103-Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri (-) hesabında izlenmesi gerekir. Uygulamada tamamının 103-Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri(-) hesabında izlendiği görülmektedir.</p>	<p>Vadesi gelenler 103'de, gelmeyenler ise 321'de izlenir.</p> <p>VUK' da vadesi gelmeyenlerden 103'te izlenenler ters kayıtlı 321 hesaba aktarılır.</p>
<p>MENKUL KIYMETLER</p>	<p>VUK 279. Maddesi hükmü gereği alış bedeli ile değerlendirilmektedir. Hisse Senetlerinin alımı sırasında yüklenilen finansman giderleri ve kur farkları alış bedeli değerlendirirken dikkate alınmayacak doğrudan gider yazılacaktır. Kâr ve sermaye yedeklerine mahsuben yapılan sermaye artırımlarında yeni çıkarılan hisse senetlerinin karşılığında ortaklardan nakden bir bedel alınmamaktadır. Bu şekilde bedelsiz olarak iktisap edilen hisse senetlerine “bedelsiz hisse senedi” denilmektedir.</p>	<p>Finansal varlıklar, Alım-satım amacıyla elde tutulan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, Kredi ve Alacaklar, Satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılır. (TMS 32, 39 TFRS7). 110-Hisse senetleri hesabı Alım-satım amacıyla elde tutulan finansal varlıklar sınıflamasına girerken, 111-Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları ile 112-Kamu Kesim Tahvil Senet ve Bonoları hesapları vadeleri ve alınış amaçlarına göre her üç gruba da girmektedir.</p> <p>Finansal varlıklar ölçülebiliyorsa uygun değerle değerlendirilir. (TMS-39)</p>

<p>ALACAK VE REESKONT UYGULAMASI</p>	<p>Alacaklar başta alıcılar olmak üzere kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Senetli ve senetsiz yabancı para cinsinden olan alacaklar ortaya çıktıklarında cari kur üzerinden, dönem sonlarında ise değerlendirme kuru üzerinden değerlendirilir. (VUK-280) Reeskont isteğe bağlı sadece senetli alacaklar için geçerlidir. Reeskont uygulamasında, alacak senedinde faiz oranı açıklanmışsa bu oran açıklanmamışsa Merkez Bankası iskonto oranı uygulanır. (VUK-281)</p>	<p>Alacaklar gerçeğe, uygun değerle ölçülebilir ve muhasebeleştirilmede iskonto edilmiş tutarın kaydedilmesi esastır. Çeşitli alacakların içinde bulunan ve ilişkili taraflara ait olanlar "ilişkili taraftan alacaklar hesabının altına kaydedilir. (131- Ortaklardan Alacaklar / 120- Alıcılar) Tüm alacaklar reeskonta tabidir.(SPK Uygulamasında üç aydan uzun vadeli olanlar) Vadeli alacaklar gerçeğe uygun değeri ile (iskonto edilmiş) raporlanır.(657 Reeskont Faiz Giderleri -122 Alacak Senetleri Reskontu) TMS-39 Reeskont işlemi iç verim oranı yöntemine göre hesaplanmış etkin faiz hesaplanarak yapılır.</p>
<p>ŞÜPHELİ ALACAK</p>	<p>Alacağın şüpheli hale gelebilmesi için, alacağın mutlaka ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmalıdır. Şüpheli alacaklar karşılığı ayırmak için alacağın dava ve icra safhasında olması gerekir.(VUK-323). Şüpheli Alacak haline dönüştüğü halde, döneminde karşılık ayrılmamışsa sonradan karşılık ayrılması haline KKEG niteliğindedir. 128 Şüpheli Ticari Alacaklar /120 Alıcılar ve 654 Karşılık Giderleri / 129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesaplarından izlenir.</p>	<p>Tahsil edilemeyeceği düşünülen her türlü alacak için karşılık ayrılır. İşletmenin takdir hakkı bulunmaktadır. 128 Şüpheli Ticari Alacaklar 120 Alıcılar ve 770-632 Genel Yönetim Giderleri 129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı hesaplarında izlenir. Karşılık giderleri VUK' da ki gibi 654 Karşılık Giderleri hesabına değil 770-632 Genel Yönetime aktarılır. Geçmiş döneme ait oluşan şüpheli alacak tutarı, cari dönem mali tablosu hazırlanırken 120 Alıcılar hesabına aktarılır. Ve daha sonra 580 Geçmiş Dönem Zararları hesabına kaydedilir.</p>

SONUÇ

Uluslararası firmalar çoğu ülkede faaliyetlerini sürdürürken, ülkelerin uyguladığı muhasebenin her ülke tarafından anlaşılır bir dilinin olması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu kapsamında değerlemeye alınan finansal araçlar; finansal raporlamalarda, finansal varlıkların uluslararası kullanıcıları için karşılaştırma yapmalarında kolaylık sağlayacak. İşletmeler arasında, finansal tabloların okunur, herkes için aynı veri ve bilgileri ifade eden karmaşıklığı ortadan kaldırdığı bir yapıya kavuşmasını sağlayacak.

Çalışma kapsamında; ülkemizdeki yasal uygulamalar çerçevesinde, Uluslararası Muhasebe Standartları arasındaki farklılıkları ve değerlendirme kavramları ele alınmıştır. TMS/TFRS Türkiye’de ve Uluslararası Muhasebe Standartları’nı uygulama konusunda farklı bir durum olmamakla birlikte, Vergi mevzuatındaki değerlemelere bakıldığında farklılık olmasından dolayı kayıtlarda düzeltmeler yapılması kaçınılmazdır. TMS ve TFRS’deki düzenlemeler, Finansal tablolarda gösterilecek varlık ve borçların parasal tutarların nasıl belirleneceğini belirtmektedir. Finansal varlıkların VUK ve TMS/TFRS’de aynı şekilde değerlendirilmekte olduğu görülmektedir.

Yeni bir hesap planının TMS/TFRS’ye göre düzenlemeye alınmasında vergi matrahında etkili olabileceği düşüncesiyle uygun görülmemektedir. Mevcut durumda hesap planının olmasında ise, vergi matrahında bir etki oluşturmayacaktır. Bu durumda mükellefler indirim, kanunen kabul edilmeyen giderleri ve istisnalarını belirleyerek beyannamelerini ona göre düzenlemektedirler. İlave olarak; vergi mevzuatında ve TMS/TFRS arasında oluşan gelir ve gider farkları vergi matrahının hesaplanmasında kolaylık sağlamaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu ile ilgili yeni düzenlemeler de, Vergi Konseyi tarafından geliştirilmektedir. Çalışmalarda TMS/IFRS'deki ölçüm esaslarının da ele alınarak, ekonomik koşullardan dolayı meydana gelen konular çerçevesinde vergi kanunlarına uygunluk sağlaması açısından önemlilik arz etmektedir.

VUK'da meydana gelen değer artış ve azalışları ilk muhasebeleştirme ve ilk muhasebeleştirmeden sonra vergi matrahına etkisi açıklanırken, TMS/IFRS'deki ölçme ve sınıflandırma esaslarına uygun olarak, Tekdüzen hesap planının geliştirilmesi ya da yeni bir hesap planının TMS/IFRS' ye göre düzenlenmesi gerekmektedir. TMS/IFRS'deki ölçüm esaslarının, VUK'da yer alan değerlendirme esasları ile uygun hale gelmesi sağlanmaktadır.

Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kurularak bağımsız denetimin tek bir birimde toplanması ve denetimlerin nasıl yapılacağını ile ilgili oluşturulacak olan standartlara uygun olarak yapılacak olması, bağımsız denetimde uygulanacak standartların gerekli güven ve kaliteyi sağlamada büyük ölçüde önem taşımaktadır.

Ticaret Hukuku, kişiler arasındaki ticari ilişkileri inceler. 1926 yılında karma sistem ve 1957 yıllarında yürürlükte olan ve ticari yaşamın ihtiyaçlarını karşılayamaması, gelişmelere uyum sağlayamayan Türk Ticaret Kanunu yerine, 6102 sayılı yeni T.T.K'nun, İlk yasalastığı halinde, muhasebenin kayıt biçimi ve uygulanan yöntemlerin Türkiye Muhasebe Standartları'na uygun olması gerektiği yönünde tüm firmalar için hüküm bulunmaktaydı. Ticari İşletme esasına dayalı olarak, Türk Ticaret Kanunu'nda değişikliklerle günümüzde en son yapılan değişikliklerle bu uyumsuzlukların giderilmesi amaçlanmıştır. Daha önceki kanunlarda düzenleyici ve denetleyici kurul ve kurumlar mevcutken, Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde uygun raporlamalar yapılması zorunlu olduğundan yeni kanunla kapsamın genişlemesi ile düzenleyici, denetleyici kurul ve kurumlar kapsamındaki firmaların dışında da faaliyet gösterilmektedir. Ülkemiz de bu mesleki bilincin yerleşmesi, gelişmesi ve artması ile çok önemli bir gelişme olarak nitelendirilebilir.

Kamu Gözetim Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun benimsediği anlayış çerçevesinde finansal tabloları düzenleyen, denetleyerek sunulmasını sağlayan bu tabloları kullananların görüş bildirmesi nedeniyle, Genel Kabul Görmüş Niteliği kazanmalarını sağlamak amaçlıdır. Kurulun benimsediği standartlar, işletmelerin faaliyetlerine ilişkin işlemlerin sınıflandırılması, kaydedilmesi ve özetlenerek sunulması işlevlerini içeren finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasıdır. Finansal bilgilerin sağlıklı bilgilere dayanılarak objektif ve gerçeğe uygun olarak hazırlanıp sunulmasını da sağlamaktadır. İşletmelerin mali durumu, faaliyet (performans) durumu hakkında bilgi vererek kullanıcıları aydınlatan finansal tablolar, kaynakların nasıl ve ne etkinlikte kullanıldığını göstermektedir.

TMS ve VUK'a göre finansal varlıkların değerlemesi konusu ele alınmıştır. TMS ile VUK değerlendirme ölçüm ve farklılıkları anlatılmıştır. Finansal varlıklarda, hazır değerler grubunda kasa mevcutlarının, Vergi Usul Kanunu'na göre değerlemesinde, "yabancı paralar" borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici olmadığında, Maliye Bakanlığı'nca ilan edilen, Türkiye Muhasebe Standartları'nca "yabancı paralar" işlem tarihindeki fiyatından değerlendirilir.

Banka mevduatlarını VUK 281. maddesine göre incelediğimizde, Alacak olarak işlem gören banka mevduatları mukayyet değerleri ile değerlendirilir. Kredi ve mevduat anlaşmalarına istinaden oluşan alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleri ile birlikte dikkate alınır. Bankadaki döviz hesaplarının da alacak olarak kabul görülmesinden dolayı, döviz alış kuru ile değerlendirilmektedir. Banka mevduatları da TMS 32'ye göre alacak niteliğindedir. Gerçeğe uygun değeri ile ilk muhasebeleştirilmede ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkı, finansal varlıklarda kâr ya da zarara aktarılmayan, finansal varlıklarının elde edilmesi ile direkt ilişkilendirilebilen işle ilgili maliyetlerinin de gerçeğe uygun değere eklenmektedir.

Vergi Usul Kanunu'na göre, çekler ödeme aracı olarak değerlendirilip senetler gibi reeskonta tabi değilken, Türkiye Muhasebe Standartları'na göre, çeklerin de senetler gibi itfa edilmiş maliyet değerinin hesaplanması için öncelikle, etkin faiz yöntemiyle gerçeğe uygun değerini tespit edilmesi gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu senette yazılı faiz oranını alırken, Türkiye Muhasebe Standartları ise aktif piyasada belirlenen bir oranın kullanımının gerçeğe uygun değer olarak almaktadır.

Menkul Kıymetler Vergi Usul Kanunu'nun 279'uncu maddesine göre hisse senetleri ve fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş olan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılım belgeleri alış bedeli ile değerlendirirken, bunlarında dışında olan menkul kıymetler borsa rayici ile değerlendirilmektedir. Borsa rayicinin olmaması durumunda değerlemeye alınan bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmın ilave edilmesiyle hesaplanmaktadır. Menkul kıymetlerin borsa rayici ile değerlendirilmesinden oluşan artış ve azalışlar ticari kârın oluşumunda, vergi matrahının hesaplanmasında dikkate alınmaktadır. Fakat menkul kıymetlerin alış bedeli ile değerlendirilmesinde ise, artış ve azalışların menkul kıymet satılincaya kadar dikkate alınmamaktadır. Türkiye Muhasebe Standartlarına göre işletmeler menkul kıymetlerini gerçeğe uygun değer farkı, kâr ya da zarara yansıtılan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ve satılmaya hazır finansal varlıklar olarak üç grupta sınıflandırılmaktadır.

VUK 279' uncu maddesi gereğince hisse senedi, tek düzen muhasebe sistemine göre işletmenin gelirlerinden ya da fiyat farklarından yararlanılması amacıyla ve nakde gereksinim duyulması durumunda satılmak için edinildiğinden 110 Hisse Senetleri hesabında izlenir. Ancak işletmenin %50 oranından daha fazla sermayeye ya da yönetimde çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğunda 245 Bağlı Ortaklıklar hesabında , %10 ila %50 arasında bir pay sahibi olması durumunda ise, 242 İştirakler hesabında izlenir. Uzun vadeli olarak elde tutulmak üzere, Ortaklık payının % 10 un altında sahip olunması durumunda 240 Bağlı Menkul Kıymetler hesabında işleme alınır. Hisse senetlerinin alış bedeli ile değerlemeye tabi olması ve hisse senetlerinin yurtdışı borsalarda işlem görmesinin değerlendirme açısından da bir önemi yoktur.

Ancak TFRS'de ise, elde tutulan hisse senetleri alım satım amacıyla gerçeğe uygun değeri sonucunda oluşan farklarının kâr ya da zarara yansıtılan finansal varlıklar içinde yer almaktadır. Finansal araçlar standardının TFRS 9'un yürürlüğe girmesiyle "Gerçeğe Uygun Değer Farkı Öz kaynağa Yansıtılan Finansal Varlıklar" yer almaktadır. "Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar" yerine, Finansal varlığın gerçeğe uygun değerini tespit edilememesi durumunda, maliyet değeri ile değerlemeye tabi tutulması gerekmektedir.

VUK 281. Maddesine göre alacakların çek ya da senede bağı olmayanları mukayyet değer ile değerlendirir. Mevduat ya da kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Çek ya da senede bağı olmayan alacaklar yabancı para cinsinden ise, VUK 280. maddesine göre borsa rayici değerlendirir. Mukayyet değeri ile değerlendirilen alacaklar reeskont uygulamasında kanunen kabul edilmeyen gider yaratmaktadır. Bu durumda, özün önceliği kavramı gereği vadesi belli olan senetsiz alacakların reeskonta tabi tutulması gerekmektedir. Maliye Bakanlığı borsada rayici olmayan yabancı paranın değerlemeye konu olacak kurunu tespit etmektedir. Yabancı paranın borsada rayici yoksa değerlendirme uygulanacak kur Maliye Bakanlığı'nca tespit edilmektedir. Yasa gereği yapılan düzenlemeler incelendiğinde, yabancı para cinsinden borçları olan işletmelerin dönem sonunda değerlemeye tabi tutmaları gerekmektedir. Vergi matrahını etkileyen, tahsili yapılamayan alacaklar da değerlemeye konu edilmektedir.

Sonuç olarak; ekonomik çıkar grupları, şirket paydaşları anlaşılabilir ve kurumsal yönetim esaslarına uygun finansal tablolara ihtiyaç duymaktadırlar. İşletmeler bir yandan vergi mevzuatı, finansal tabloların oluşturulmasının kurallarını belirlerken öte yandan vergi matrahını güvence altına almak, bazı özendirici düzenlemeler yaparak mükellef işletmelere yatırım yapmak veya hisse senetlerini halka açmak gibi imkânlar tanıma yolunu seçebilmektedir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Vergi Usul Kanunu arasındaki farklılıklar temelinde bu husustan kaynaklanmaktadır.

Ticaret globalleştikçe, muhasebe biliminden yararlanılarak standartlara uygun olarak üretilen finansal durum tablosu ve diğer tabloların da kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak yenilenmesi ve raporlanması beklenmektedir. Finansal tabloların gelişen ihtiyaca cevap verebilecek, anlaşılır, karşılaştırılabilir, tarafsız, güvenilir ve uluslararası bilgi sunmasını sağlamak amacıyla ülkemizde, Uluslararası Muhasebe Standartları daha yaygın olarak uygulanmaya başlanmıştır. Vergi usul standartları ile Uluslararası Muhasebe Standartları arasında farklılıkların bulunması kaçınılmaz olmakla birlikte, ülkemizdeki uygulamadan farklı olarak, işletmelerin temel finansal tablolarının, Uluslararası Muhasebe Standartları'na göre düzenlenmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

- 1- Akdoğan N.,SevilengülO., (2003) “Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması”, Gazi Kitabevi, Ankara, Türkiye
- 2- Akgül A., (2004), “Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma”, Türkmen Kitabevi, İstanbul, Türkiye
- 3- Bıyık, R.,Kıratlı A., (2010) “ Giderler ve İndirimler”, Ankara, Türkiye
- 4- Bodur, G., (2012) “ Türkiye Muhasebe- Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Temel Değişiklikler ve Finansal Analize Etkileri, Gazi Kitabevi, Ankara, Türkiye
- 5- Çanakçıoğlu M., Erkal Z., Demirbaş M., Cem i Durmuş C. N.,“Dönem Sonu Muhasebe Uygulamaları” İstanbul, Der Yayınları Eylül 2010, İstanbul
- 6- Demir, V., Bahadır, O., (2012) Kobilere Finansal Raporlama, Türmob Yayınları, Ankara, Türkiye
- 7- Dündar, M., (2006), ”İş Ortaklıklarının Vergilendirilmesi” Türmob Yayınları, Ankara,

- 8- Gökçen, G., Ataman, B., Çakıcı, C., (2011) "Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları, Türkmen Kitapevi, İstanbul, Türkiye
- 9- Gür M.F.,(2012) "Türev Ürünler ve Türev Ürünlerden Kurum Kazancı" Yaklaşım Dergisi Nisan
- 10- Kızıl A., Fidan M. M., Kızıl C., Keskin İ., (2013) "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları" Uygulamalar, Yorumlar, Muhasebeleştirme, Gazi Kitapevi, Ankara, Türkiye
- 11- Parlakkaya R., (2010) Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Türkiye
- 12- Şen G. F., (2012) Güliz Fulya Şen, Uluslararası Muhasebe Standartlarının Vergisel Açıdan İncelenmesi ve Ertelenmiş Vergi Uygulaması, Adalet Yayınevi, Ankara,
- 13- Tuba Şavlı (2014) 'Uluslararası Türkiye Finansal Raporlama Standartları' Yaklaşım Yayıncılık, Ankara
- 14- Örtten, R., Kaval H., Karapınar, A., (2012) "Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları, Gazi Kitabevi, Ankara, Türkiye

Makaleler:

- 1- Arpacı A. Ö., (2007) "Vergi Usul Kanunu Uyarınca Reeskont Uygulaması", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:80
- 2- Ayçiçek F., (2011) "Türkiye Muhasebe Standartları Bugünkü Değerinden Ölçülen Varlık ve Yükümlülükler." Mali Çözüm Dergisi, Mayıs- Haziran
- 3- Bilgili, Adem; "Alacak Ve Borçlar İle Yabancı Paraların Değerlemesi Ve Reeskont İşlemleri Ve Muhasebeleştirilmesi", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 388, Aralık 2013.

- 4- Bozdemir E., (2014) “Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Ertelenmiş Vergiler Üzerindeki Etkisi” Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat
- 5- Buyruk A.Ö., “Menkul Kıymetlerin Vergi Kanunlarına Göre Değerleme Esasları”, Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2015
- 6- Çolak H.Y., (2014) “Küçük Alacaklar İçin Şüpheli Alacak Karşılığı Ayrılmasının Usul ve Esasları” Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Sayı, Eylül
- 7- Demirtaş, F. (2013), “Menkul Kıymetlerin Vuk Hükümlerine Göre Değerlemesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 388, Aralık 2013.
- 8- Ercan İ., (2014) “Kasa Mevcudu ve Ortaklardan Alacaklara İlişkin Haklarında Vergi İncelemesi Yapılan Mükelleflerle İlgili 6552 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirme”. Mali Çözüm Dergisi, Eylül-Ekim
- 9- Erkan M., “Vergi Hukukunda Değersiz ve Vazgeçilen Alacaklar” Vergi Dünyası Sayı:232
- 10- Gül H., (2013) “TMS 36’ya Varlıklarda Geri Kazanılabilir Tutarın Tespiti ve Değer Düşüklüğü Zararının Hesaplanması-I”, E-Yaklaşım, Mayıs 2013, Sayı:245,
- 11- İbiş C., &Serdar Ö., S. (2006). Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Genel Bakış. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Mali Çözüm Dergisi. Sayı 74.
- 12- İnan A. (1999) “Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Vergi Tevkifatı” Mevzuat Dergisi 9 Sayı:16
- 13- İşseveroğlu G., (2014) ”TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi, Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları” Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 10, Sayı 21

- 14- Kaplan E., "Alacak Ve Borçlar İle Yabancı Paraların Değerlemesi Ve Reeskont İşlemleri Ve Muhasebeleştirilmesi", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 400, Aralık 2014
- 15- Netek O., 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunun'na Göre Dönem Sonu İşlemleri, Vergi Dünyası Dergisi, 2014 Aralık, Sayı 400
- 16- Özdemir S.,Elitaş C., (2011) "Bankacılık Sektöründe Menkul Değerlerin TMS 39 Standardına Uygun Olarak Muhasebeleştirilme İşlemlerinde Ortaya Çıkan Farkların Tespiti Üzerine İnceleme" Mali Çözüm Dergisi, Temmuz-Ağustos
- 17- Özbacı Y., Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, s.841-842
- 18- Özyer M. A., "Açıklama ve Örneklerle Vergi Usul Kanunu Uygulaması," 2. Baskı,
- 19- Özkan S., Acar E. E., (2010)" Uluslararası Muhasebe Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Tablolar Analizi Üzerindeki Etkilerine Genel Bakış", Mali Çözüm Dergisi, Sayı:97
- 20- Özdemir S.,Elitaş C., (2011) "Bankacılık Sektöründe Menkul Değerlerin TMS 39 Standardına Uygun Olarak Muhasebeleştirilme İşlemlerinde Ortaya Çıkan Farkların Tespiti Üzerine İnceleme" Mali Çözüm Dergisi, Temmuz-Ağustos
- 21- Özkan Ö., (2011)"Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Ölçülenmesi" E-Yaklaşım Sayı:219,
- 22- Saçan E., (2014) "Türkiye'de Bankacılar Açısından Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Yaşanan Finansal Krizlerindeki Rolü", Mali Çözüm Dergisi Kasım-Aralık
- 23- Şengür E. D., Çiftçi H. N., (2011) "İşletmelerde Faaliyetlerin Sınıflandırılması ve Finansal Raporlama Üzerindeki Etkileri." Mali Çözüm Dergisi, Kasım-Aralık

- 24- Şensoy N.,Perek A., “Kobiler İçin Finansal Raporlama Standardı ve Vergi Usul Kanunu’ndaki Değerleme Esaslarına Toplu Bakış”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Sayı:2
- 25- Şimşek S., (2013) “Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından İşletmelerin Aktiflerinde Yer Alan Menkul Kıymetlerin Değerlemesi” E- Yaklaşım Dergisi, Şubat
- 26- Tavuz, A., (2011), “Borsalarda İşlem Gören Türev Ürünlerin Vuk Hükümlerine Göre Değerlemesi”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 362, Ekim 2011.
- 27- Tokay S. H.,Deran A., (2008) “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Değerleme Ölçüleri” , Mali Çözüm Dergisi, Sayı:90,
- 28- Türel A.,Şenyiğit Y. B., (2005) “İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanmasından Örneklerle Özkaynak Yöntemi”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:73
- 29- Yücel M., (2011) “ Vergi Usul Kanunu’na Göre Değersiz Alacaklar, Değersiz Alacak Yoluyla Gider Yazabilme Koşulları, Özellik Arzeden Hususalar ve Muhasebeleştirme” Mali Çözüm, Sayı Mayıs –Haziran
- 30- Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Türev Araçları Lisanslama Rehberi Ekim 2006
- 31- Yücel M., (2015)“İktisadi İşletmeye Dahil Menkul Kıymetlerin Türleri İtibarıyla Değerleme Ölçü ve Şekilleri” Lebib Yalkın Yayınları
- 32- Zenin E., “Alacak Ve Borçlar İle Yabancı Paraların Değerlemesi, Reeskont İşlemleri Ve Muhasebeleştirilmesi” Vergi Dünyası Dergisi, Aralık 2015, S.2.

Akademik Konferanslar Sunulmuş Ve Yayınlanmış Bildiriler:

- 1- Demir V., (2008) TMS Kapsamında Finansal Araçlar ve Vergi Uygulamaları Karşılaştırması, VI Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu Bildirisi, 02-06 Mart, 2008, Antalya, Türkiye

- 2- İbiş C., Akarçay, A. (2004). IOSCO Deklarasyonu ve Menkul Kıymet Borsalarında IAS'ın Uygulanması Süreci İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMM), Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu. İstanbul, Türkiye

Standartlar:

- 1- Finansal Araçlar Sunumuna İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 21)
- 2- İlişkili Taraf Açıklamaları Standardı (TMS 24)
- 3- Finansal Araçlar Sunumuna İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28)
- 4- Finansal Araçlar Sunumuna İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 32)
- 5- Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39)

Elektronik Yayınlar İnternet:

- 1- <http://www.okanacar.com/2012/12/futures-forward-swap-ve-opsiyon-nedir.html> 10.03.2015
- 2- Türkiye'nin Muhasebe Rehberi Web Sitesi
http://www.muhasabenet.net/makale_abdullah%20ekinci_smmm_vuk%20da%20degerleme%20olculeri.html 30.11.2015
- 3- Açıkders Web Sitesi,
http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/3801/mod_resource/content/3/Giri%C5%9F.pdf 20.11.2015
- 4- İSMMM Web Sitesi, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/.../07-VEYSI%20SEVIG20.doc> 02.12.2015
- 5- Gelir İdaresi Başkanlığı Web Sitesi, <http://www.gib.gov.tr/node/88918> 20.11.2015

- 6- Selçuk Öztürk Serbest Muhasebeci Mali Müşavir,
<http://www.selcukozturk.net/tr/index.php/makaleler/153/> 20.11.2015
- 7- Gelir İdaresi Başkanlığı Web Sitesi, <http://www.gib.gov.tr/node/99513>
20.11.2015
- 8- Neşe Işık Yeminli Mali Müşavir,
<http://www.neseymm.com/files/supheli-alacaklar.pdf> 23.11.2015
- 9- Özdoğrular Web Sitesi, <http://www.ozdogrular.com/content/view/13679/>
23.11.2015
- 10- Merge Müşavirlik Web Sitesi, <http://www.mergemusavirlik.com/tr/6102-yeni-ttk-ile-213-vuk-degerleme-esaslari-ve-vergi-uygulamasi> 02.12. 2015
- 11- Muhasebetr Web Sitesi, <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/erdal/003/>
02.12.2015
- 12- Denge İstanbul Yeminli Mali Müşavir A.Ş. Web Sitesi
<http://www.dengeakademi.com/Files/Article/rbro4635454385647714758.pdf>
10.09.2015

Tez

- 1- Sağır M. K.,(2013) “Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Ölçüleri İle Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Göre Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırılması ve Örnek Uygulamalar”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye,

Yargıtay Kararları:

- 1- Danıştay 3. Dairesi'nin, 04.06.1998 tarih ve E. No:1997/671, K. No:1998/2125 Sayılı Kararı

- 2- Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, 07.04.2000 tarih ve E.No:1994/448, K. No:2000/145 sayılı kararı.
- 3- Danıştay 4. Dairesi'nin, 17.10.1978 Tarih ve E.No: 1977/2400, K. No:1978/2398 Sayılı Kararı.
- 4- Danıştay 4.Dairesi'nin, 07.03.1995 Tarih ve E. No:1994/1124, K. No:1995/955, Sayılı Kararı.
- 5- Danıştay 4. Dairesi'nin, 11.04.1974 Tarih ve E. No:1973/4688, K. No:1974/1473, Sayılı Kararı
- 6- Danıştay 13'üncü Dairesinin 26.11.1975 Tarih ve E. No: 975/1172, K. No: 975/3591 Sayılı Kararı
- 7- Danıştay 3'üncü Dairesinin 17.10.1984 Tarih ve E. No: 1994/731, K. No: 1994/3149 Sayılı Kararı
- 8- Danıştay 4'üncü Dairesinin 14.02.1973 Tarih ve E. No: 1970/3842, K. No: 1973/584 Sayılı Kararı

Özelgeler:

- 1- Maliye Bakanlığı'nın, 16.02.2009 Tarih ve B.07.1.GİB.0.02.29/2978-323-243 Sayılı Özelgesi.
- 2- Maliye Bakanlığı'nın, 09.06.2011 Tarih ve B.07.1.GİB.4.34.19.02-019.01-686 Sayılı Özelgesi
- 3- Maliye Bakanlığı'nın, 23.08.2011 Tarih ve B.07.1.GİB.4.16.17.02-VUK-11-25-183 Sayılı Özelgesi
- 4- Maliye Bakanlığı'nın, 24.07.2012 Tarih ve B.07.1.GİB.4.99.16.01.0-VUK-323-167 Sayılı Özelgesi.

Kanunlar, Bakanlar Kurulu Kararları, Kanun Hükümünde Kararnameler

- 1- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu
- 2- 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu,
- 3- 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun,
- 4- 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

Sirküler:

- 1- 41 Nolu Vergi Usul Kanunu Sirküleri

Genel Tebliğ:

- 1- 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği
- 2- 5 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği
- 3- 130 Seri Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği.
- 4- 232 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği

ÖZGEÇMİŞ

Gökben Aydın 1978 yılında İstanbul Fatih'te doğdu. Ticaret Meslek Lisesi Muhasebe Bölümü'nde okudu. 2008 yılında İstanbul Aydın Üniversitesi İşletme Bölümü'nü ve Beykent Üniversitesi Menkul Kıymetler Borsa Bölümü'nü bitirdikten sonra, yüksek lisans eğitimine Muhasebe ve Denetim Bölümü'ne başlayan Gökben Aydın uzun yıllar muhasebe ve finansman alanında görev yaptı. Serbest Muhasebeci Mali Müşavir adayı olan Gökben Aydın, eğitim kurumlarında Bilgisayarlı Muhasebe Öğretmeni olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ailesi ile birlikte İstanbul'da yaşamaktadır.

CURRICULUM VITAE

Gökben Aydın was born in 1978, at İstanbul/Fatih district. She studied at High School/ Business section. In year 2008 she graduated from İstanbul Aydın University department of Business and Beykent University Securities Market Division department. Then she started her master's degree for Accounting and Auditing. She worked in the Accounting & Finance sector for many years. Now she is a candidate of Accountants Financial Advisor. Also working as a computerized accounting teacher at educational institution, she is living in İstanbul together with her family.